

JERNEJ MLEKUŽ
ABCČĆ migracij

I VAVPOTIE

Migracije so največkrat razumljene kot nekakšen nepotreben in nadležen stranski produkt človeškega razvoja. Tako kot hrup reaktivnih motorjev – ne poganja letala, le cefra nam možgane in osmišlja besedno zvezo zvočno onesnaževanje. Ko človeško bitje sliši besedo migracija ali migrant, najbrž najprej pomisli na objokane obraze svojcev, razbite družine, potoke solz, ki tečejo po trdi in neprijazni pokrajini tujine, iz domovine bežeče možgane, amputirane ude naroda, narodne rakave rane in podobne neljube pojave, ki se jih človečnjaki otepajo kot Pepelka mozoljev. Migracije so torej odklon, ali z bolj ošabnimi besedami, anomalija od sreče, blagostanja in drugih reči, h katerim, sicer večinoma neuspešno, teži človeška vrsta.

ABCČČ migracij vsega tega ne zanika, a vztraja, da odkloni lahko tudi bogatijo. Če ne bi stopil opičnjak na nevarna savanska tla, bi še zmeraj zobali sladko sadje v prijetni senci varnih krošenj. In če se ne bi prvi migrant odpravil na dolgo in neznano pot, bi še vedno bežali pred levi. Nikoli ne bi slišali *Devete simfonije*, se igrali s pokemoni in se jezili na gin tonik brez ledu.

ABCČĆ migracij

moj zvezek

Jernej Mlekuž

ABCČĆ migracij

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije
ZRC SAZU

Ljubljana 2021

ABCČ © migracij (Množica, akril na platnu, 120 x 120 cm, 2016 © Ejti Štih).

KAZALO

A bout Last Night ... – noč z Migracijo	7
B iti migrant	10
E konomske migracije	16
I legalne migracije	22
J ezik in migracije	30
K ultura in migracije	40
M oderne migracije	50
N ovo okolje	56
O d nekdanj migracije	62
P oti migrantov	66
P ovratniki	76
P replete migracije	84
P rihodnost migracij	92
P risilne migracije	100
S pol in migracije	108
S tvari in migracije	116
Z druževanje migrantov	122
Z godbe in migracije	130
Pojasnila, obvestila, opravičila	140
Stvarno kazalo	142

Koliko migracijskih kozlov bo padlo?
Slovenka na lovu v Minnesoti
(vir Jurij Trunk,
Amerika in Amerikanci,
1912, str. 308).

About Last Night ... – noč z Migracijo

V beznico, kjer popivajo osrednji družbeni pojavi z zemeljske žoge, vstopi nadobudni pisec. Rad bi na papirju širnemu svetu razgalil Migracijo. Išče jo med razigrano in nenavadno družčino – tu so Demokracija, Kapitalizem, Monoteizem, Globalizacija in podobni nepogrešljivi spremljevalci (in spremljevalke) človeštva. Migracije med njimi ni videti.

Le kako sploh izgleda, se začne spraševati pisec. Je v razcapanih oblekah, siromašna, nezadovoljna in potolčena? Je razkošno oblečena, okitena z bleščavim nakitom in ji ves čas zvoni telefon, ker jo kličejo populistični politiki, ki bi jo radi najeli za strašenje svojih volivcev? Je mogoče to stara umirjena ženica zgubane kože, sivih, redkih las, tresočih se rok in umirjenega glasu, ki ga ne more dvigniti niti nosilec zlate medalje v dvigovanju uteži? (Migracija je na svetu namreč že od pamtiveka in imela je opravka z vse-mogočimi silaki, težaki in junaki.) Ali pa je to mlado, ambiciozno, čedno dekle, ki se neprestano huduje, obenem pa ji nobeno, še tako nečastno ali nedostojno delo ne smrdi, zaradi česar je deležna vihanja nosov?

Pisec sedi za točilnim pultom in brez besed opazuje to čudaško družčino: Kapitalizem, ki sedi za mizo v kotu in neprestano prešteva zlatnike; Globalizacijo, ki bolšči v prenosnik in spremlja novice z vsega sveta; Demokracijo, ki je videti v precej slabem stanju in ji pogled neprestano bega. Hm, le kje je, se še vedno sprašuje.

Povej mi, kako lulaš, in povem ti, kdo si
(ilustracija © Samira Kentrić).

Naenkrat mu je dovolj kaotičnega vzdušja v tej razigrani beznici, roko stisne v pest, udari po pultu in povzdigne glas: »Eno slivovko zame! Pa z Migracijo bi rad govoril, kje je?!«

Hipoma pred njim vstane nenavadna pojava, ki izza hrbta privleče steklenico slivovke. Najprej natoči piscu, potem pa še sebi. Nato spregovori z raskavim glasom, ki ne trpi ugovarjanja: »Migracija govori s tabo. A nimam časa zate, pisunček. Zdaj pa mi daj mir. A ne vidiš, komu vse strežem!?!«

*

Drage bralke in dragi bralci, povabljeni ste v to razigrano beznico, da si na lastne oči ogledate skrivnostno Migracijo. Če vas je nebrzdanega popivanja z vsemogočimi družbenimi pojavi strah – v takih nočeh ponavadi utegneš zvedeti marsikaj novega – vas vabimo, da prelistate pričujočo knjigo. Vanjo je pisec načečkal vse, kar mu je uspelo izvleči iz Migracije. Ne sprašujte, kako ...

Samo berite, in to brez predsodkov.

Biti migrant

Kako dolgo mora človek bivati v tujem, drugem, novem okolju, da postane migrant? Je dovolj leto, dve, pet, deset, 13 let, ali šteje le grob na tuji grudi? Kako daleč od doma je treba bivati? Je dovolj najbližje mesto? In če ni, zadostuje več tisoč kilometrov oddaljeno mesto na drugem kontinentu, a v isti državi (iz Moskve v Novosibirsk)? Kaj pa selitev znotraj istega kraja, ki leži v dveh državah (iz slovenske (Nove) Gorice v italijansko), čez nepredstavljive socialne meje (iz favele v četrt milijonarjev), čez goreče religiozne, kulturne meje (iz judovskega v muslimanski Jeruzalem, iz turškega v grški del Nikozije)? Kaj pravzaprav šteje: fizična, socialna, kulturna, etnična, jezikovna razdalja; prečkanje kulturnih, političnih, socialnih, jezikovnih in še kakšnih meja? Ali če se vprašamo drugače: kaj je večji migracijski podvig, večje selitveno dejanje, selitev velemestneža iz nebotičnika v velemestni nebotičnik na drugi strani zemeljske žoge (recimo iz Sydneya v New York) ali selitev – skozi tisočletja – v pragozdu rojenega Indijanca v najbližje mesto (na primer iz organskega deževnega gozda v bližnjo betonsko prestolnico Brazilijo)? Kaj pa kadar se selijo meje in ne ljudje – bi bila lahko tudi to neke vrste migracija? In kaj če doma, domovine sploh ni – je, kot pri nomadih, danes tukaj, jutri tam?

Čeprav statistike ponavadi na ta vprašanja – s katerimi bi lahko brez težav nadaljevali v neskončnost – zelo jasno in nepopustljivo odgovarjajo (kot tudi nekatere preveč redoljubne knjige), se jim bomo poskušali izogniti. Izogniti seveda ni najboljša beseda, saj se jim verjetno v geslu s takim naslovom ne da povsem izogniti (še zlasti pa ne v tako naslovljeni knjigi). A zdi se, da med biti ali ne biti migrant ni tako ostre, jasne, brezkompromisne meje, kot, hm, recimo med biti ali ne biti noseč(a). Bolj kot točno odgovoriti na ta vprašanja bomo torej poskušali *zgolj* razumeti kompleksnost, zamotanost in enkratnost pojava – *biti migrant*.

Namesto »kdo je migrant« se je bolje vprašati »kaj pomeni biti migrant«. Ali še točneje: »kaj vse pomeni biti migrant«? Seveda je ta *vse* preveč ambiciozen. Nemogoče je pod takšno geslo (pa tudi v takšno knjigo) stlačiti menihe, športnike, delavce, univerzitetne profesorje, prostitutke, vojake, avanturiste, žene, hčerke, može, družinske člane, krošnjarje, nomade, pretihotapljene in vabljene, začasne in stalne, »pogojne« (glej *Pa mi vi povejte, kaj sem!!!!?*) in »brezpogojne« (glej *Sem vedno kod doma živu*), stare in mlade, prisilne in prostovoljne, sprašujoče se (glej *Pa mi vi povejte, kaj sem!!!!?*) in nesprašujoče se (glej *Sem vedno kod doma živu*), politične in ekonomske, organizirane in neorganizirane, tečne in skulirane, mednarodne in notranje, konservativne in inovativne, zmedene (glej *Pa mi vi povejte, kaj sem!!!!?*) in nepremakljive (glej *Sem vedno kod doma živu*), debele in suhe migrante ... V vsemogočih časih, prostorih, kontekstih, situacijah, kreacijah, tipizacijah, motivacijah ...

Migracije so – kot lahko zaslutimo iz zadnjega stavka – zelo kompleksen, raznovrsten, zamotan ... pojav. Vključujejo, združujejo, mešajo, spreminjajo, dodajajo, oplajajo, razbijajo ... ekonomske, politične, družbene, demografske, kulturne, ekološke, jezikovne ... pojave, vidike ... Kaj vse pomeni biti migrant, je nedvomno odvisno od zgoraj naštetega, pa seveda tudi od marsičesa nenaštetega. Pojma biti migrant tako nikakor ne moremo razumeti brez političnih, ekonomskih, kulturnih, ekoloških, jezikovnih in vsemogočih drugih koordinat. Biti migrant iz Sirije, kjer domovino namesto javne razsvetljave razsvetljujejo plameni bomb (begunec), je povsem nekaj drugega, kot biti migrant z imuniteto na tujem veleposlaništvu (diplomat). Zdi se, da je edini skupni imenovalc tega *vse* (biti migrant) *le* fizična selitev, selitev iz kraja v kraj. (Iz začetnih vprašanj se da zaslutiti, da ta lahko povzroča konceptualne glavobole.) A takšen zastavek skrči migrante na številke, v najboljšem primeru na stvari (kot so recimo vreče krompirja). V pojmu biti migrant mora zato biti še nekaj *več*.

Zato selitve – če ne želimo migrantov skrčiti v številke ali stisniti v vreče krompirja – nikoli ne morejo biti le fizični premiki, le hladna, mehanska gibanja skozi prostor in v njem. So tudi ali predvsem družbeni, kulturni premiki, ki preoblikujejo družbo, kulture, skupnosti, ljudi ... In še več. So tudi dejanja domišljije, kjer so »domovina«, »tujina« in podobne reči, pa konec koncev ljudje, stvari, svet okoli nas ... vedno na novo zamišljeni in tako za vedno spremenjeni. Biti migrant tako pomeni tudi zamenjati evropsko konfekcijsko številko 38 za ameriško 42 ali krompir »evropske« sorte jabala za brazilsko kavala (ali za pašto). In še več.

Pomeni recimo zamenjati konfekcijsko številko za obleko po meri, zavreči stara oblačila, saj je novi svet pričaral spoznanje, da stara utesnjujejo, tiščijo, bolijo. Lahko pomeni tudi spoznanje, da ni vredno živeti le za krompir. Za to zadnje pa moramo imeti v življenju tudi ali predvsem krompir. Krompir, ki je, kot dobro vemo, migriral v svet iz novega sveta (glej *Moderne migracije, Jezik in migracije ter Stvari in migracije*). A to je že zgodba z drugim naslovom. Recimo? Hm, biti krompir.

Pa mi vi povejte, kaj sem!!!?

»Ne vem! Oče je pol Slovenec, pol Črnogorec, mati pa je pol Hrvatica, pol Muslimanka. Jaz sem rojena v Sloveniji in tudi živim že celo življenje. Pa mi vi povejte, kaj sem!!!?«

Iz knjige *Priseljenci: Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo* (ur. Miran Komac, INV, 2007, str. 491).

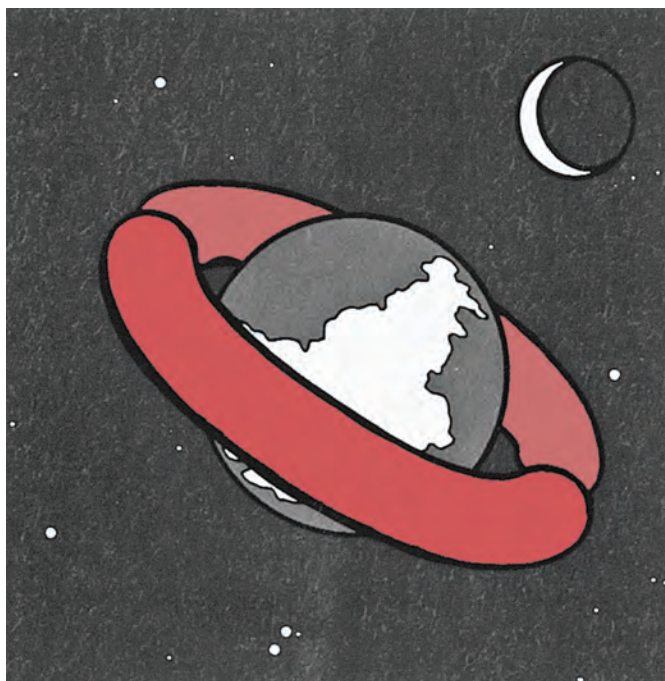
Sem vedno kod doma živu

»Oktobra bo petdeset let, kar sem tu, ampak sem vedno kot doma živu. Nimam niti ene argentinske knjige. [...] Moljo tam pri maš za Slovenijo. Jaz ne morem molt za duhovno domovino. To je moja domovina! Duhovna domovina. To lahko moli tretja al četrta generacija.«

Iz članka Jerneja Mlekuža *»Vloga 'izvornega' prostora v narodnostnem opredeljevanju: Primer devetih 'slovenskih' izseljencev in njihovih potomcev, živečih v Mendosi v Argentini«* (*Dve domovini*, 2000, št. 11/12, str. 207).

Biti burek v deželi
kranjske klobase
(ilustracija:
»Manipulator«,
© *Mladina*,
15. 12. 1989, str. 12).

Biti kranjska klobasa,
hm, v vesolju.
V vesolje jo je odnesla
ameriška astronautka
s slovenskimi
koreninami
Sunita Williams
(ilustracija: »Ta svet je
sanatorij in mi smo le
pacienti«, © *Mladina*,
4. 12. 2010, str. 17).

Povej mi, koliko ljudi je na sliki (Meja, akril na platnu, 120 x 220 cm, 2016 © Eجتi Štih),
in povem ti, kdo si.

a) preveč b) 13 c) 66 č) ne me jebat ć) tip za mizo bo vedel

Ekonomске migracije

Začnimo z rekom, ki povezuje ekonomijo in astronomijo – denar vrtil svet. Če ta umotvor poskušamo prevesti v jezik migracij, lahko rečemo, da se večina ljudi seli zato, da bi zaslužila več denarja, da bi poslovala ali delala. Ali povedano z bolj učenimi besedami: med različnimi tipi migrantov prevladujejo ekonomski. Da ne bo pomote, to ni zraslo v moji buči, to nam pripovedujeta tako nepopustljiva zgodovina kot razposajena sedanost. Seveda bi našli čas-prostore, v katerih ekonomske migrante zasenčijo politični migranti, ki se selijo ali bežijo zaradi takšnih ali drugačnih norij ali celo morij, ki jih zakuhajo nazorske, politične, religiozne, etnonacionalistične, rasistične oslarije, kozlarije, svinjarije in druge nič kaj živalim in ljudem prijazne besedarije. Politični migranti so tako zasenčili ekonomske v Evropi, pa verjetno tudi drugje na zemeljski žogi, v najbolj krvavih obdobjih 20. stoletja, še zlasti pred in med svetovnimi norijami-morijami in po njih (glej *Prisilne migracije*). A ekonomskim migrantom ne konkurirajo le politični. Ekonomskim migrantom so v številnih severno- in zahodnoevropskih državah po naftni krizi (1973), ko se je glavno priseljevanje ekonomskih migrantov ustavilo, sledili njihovi družinski člani (in jih tako v tem obdobju tudi številčno prehiteli).

Seveda se t. i. imenovani politični, ekonomski in drugi motivi, vzroki, dejavniki pogosto, če ne kar vedno, prepletajo. Če bi Slovenci v clevelandski železarni v začetku 20. stoletja vprašali, kaj ga je prignalo v ZDA, bi nam najbrž odgovoril, da je v deželo, kjer naj bi se, kot je slišal, cedila med in mleko, prišel, da bi se ju najedel in napil. A bi v isti sapi izkašljajl še neperspektivno okolje, zateženo družino, ki mu ni dala dihata, cesarja, ki mu več pomenijo brki kot pa podložniki, beg pred večletnim služenjem vojaškega roka (glej *Ilegalne migracije*) in še kaj, kar je tam čez zasmrajalo zrak in jemalo sapo. In povsem na koncu, ko bi pričakovali le še piko, bi se v železarjevi zgodbi pojavil še stric, prav tako železar iz Clevelanda, brez

katerega bržkone nikoli ne bi prebrodil Atlantika. In v kateri predalček bi recimo pospravili tovarnarje, veleposestnike in druge bogatune, ki so svoje premoženje, položaj in še kaj izgubili zaradi revolucionarnih oziroma političnih sprememb ter zato odšli v svet, kjer so svoje tovarne spet lahko pognali in izgubljeno poskušali spet najti, nabrati, prigarati?

Apojdimoz za kruhom. Ljudje so se selili in se selijo za boljšim (ali sploh) kruhom čez morja in gore, v sosednje in kar najbolj oddaljene dežele, iz vasi v mesta, iz mest v mesta, iz bogsigavedikje bogsigavedikam. S trebuhom za kruhom so odhajali in odhajajo tako lačni kmetje, ki jim zemlja ne daje (več) tistega, kar potrebujejo kruleči želodci, kot siti kmetje, ki v delu na zemlji ne vidijo prihodnosti ali ga želijo preprosto zamenjati s privlačnejšim, z boljše plačanim, manj umazanim delom. Brez trebuha niso in brez kruha ne preživijo niti visokokvalificirani inženirji, ki jih v pisarni tam-nekje čaka boljša plača, navadni delavci, ki jih v tovarni tam-nekje čaka plača, ponavadi boljša, univerzitetni profesorji in prostitutke, ki bi radi kar čim boljše unovčili svoje znanje, profesionalni športniki in glasbeniki, ki jim predstave v tujini obljublajo več denarja ali poleg denarja tudi druge zadeve (glej *Druge zadeve*), naftarji in plantažarji, ki bi radi iz tuje zemlje iztisnili čim večje bogastvo ... Nadvse pisana družčina, migracije pa vsakemu med njimi pomenijo nekaj drugega. Če stvar poenostavimo in posplošimo: na eni strani eksistenčno nujnost (preživetje, glej *Ništa*) in na drugi boljše možnosti (boljše delovne razmere, možnosti napredovanja in strokovnega izpopolnjevanja idr., glej *Druge zadeve*)! Nekateri si (boljše) delo poiščejo sami, drugim pomagajo sorodniki in znanci, ki so že leta na tujem, tretje na delovno mesto odpeljejo meddržavne pogodbe, zavodi za zaposlovanje, agencije ali agenti – iskalci ali preprodajalci dela, četrti morajo za boljšim življenjem čez meje bežati, nevedoč, kako se bo njihova avantura končala ... Nadvse pisana družčina, ki se nikakor ne seli pod enakimi pogoji in ni obdarjena z enakimi možnostmi in priložnostmi! Če stvar spet poenostavimo in zožimo: na eni strani migracije kot lahkotno, neproblematično, kadarkoli izpeljano dejanje, na drugi strani pa migracije kot zatežena in obtežena stvar, ki lahko lomi hrbte.

Kljub v gornjih vrsticah ustvarjenemu neredu pa lahko v njem uvidimo tudi red. Večina trebuhov, ki se je selila po Evropi za (boljšim) kruhom v 50., 60. in 70. letih preteklega stoletja, se je valila z juga na sever in zahod celine. Nemška, švedska, francoska, angleška, nizozemska, belgijska, švicarska in druga ambiciozna industrija – pa ne samo industrija, tudi rudniki, turizem, kmetijstvo idr. so

potrebovali delovne roke. In res, prišle so delovne roke, a z njimi tudi trebuhi. Tudi Slovenci so bili med to pisano družino povečini bolj temperamentnih trebuho-rok. Danes pa se v obljubljeni dežele, nič več samo Zahodne in Severne, ampak tudi Južne Evrope, selijo trebuho-roke iz Afrike in Azije. A v nasprotju s trebuho-rokami, ki so se izseljevale z juga celine, pa tudi iz Turčije, Severne Afrike in raznih nekdanjih angleških, francoskih idr. kolonij v relativno urejenih in varnih razmerah meddržavnih pogodb, so trebuho-roke, ki poskušajo preplezati zid trdnjave Evrope, v nezavidljivem položaju. Tudi če jim zid uspe preplezati, se morajo največkrat skrivati pred vratarji in stražarji trdnjave ter sprejemati najslabša, izkoriščevalska dela, in delati na črno v skritih, najtemnejših ulicah in kletih trdnjave z visokim in debelim obzidjem (glej *Ilegalne migracije*).

S trebuhom za kruhom pa niso iz Slovenije le odhajali, ampak so v Slovenijo tudi prihajali. In še prihajajo. V socialistični Jugoslaviji, ko je slovenska industrija kazala največje mišice, so iz takrat še bratskih, industrijsko manj mišičastih republik prihajale številne trebuho-roke. In številne so tudi ostale. Mišičasta industrija je poklicala delovne roke, vsaj tako si je to predstavljala ali želela. A prišli so, nič drugače kot v zahodno- in severnoevropske industrijsko mišičaste države, tudi trebuhi, ki so ostali tam, kjer je pač bil (boljši) kruh. In tudi danes se nekoliko več trebuho-rok priseli v Slovenijo, kot se jih iz nje izseli. Strokovnjaki, ki se ukvarjajo z demografijo, migracijskimi študijami in drugimi podobnimi čudesi, bi rekli, da ima Slovenija pozitiven migracijski saldo oziroma neto selitveni prirast. Meni te učenjaške besede priključijo v glavo salo in narastek. Ali jih komu ne privoščite?

Druge zadeve

»Do nadaljnjega ostajam v Lizboni. Ponudb mi res ne manjka, ampak bi si rad vzel čas za temeljit premislek in primerno odločitev. Pri mojih letih ne morem sprejeti katerekoli ponudbe, zdaj ni več v ospredju finančni del pogodbe. Bolj me zanimajo druge zadeve, predvsem v zvezi s šolanjem otrok.«

Iz nepodpisanega članka »Zahovič v Maribor?« (*Delo.si*, 13. 1. 2005).

Ništa

»Inače, nas je u familiji – moj otac ima nas devetero. On je obični radnik, zemlje nema nikakve. I sad – nas je devetero, razbacani smo po svijetu, razumiješ ... Svi otišli. Nemaš ti šta da radiš. Zemlje nema, njegov osebni dohodek melahan, ja sem od petnest godina ovde u Ljubljani, sedamdeset prve počeo u maju radit: i šta sam postigao do sada – ništa. NIŠTA.«

Iz knjige Silve Mežnarić *»Bosanci«*: A kuda idu Slovenci nedeljom? (Krt, 1986, str. 100).

Z rokami in s trebuhom za kruhom. Na železniški postaji v Ljubljani leta 1974 (avtor Svetozar Busić, hrani © Muzej novejšje zgodovine Slovenije).

Z rokami in s trebuhom za kruhom. Gradnja stanovanjskih blokov na Jesenicah leta 1959, kamor so se naselili številni priseljenci iz industrijsko manj mišičastih republik nekdanje skupne države (avtor Zlatko Deniša, hrani © Muzej novejšje zgodovine Slovenije).

Ilegalne migracije

Za ilegalne migracije bi lahko na prvo žogo rekli, da jih označuje nezakonit, nedovoljen, prikrit prehod državne meje. Če pa smo nekoliko pikolovski, ni nujno, da je v igri prav državna meja! Pred tako imenovano zemljiško odvezo, dokler so bili naši predniki pribiti na zemljo, kot je pribita glava na vrat, ni bilo mogoče kar tako, kadar se je kmetu zljubilo, oditi z grude. To so podložnikom prepovedovali zemljiški gospodje, nenasitni fevdalci, katerim so izcužani kmetje morali izročati dajatve in zanje opravljati številne obveznosti (tlako). Šele v času Jožefa II. (1782) je bil za slovenske dežele izdan patent o odpravi osebne odvisnosti podložnikov, kar je pomenilo tudi pravico do svobodne izselitve. In ni težko uganiti, da so se zaradi tega, nedvomno takrat revolucionarnega ukrepa, fevdalci od jeze penili, kot da bi jim na krožniku namesto kosila postregli »žajfo«. Morda se bo komu zdelo privlečeno za lase: še danes ali ne prav dolgo nazaj so nekatere države, prav tako kot oderuški fevdalci pred prašnimi stoletji, prepovedovale prosto preseljevanje po državnem ozemlju. To počnejo ali so počeli totalitarni režimi, da se jim ne bi pred vedno budnim očesom izmuznili kakšen sumljiv model in stvari nasploh (Sovjetska zveza predvsem med Stalinovo strahovlado pa tudi pozneje, Severna Koreja), države, ki poskušajo obvladovati divje reke ljudi s podeželja v mesta (Kitajska v različnih obdobjih z različnimi prijemi od leta 1952), in še kdo.

Vrnimo se k državnim mejam, brez katerih bi bila država kot kavboj brez pištole. Poleg številnih ugodnosti, ki nam jih nudi ta (pre)dobro oboroženi kavboj, nas tudi omejuje. A ne le omejuje, lahko nam preprečuje izražanje drugačne veroizpovedi, etničnosti, drugačnih spolnih nagnjenj idr. Lahko nam odreka delo, nas sili v vojsko, vojno in druge norije in morije. Včasih je dovolj, da se o njej oziroma o njenih šefih malo pošalimo, in že nam lahko zažuga. Toda ne samo

s prstom, z vso silo nas lahko udari z bičem in celo zapre za železne zapahe. A v ilegalne migracije nas ne silijo le (pre)dobro oboroženi kavboji, šefi, ki ne poznajo humorja, in drugi nasilni ter zateženi čudaki (glej *Prisilne migracije*). Lahko si (za)želimo le boljše življenje, ki nam ga rodna gruda ne more dati (glej *Prebežnica Stanka*). Toda žal nismo kot veter, ki brez papirjev v žepu šviga čez meje sem ter tja, kamor ga podi vihravo srce.

Ilegalne migracije pa niso le besedna zveza, ki sfrči po zraku, ko gre za nezakonito čezmejno šviganje. O ilegalnih migracijah se govori tudi takrat, ko se zakonito, legalno prestopi državno ali kakšno drugo mejo, do »kršitve« pa pride pozneje, pogosto čez noč: s prekoračitvijo dovoljenega časa bivanja, potekom delovnega dovoljenja, z »lažno« poroko ali s posvojitvijo. »Ilegalnost« nekega »prebega« ali migracije se lahko za nazaj s pridobitvijo mednarodne zaščite oziroma azila tudi izniči. Vse to nam govori, da ilegalne migracije niso nekaj od Boga za vedno in dokončno določenega, temveč zadeva, ki je lahko takšna ali pa drugačna, v rokah pogosto nepredvidljivih in muhastih državnih teles, ki (jih) upravljajo nepredvidljiva in muhasta človeška telesa.

A vrnimo se k temu vetru (in človeku, ki ima rad veter v laseh) in k nerazumljivemu omejevanju šviganja sem ter tja. To se je na zemeljsko žogo s svojo debelo zadnjico vehementno usedlo predvsem v 20. stoletju. Če seveda odmislimo neskončne množice nesvobodnega prebivalstva v zasmrajeni človeški zgodovini, ki so jih že prej dušile zavaljene riti sužnjelastnikov, fevdalcev in drugih svobodomejevalcev. A vsaj odkar imamo opraviti s sodobnimi državami, ki se šopirijo s 'svobodo, enakostjo, bratstvom' (*liberté, égalité, fraternité*), torej tam nekje od 19. stoletja, je po dobrem stoletju relativno svobodnega preseljevanja nastopilo stoletje gradnje zidov in trdnjav, zaposlovanja stražarjev in vratarjev (začetki segajo v 80. leta 19. stoletja, glej *Moderne migracije*). Evropa se danes sicer rada pohvali, da počne prav nasprotno, da ruši zidove, briše meje, ljudem daje krila. A to drži le za zidove, meje in krila v sami trdnjavi. Zunanje zidove trdnjave pa dviguje, njene meje utrjuje in reže krila ljudem, ki želijo vanjo poleteti.

Dvajseto in še zlasti 21. stoletje sta tako tudi stoletji ilegalnih migracij (v Južni Ameriki naj bi bilo danes več ilegalnih kot legalnih migrantov). Slovenci iz avstro-ogrske monarhije, ki so se hoteli izogniti dolgemu, večletnemu služenju vojaškega roka, so z lažnimi dokumenti ali brez njih odhajali predvsem v ZDA. Med svetovnjima norijama-morijama so v Državo SHS in pozneje Kraljevino Jugoslavijo iz Italije bežali številni Slovenci, ki so jim tako ali drugače dihali za

ovratnik fašistični svobodojemalci. Po drugi svetovni vojni, predvsem do leta 1963, ko so bile meje SFRJ uradno zaprte za izseljevanje, so na skrivaj odšli (ali poskušali oditi) mnogi: številnim ni tako ali drugače dišal takratni politični sistem, nekateri so prišli z njim navzkriž, drugi so si zaželeli le boljšega življenja, ki jim ga je obljubljal kapitalistični svet, tretji so iskali avanturo (glej *Prebežnica Stanka*) ... In danes, ko brez večjih težav lahko zapustimo rodno grudo, na njej srečamo številne nezakoniteže, ki čeznjo ali vanjo bežijo iz podobnih razlogov, kot so bežali naši »ta stari«. Verjemite, ni jim lahko (glej *Prebežnica Sabar*)!

V zadnjem (od)stavku smo poudarili besedo *številni*. A številke so nezanesljive oziroma ilegalnih migrantov ni mogoče prešteti (točno vemo samo za nesrečnice, ki so prišli v roke varuhov reda). In pri ilegalnih migracijah te nezanesljive številke še posebej *štejejo*. Nekaj lačnih in prestrašenih »ilegalnih« pohodnikov na odmaknjenem in pozabljenem jugu države lahko sproži politični vihar, ki *homo sapiensu*, še zlasti pa njegovi podvrsti *homo politicusu*, frizure ne le uniči, temveč zmeša tudi glavo. Politični pomen ilegalnih migracij je pogosto mnogo večji od njihove številčnosti. Ilegalne migracije so zelo vroča tema, ki ljudi povečini ne pušča hladnih. Tistim, ki na prvo mesto postavljajo državno varnost, nadzor nad mejami in ilegalne migracije razumejo kot grožnjo za suverenost držav, stojijo nasproti glasni zagovorniki človekovih pravic migrantov. Razprava o ilegalnih migracijah, ki ji praviloma olja na ogenj prilivajo politika in mediji, je pogosto prevroča, da bi jo lahko vzeli v roke, dobro pregnetli in jo iz rok ohlajeno predali tistim, ki glede (vzrokov in posledic) ilegalnih migracij dejansko lahko kaj naredijo. To pa so žal tisti, ki tudi sami mečejo polena na to vročo razpravo (glej *Preklete migracije*).

In, mimogrede, marsikateremu srboritemu družboslovcu je že ob samem naslovu gesla »ilegalne migracije« zavrelo v glavi in bruhnilo iz ust. To je izraz, ki širi besednjak in moč oblasti, ki določa, kaj je in kaj ni legalno, pravica do gibanja pa bi morala biti absolutna, bodo, boste, no, ja, bomo zakričali. Ja, lahko bi uporabili tudi izraze neregularne, nedovoljene, neevidentirane in še kakšne migracije. A kaj bi s tem pravzaprav rešili? Vnesli bi dodatno zmedo – z »neeevidentiranimi migranti« včasih na primer označujejo migrante, ki jih niso popisali, včasih pa migrante brez dokumentov; med neregularnimi migranti, ki v besednjaku družboslovcev najpogosteje zamenjujejo ilegalne migrante, bi se lahko s svojo »nepravilnostjo« znašla tudi moja nona, ki jo je v nasprotju z najpogostejšim finančnim motivom v tujino odpeljalo srce. Živimo namreč v svetu držav, in je že

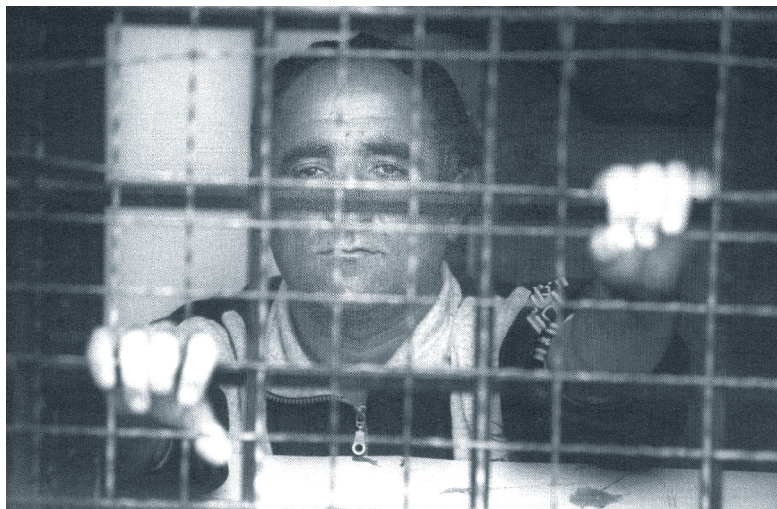
tako, da stvarnost v večji meri določajo države (ki, kot rečeno, zelo različno proizvajajo in izvajajo ilegalnost) kot pa srboriti in pravičniški družboslovci. Ne glede na to, da slednji pogosto zasedajo pomembna mesta v državnih organih.

Končajmo torej državniško! »Ne sprašuj se, kaj lahko država stori zate, vprašaj se, kaj lahko ti storiš za državo,« se glasi ponarodeli citat Johna F. Kennedyja. Včasih je *žal* največ, kar lahko narediš za državo, to, da ji pokažeš, da je mogoče dobro oziroma bolje živeti v drugi državi. In včasih *žal* ne gre drugače, kot da to narediš *ilegalno*.

Prebežnica Stanka

»Hotela sem boljše življenje. Želela sem si kupiti boljše čevlje, lepše obleke in druge potrebščine. Nisem marala kraja, v katerem sem živela, življenjske razmere so bile zelo slabe. Želela sem si svobodno izbrati glede tega, kje bom živela, kam bom potovala. Želela sem imeti možnost, da si sama izberem, kaj in kje bom delala. Enostavno nisem več trpela omejitev v svojem načinu življenja. [...] Kakšno leto sem razmišljala o tem, da zapustim dom. Živeli smo tik ob italijansko-jugoslovanski meji. Po nekaj mesecih smo se seznanili z graničarji, celo pogovarjali smo se in se poznali po imenu. Z našega balkona smo lahko videli delovanje graničarjev na obeh straneh meje. [...] Pazljivo sem opazovala, kdaj so se menjali jugoslovanski graničarji, in ko je bilo varno, sem ušla čez. Bilo je okoli tretje zjutraj in precej megleno. Ko sem bila enkrat na drugi strani, so me italijanski graničarji sprejeli medse in mi ponudili zajtrk. Nikomur nisem povedala, da bom šla. Domači so najprej mislili, da sem utonila, ker je bila Idrija zaradi dežja precej narasla.«

Iz besedila Urške Strle »Bila je preprosto sreča, da sem prišla v Kanado: O razlogih za selitve skozi Stankino življenjsko zgodbo« (v *Krila migracij: Po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž), Založba ZRC, 2009, str. 89).

Fotografije so bile posnete oktobra 2001 v enem od številnih slovenskih »domov«, v katerih so bili med t. i. »prebežniško krizo« nastanjeni prebežniki in prosilci za azil (avtor © Samo Rovani).

Prebežnica Sabar

»V Iranu sem imela dobro plačano službo, vendar pa je bilo tam moje življenje v nevarnosti. V Iranu so ženske drugorazredne državljanke in samo za to, da zadovoljujejo seksualne potrebe moških. Ves čas moramo biti pokrite, in če ti izpod pokrivala uide pramen las, te lahko kaznujejo – pretepejo. Življenje je kot ječa, vse je pod nadzorom. Nisem želela v Veliko Britanijo, pač pa za prositi za azil v Kanadi. Noč pred odhodom mi je agent, ki sem mu plačala tri tisoč angleških funtov, dal letalsko vozovnico na tuje ime. Drugo jutro sem potovala iz Teherana v Turčijo in nato v Sarajevo. Šele po prihodu sem spoznala, da je agent lagal. Seveda nisem potovala v Kanado. Skupaj s tremi Iračankami in desetimi iraškimi Kurdi so nas odpeljali v hišo starejše ženske, ki so ji plačevali, da je skrivala prebežnike. Bosanski agent nas je štiri ure vozil do gozda, od koder smo pot nadaljevali peš. Lačni in utrujeni nismo smeli zakuriti ognja. Bilo je mrzlo in ponoči sem mislila, da bom umrla. Zjutraj smo z majhnim čolnom prečkali reko Savo na Hrvaškem. Tam je umrlo že več ljudi. Na drugi strani Save so nas čakali trije avtomobili. Po kratki vožnji so nas pustili ob cesti in tam naročili, naj počakamo na tovornjak. Nismo ga dočakali, prišla nas je policija. Tako se je začel začarani krog aretacij, pridrževanj in pobegov. [...]

Ko smo pobegnili četrtrič, smo se peljali v Slovenijo. S kombijem se nas je petdeset ali šestdeset peljalo spet do drugega agenta, ki je bil hkrati tudi policist. Hodili smo skozi gozd od petih popoldne do osmih zjutraj. Med nami so bile noseče ženske in otroci. Obleko sem imela umazano in mokro; ker sem pila vodo iz studenca, sem zbolela. Ujela nas je slovenska policija, ki je patroljirala ob železniški progi, in nas poslala v Ljubljano.«

Iz knjige Mojce Pajnik, Petre Lesjak Tušek in Marte Gregorič *Prebežniki, kdo ste?* (Mirovni inštitut, 2001, str. 38–39).

Ilegalne migracije pred domačim pragom. Karikaturi sta bili objavljeni februarja 2011 v časopisih © *Dnevnik* (Marsovc) in © *Delo* (Slovenske meje). V letih 2000 in 2001 je slovensko ozemlje prečkalo nadpovprečno število ilegalnih migrantov, povečalo pa se je tudi število prosilcev za azil. Temu so sledili tudi zelo živahno medijsko poročanje (pogosto tudi sovražno nastrojeno) in krčeviti odpori prebivalcev različnih krajev Slovenije proti nastanitvi prebežnikov v bližino svojih domov.

Še enkrat ilegalne migracije pred domačim pragom. Tokrat iz evropsko-ptičje-spermatozojske perspektive (ilustracija © Samira Kentrić).

Jezik in migracije

Ludwig Wittgenstein, eden med najnaj filozofi 20. stoletja, je poleg že skoraj ponarodelega reka »Meje mojega sveta so meje mojega jezika« naumil tudi naslednjega, skoraj nepoznanega, a zato toliko bolj odštekane in norega: »Če bi lev znal govoriti, ga ne bi mogli razumeti.« Zakaj govorečega leva ne bi razumeli, pa čeprav bi govoril slovensko? Na to stvarnik »govorečega leva« (med drugim tudi sam migrant) odgovarja: »... če pridemo v tujo deželo s povsem tujimi tradicijami; in to celo tedaj, če znamo jezik te dežele. Mi teh ljudi ne razumemo. (Pa ne zato, ker ne vemo, kaj govorijo sami sebi.) V njih se ne moremo najti.« Torej težava migrantov ni le v tem, da se znajdejo v tujem svetu in tujem jeziku. Tudi ko se naučijo tuji jezik, se v njem ne morejo najti. In zato tudi ne v tujem svetu. Jezik torej ni le orodje komunikacije, je še nekaj več. Razmišljanje, čustvovanje in druge podobne reči, ki prihajajo iz človeškega srca in glave, so neizogibno ujete v materni jezik – jezik, ki se ga človek nauči v prvih letih življenja, med tako imenovano primarno socializacijo. Zato se jezika ne da nikoli v celoti naučiti, saj ga je treba tudi ponotranjiti – tako globoko zakopati v glavo in srce, da ga ni mogoče nikoli več izkopati. Meje sveta migrantov se torej nikoli v celoti, povsem ne premaknejo, saj jih v starem svetu zadržujejo zaprte meje njihovega maternega jezika.

Rekli smo, da se meje sveta migrantov nikoli v *celoti*, *povsem* ne premaknejo. Kar tudi pomeni, da se *nujno* vsaj malo premaknejo. Med bivanjem v novem svetu začnejo stare besede izpodrivati nove, rodijo se otroci, ki ponavadi še govorijo jezik staršev, a v vsakdanjem življenju in pogosto tudi v pogovorih s starši uporabljajo jezik »novega sveta«. V tem pogrezanju starega v novi svet se pogosto, če ne vsaj do neke mere kar vedno, na površini pojavijo vsemogoči jezikovni madeži – vsemogoče mešanice jezikov novega in starega sveta. Recimo »*half pa pu*«, kot ga je poimenovala raziskovalka jezika slovenskih izseljencev in njihovih potomcev v ZDA (glej *Half pa pu*). Seveda pa ni treba odpotovati daleč čez lužo,

da bi slišali kakšno od teh čudes. V romanu *Čefurji raus* to čudo (nekateri bodo rekli spaka) straši po ljubljanskih ulicah, točneje med fužinskimi betonskimi spakami, zato se ga je poleg »čefurščina«¹ prijelo tudi ime »fužinščina«² (glej *Čefurščina / fužinščina*). In tudi če bi radi slišali katero od čudes, ki domuje čez lužo, se vam ni treba metati v potovalne stroške. V filmu *Špangleščina* bomo na primer zaslišali nekakšen hibrid španščine in angleščine – čudo, ki naj bi jo v ZDA govorilo 40 milijonov ljudi latinskega porekla.

Seveda so vsa našeta čudesa precej sodobni, nestanovitni, verjetno kratkotrajni pojavi, ki si prav zaradi svoje čudežnosti priborijo mesto tudi v literaturi, filmu, popularni kulturi in še kje. A obstojajo tudi čudesa, migrantsko-gostiteljske jezikovne mineštre, ki so – ne seveda brez sprememb – preživele stoletja, se uveljavile kot zapisani jeziki, in to v literaturi, gledališču, filmu in še kje. Kot na primer »evropska«³ judovska jezika, čudesi: ladino – mešanica srednjeveške španščine (kastiljščine), portugalščine, hebrejščine in še česa; še posebej pa jidiš – mešanica stare nemščine, slovanskih jezikov, hebrejščine in še česa, kar so v ustih stoletja žvečili vzhodnoevropski Judi. Jidiš je, kljub iz groba izkopani hebrejščini – uradnem jeziku v Izraelu, še vedno prvi jezik številnih predvsem ortodoksnih judovskih skupnosti po svetu, in je dosegel, sicer za kratek čas, celo mesto enega od uradnih jezikov v dveh socialističnih sovjetskih republikah (Belorusiji in kratkotrajni Galiciji). Danes pa ima status enega od manjšinskih jezikov v Moldaviji, na Nizozemskem in Švedskem – eni od ne prav številnih držav, ki z različnimi prijemi načrtno in radodarno spodbuja ohranjanje jezikov priseljencev in drugih manjšin (glej *Novo okolje*).

Ohranjanje starega jezika v novem svetu nam namiguje, da jezik, kot smo že rekli, ni le sredstvo sporazumevanja, je še nekaj več. Je tudi neizbežen element našega samozavedanja, naše pripadnosti, identitete. Le v teh identitetnih, simbolnih koordinatah je mogoče razumeti trmasto vztrajanje nekaterih ortodoksnih Judov v jidišu in nasprotovanje rabi hebrejščine v banalnostih vsakdanjega življenja. Ta je namreč rezervirana, kot vztrajajo ortodoksneži, samo za molitve. In kako nemogoče, noro, bolno bi zvenel *čefur*, ki bi sredi fužinskih betonskih spak svojim *frendom* težil v izbrani knjižni slovenščini. Recimo: »A si ti tudi noter padel?«

Seveda so jeziki in migracije povezani, prepleteni, zamotani na številne, vse-mogoče, nepredstavljive načine. Za pokušino le dve jedi s tega neobvladljivega jedilnika. Ker ni obrodil krompir, je v sestradano Irsko v letih 1845–49/50 s krulečimi usti ugriznila velika lakota. Milijon ljudi naj bi samo v teh najbolj lačnih letih pobegnilo v ZDA, Anglijo, Kanado in drugam. In skoraj milijon naj bi jih

umrlo, kar je veliko lakoto zapisalo kot najbolj boleč dogodek v irski zgodovini. Velika lakota je namreč divje ugriznila v demografsko, politično, kulturno testo otoka. Žrtev te lakote in množičnega izseljevanja pa je bila tudi irščina ali irska gelščina. Večina njenih govorcev je namreč zapustila Irsko (ali v mukah krulečih želodcev pomrla) prav v času, ko se je ta začela uveljavljati tudi zunaj sveta krompirja, med drugim v literaturi. Tako je prevladala angleščina, ki se je govorila predvsem po mestih in je bila po stoletjih angleškega vladanja tudi jezik uprave, sodstva in šolstva. Z osamosvojitvijo Irske leta 1921 so poskušali ta keltski jezik vpeljati v državne institucije, literaturo in povsod tam, kjer se jezik tesno prepleta s politično ali z družbeno močjo. In tudi danes ne manjka podobnih poskusov. A kruleča usta so naredila svoje: v veliki meri je irščina v njih zamrla.

Pogosto najpomembnejša ali celo edina metoda za ugotavljanje selitev ljudstev v daljni zgodovini – ko ljudje še niso pisali zgodovine zanamcev in so jim/nam zapustili tudi bolj malo materialnih stvari – je ugotavljanje jezikovne (ne) sorodnosti med ljudstvi. Ljudje, ki govorijo sorodne jezike, pa naj danes živijo tisoče kilometrov narazen, imajo skupne (jezikovne) prednike. Seveda je verjetno vsakomur jasno, da jezik lahko preživi stoletne ali tisočletne selitve, mešanje ljudstev, ras, jezikov; kot se to dogaja že kakšni dve stoletji v ZDA. V ta talilni lonc se selijo vsemogoča ljudstva in z njimi jeziki. In le majhna manjšina je med njimi, vsaj že dobro stoletje, maternih govorcev angleščine. Na jedilnem listu tega talilnega lonca je samo materni jezik Mikija Miške. Torej: *bon appétit!* Mar ni ta besedna zveza francoska? Več kot pol besed angleškega jezika je namreč »migriralo« iz romanskih jezikov, le manj kot tretjina je germanskega izvora, pa še te nikakor niso samo anglosaškega porekla. A to je že nova jed s tega neskončnega jedilnika. Pa dober tek, če boste še kakšno izbrali.

No, ker besede rade vzbudijo tek, še končajmo s (z jezikom popackano) kulinariko (glej tudi fotografije ob tem geslu). Danes si bom, povsem zaslužno, privoščil čevapčiče. Ta kulinarčni prišlek (ki dandanes, kot bi rekli migrantomrzneži, terorizira po Sloveniji, odet v jezik(e) nekdanjih bratskih narodov – *čevap(čiči)*), se je pred drugo svetovno vojno po slovenskih ulicah potikal z imenom turške klobasice (beseda čevapčiči je turška in pomeni »na komadiče naseckano meso«). V času slovenskega osamosvajanja, ko bi lahko razgreta narodna čustva bržkone zamenjala dobavitelje drage toplotne energije, pa so jih nekateri več kot domiselni gostinci začeli prodajati kot mesne svaljke in, pozor, kot mesne lulčke. Če niste prepričani, da ste besedotvor pravilno prebrali, serviram še sopomenko: mesni mali penisi. Pa dober tek, tokrat res zadnjič.

Čefurščina / fužinščina

»Najbolj pa me razpizdi, ko napišejo Marko Djordič. Pičke materine nepismene. Danes sem šel prvič v lajfu po pošto in tam pošta na ime Ranka Djordič. Skoraj da nisem rekel poštarju, da se lahko jebe s tako pošto, ker to ni za nas. Če bi bil kakšen račun, bi ga odjebal. Jebo ih Djordjič u tri lepe pizde materine. Mene stalno jebejo v šoli s temi skloni pa sklanjatvami pa gospa gospe pa te fore, a oni ne znajo napisat enega priimka. Đordić. A je težko? Šest črk. Dva đ pa mehki é. Na vsaki kurčevi tipkovnici jih imaš. Samo to je nacionalizem. Oni nas čefurjev ne marajo in potem zanalašč tako napišejo. Zanalašč se kao delajo, da ne najdejo đ pa é na tipkovnici. Ker pa ko bereš črno kroniko v časopisu, pa ropi pa pljačke pa mafija pa to, so pa vsi Hadžihafisbegovići pa Đukići pa vsi čefurji imajo lepo đ pa é. Še podebljal bi radi te naše črke, da se ja ve, da so samo čefurji lopovi. Če pa bereš športno stran, potem pa imajo vsi Nesterovići lepo trdi č. Pa Bečirovići pa Lakovići pa Ačimovići pa Zahovići pa Cimerotići pa Backovići pa vsi. Naj gredo malo po Fužinah, pa da vidimo, če ima Nesterović na vratih trdi č. Mamicu vam nabijem. Če bi pa taisti Radoslav Nesterović oropal menjalnico, bi imel pa mehki é čez celo stran. To so te sitne forice, ki te jebejo vsak dan.«

Iz knjige Gorana Vojnovića *Čefurji raus* (Študentska založba, 2008, str. 67).

Half pa pu

»See, moja teta was so suprised nas spoznat, da kar ni mogla verjeti that we were from America.«

Iz knjige Nade Šabec *Half pa pu: The Language of Slovene Americans* (Studia humanitatis, 1995, str. 203).

Prišlek, ki je zamastil slovenski jezik
(avtor zgornje fotografije Dušan Jež, avtor spodnje Sandi Abram).

Prišlek, ki se je izkazal kot poliglota (avtor zgornje fotografije Marko Zaplatil, avtor spodnje, prvič objavljene v © *Mladini*, 16. 9. 2006, pa Borut Peterlin).

AMERIŠKA DOMOVINA AMERICAN HOME

AMERICAN HOME SOCIETY INC. LADENICE 2001. CELEBRATE 50th BIRTH ANNIVERSARY SEPTEMBER 15, 1950

Slava se leti, ki jih zahvaljuje stokratno v Ameriki... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

31,500 THOUSAND IN 1950... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Glasiilo Slovencev na Nemškem, Obemem glasiilo vseh Slovencev na tujem.

Leto II. Marec 1926. Štev. 3.

Letalo vsak teden... Glasiilo Slovencev na Nemškem, Obemem glasiilo vseh Slovencev na tujem.

Naša organizacija in nje delo.

Da spomniti našo delo, kamor... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

11. januarja v Obotensku, 15. septembra v Hamburgu.

11. januarja v Obotensku, 15. septembra v Hamburgu... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Državna in lokalna delovna skupina.

Državna in lokalna delovna skupina... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

14. februarja pa je bila L. Zvezna.

14. februarja pa je bila L. Zvezna... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

18. januarja pa je bila L. Zvezna.

18. januarja pa je bila L. Zvezna... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost.

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Pravica in dolžnost... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

Kaj pomeni 1. decembra?

Slovenski narodni dvajsetletnik

Slovenski narodni dvajsetletnik... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI

AMERIKANSKI

AMERIKANSKI

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

AMERIKANSKI... Najbolj draga naša... Najbolj draga naša...

THE TOWN OFFICIAL ORGAN OF SLOVENIA AMERICA

ENAKOPRAVNOST SLOVENIAN EQUALITY DRIVE

SKA VLADA SE SESTANE Z ALIIRCI Izvirno poročilo o razmerah na Slovenskem.

GLASILO SLOVENSKE ŽENSKE ZVEZE V AMERIKI

Glasiilo jugoslovanskih izseljencev v Holandiji in Belgiji

NOV... KATOLSKA DELAVSKA DRUŠTVA V HOLANDIJI

IZSELJENCEV

LIST IZSELJENCEV
Z JUGOSLAVIJE IN FRANCOŠKI
V BELGIJI
Za krah, mir in svobodo
Odgovor pariske ljudske fronte
Entuziazem
francoskega dolavstva
Poljeftaki in gozdi delavci iz Jugoslavije
C.G.T. vas klice!

LOVENEK.

NOVA DOBA
NOVORAZPISAN
NOVA DOBA
NOVA DOBA
NOVA DOBA

NOVOST

EL NUCVO PERIODICO
KOLLEKTIVA IZSELJENCEV
34-40
CALLE ALBARRAN, S. N.
BOGOTA, COLOMBIA
CALLE ALBARRAN, S. N.
BOGOTA, COLOMBIA

Prijateljstvo med Argentino in Brazilom

Argentinčanska državna predsedstva so sprejeli v Rio de Janeiro in izročili ti... Predsednik občine ljubljani sta podpisala važno konvencijo za razsvetlovanje...

SLOVENSKI LIST

PERIODICO DE LA COLECTIVIDAD YUGOSLAVA
NOVOST
NOVA DOBA

PARISCKE NOVINE

(JOURNAL PARISIEN)
ORGAN JUGOSLOVENA U FRANCKUBJKU I SUBREDNIM ZEMLJAMA

V Evropi se jasni

Dogadjaji u domovini

NOVA VLADA U FRANCUŠKOJ

BIRO RADA

NOVA DOBA

NOVA DOBA
NOVA DOBA
NOVA DOBA
NOVA DOBA

AVE MARIA!

Ljudsko Slovstvo izdanište—Finkštadt by Franciscan Fathers.
Po odluku sudice JOHN FARLEY-a je "Ave Maria" revizija list in družba St. Rufina cerkevno prepisana in prepričana.

Molitve Marijinega Otroka.

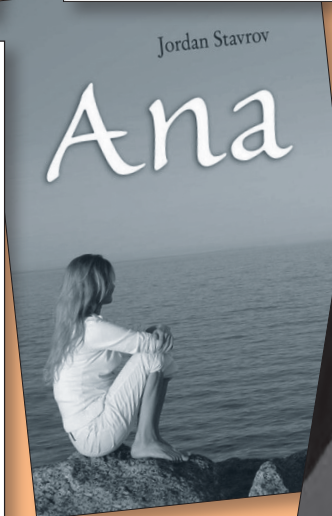
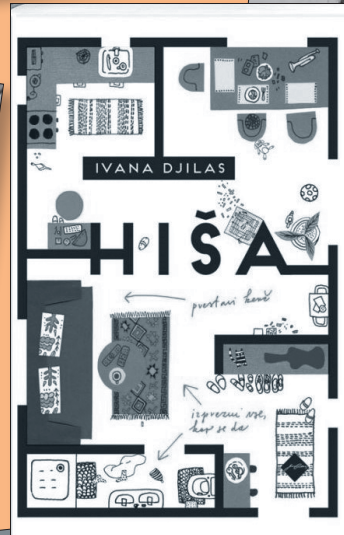
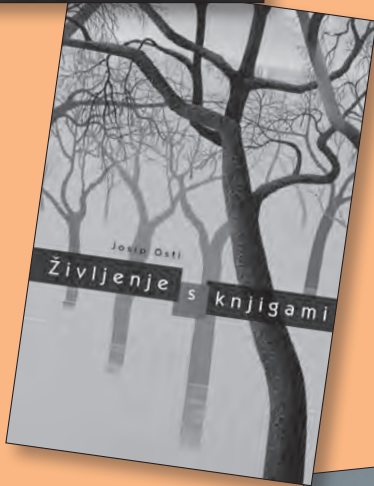
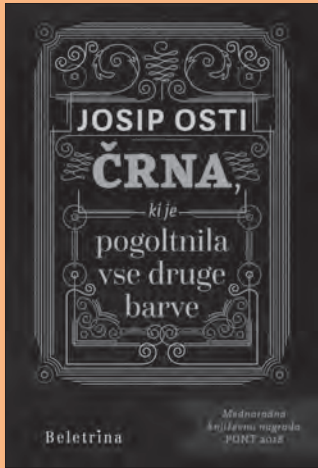
Sestra Elizabetha

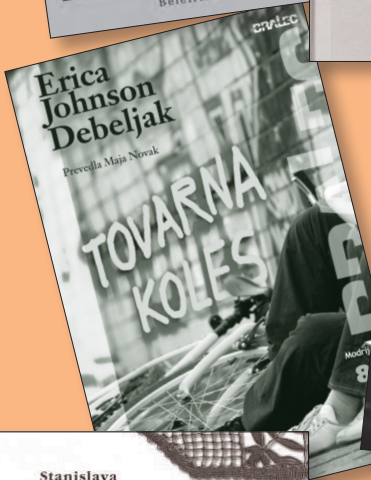
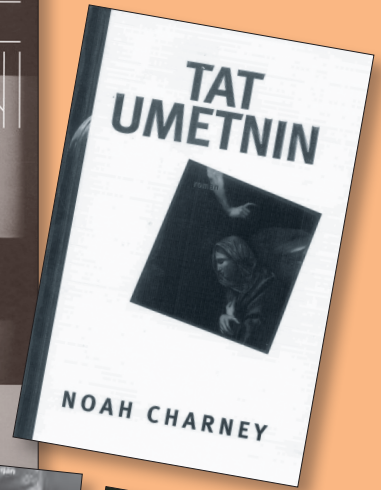
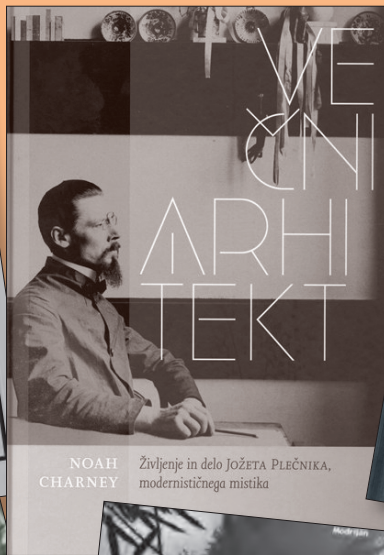
Sveto Objavljilo Otok.

(Konec.)

PROLETARCI

Časopisi, ki so jih brali slovenski izseljenci in jih danes (večinoma) lahko berete na dlibu.

Knjige, ki so jih spisali priseljenci v Sloveniji
in jih lahko beremo v slovenščini.

Kultura in migracije

Z nekaterimi besedami je prava štala. V svoji zblazneli ambicioznosti, da bi pomenile kar največ, zgubijo skoraj ves pomen. Pomenijo samo še nekaj, za kar ne vemo, kaj naj bi sploh bilo. Diagnostični priročnik to težavo opredeli kot višinsko bolezen ali tudi višinsko izgubo spomina – nezdravo in okolici škodljivo ambicioznost, ki pri pacientu povzroči izgubo spomina, pri vseh drugih pa zmedenost in obup. Takšna klofutabilna beseda, ki s svojo bolno častihlepnostjo bržkone dela največjo škodo jeziku in spravlja v nejevoljo in bes tiste, ki bi radi človeški jezik čim bolj približali eksaktnemu jeziku prometnih znakov, je kultura. Le kako besno mora zasvetiti rdeča luč tem jezikovnim dlakocepem ob stavku »Pomanjkanje srčne kulture pozitivno vpliva na razvoj znanosti in kulture«. In kakšna krvavordeča špricne šele ob tej mojstrovini: »To nekulturno bitje je zasejalo novo kulturo na tuje gojišče in je s tem posledično povzročilo propad družb in kultur, ki so bile od teh tradicionalnih kultur odvisne.« Ko torej slišimo besedo kultura, se resno velja, kot je predlagal nacistični propagandni minister Joseph Goebbels, prijeti za pištolo. Zato sprožimo nekaj rafalov v to besedo, ki si zasluži, če ne že usodo Ikarja, pa vsaj občasno kakšno klofuto ali rdeči karton, in jo poskusimo z abstraktnih višav spraviti na trdna zemeljska tla ter nato še zbrcati in poteptati z migracijskimi čevlji.

Kultura v najširšem pomenu besede je največkrat kriva, da se ljudje, ko se preselijo v novo okolje, torej migranti, počutijo kot neandertalski lovci v vesoljski ladji (ali kot kapitani vesoljske ladje v neandertalski jami). Ne sodijo tja (glej *Novo okolje*)! Ljudje, ki živijo neko kulturo, verjamejo istim zgodbam in spoštujejo ista pravila, zato tudi ni težko oblikovati skupnega sodelovanja in zaupanja. Človečnjaki pri tem pogosto uporabljajo vidne oznake, na primer surf deske, naglavne rute, poslovne obleke, pošite hlače na zvonec ali verižice s križi, polmeseci

in z drugimi razpoznavnimi znamenji. In s tem drugim sporočajo: verjamem isti zgodbi kot ti, zato si lahko zaupava (glej *Zgodbe in migracije*). Ko bitje v burki ali v burkiniju stopi na plažo s pomanjkljivo oblečenimi telesi s surf deskami v rokah ali ko v zlato odet in v papagajske barve opravljeni lik pripelje z bahaškim avtom na naše umetelno neoklasicistično dvorišče (glej *Zakaj so gasterbajterji najgora rasa*), občutimo, kot je rekel Sigmund Freud, nelagodje v kulturi. To nelagodje v kulturi bržkone najbolj neposredno govori o tem najširšem pomenu besede kultura, ki ga sicer vsakodnevno vohamo v kuhinjah in na straniščih, vidimo na ulicah in TV, slišimo iz radijske škatle in človeškega telesa. Ko so te razsežnosti kulture neproblematično vpete v del naše vsakdanje slušne, vidne, čutne, vohalne in okuševalne krajine, kulture sploh ne zaznavamo oziroma jo doživljamo kot nekaj samoumevnega in naravnega. Ko pa nekdo rigne ali straniščna školjka zapoje (ali je sploh ni), kultura postane razlika in problem. Kultura je torej vse tisto, kar neko skupino ljudi povezuje in jo hkrati loči od drugih.

Težave in druge glavobolne reči, ki izhajajo iz integracije, asimilacije in drugih z migracijami povezanih pojmov in pojavov, radi danes pripisujemo predvsem kulturnim razlikam med migranti in nemigranti oziroma med skupinami z, no ja, različno kulturo. Moti nas, ko Kitajci rigajo in pljuvajo, in od njih pričakujemo, da tega pri nas ne bodo počeli (seveda to počnejo bržkone v nič manjši meri tudi Slovenci in Nemci, in to celo na očeh večmilijonske javnosti – pogledjte le kakšno nogometno tekmo). Prav tako Argentince moti, ko njihovi sosede prepevajo napreve, za katere prišleki iz dežele na sončni strani Alp sicer mislijo, da so najbolj ubrane pesmi. Migranti so pogosto deležni očitkov, da ne sprejemajo pravil in vrednot večinske kulture. A sprejemanje večinske kulture ni tako enostavno, kot se zdi njenim udeležencem. Pogosto prišleki nimajo razlogov, da bi sprejeli večinsko kulturo, včasih pa je to tudi nemogoče. Zakaj bi moral peti argentinske pesmi, če so pa slovenske bolj ubrane? Ali Kitajci – ki se jim očita, da se niso dovolj potrudili in naj krivdo za ne vključitev pripišejo sebi – ob institucionalni in drugi diskriminaciji sploh imajo možnost, da bi se polno vključili v slovensko kulturo? In kaj sploh je slovenska kultura? Petje ubranih pesmi in uživanje kranjskih klobas? Bržkone več Slovencev riga in pljuva ter uživa kitajsko hrano. Zdi se, da je s kulturo v teoriji še večja težava kot v njeni praksi. Ko jo sestrelimo na trdna tla migrantskega vsakdana, se izkaže za še bolj zagonetno in problematično.

Dodatne glavobole v teh akrobacijah kulture na tleh večkulturnega vsakdana povzročajo še *kulturalisti*, ki so dandanes zamenjali rasiste. »Težava« prišlekov

ni več v njihovih genih, temveč v njihovi kulturi. Ni več primerno govoriti, da so muslimani nasilni srboriteži zaradi svojih genov. Lahko pa rečemo, da je za to kriva njihova kultura. »Težava« kulturalistov je, da imajo seveda prav, vsaj do neke mere. Kulturne razlike obstajajo, zanika jih lahko le kakšen kulturni ignorant s planeta, kjer se ni razvil gen za prepoznavanje razlik. A težava kulturalistov je tudi to, da svoja kulturna merila razumejo kot objektivna, da vztrajajo, da kulture niso prehodne in se zato ne moremo naučiti nove kulture oziroma se vanjo socializirati, da svoje kulturalistične trditve uporabljajo za vnaprejšnje sodbe o *posameznikih* (ki jih določajo tudi ali predvsem geni, osebne zgodovine, sreča idr.), da se pod nalepko kulture pogosto skrivajo ali zakrivajo ekonomske, družbene in še kakšne razlike, ki pogosto nimajo prav dosti ali sploh nič opraviti s kulturo samo. Rekli smo, da je kultura vse tisto, kar neko skupino ljudi povezuje in jo hkrati loči od drugih. To je kulturalistična trditev. Pravilno je reči, da to ni samo kultura, temveč tudi ekonomija, družba, pravo, politika in še marsikaj drugega.

Drugi, večinoma ljudem bližji (in nikakor ne zadnji) pomen besede kultura obsega področje zlasti umetniškega pa tudi preostalega umskega ustvarjanja in delovanja, s katerim se rada kiti vrsta, ki si je nadelala ime *umna*. Kultura in migracije v tem ožjem pomenu obsegajo tako vsemogoče, no, ja, kulturno ustvarjanje migrantov (in njihovih potomcev) kot vsemogočo kulturno produkcijo, povezano z migracijami. V prvem predalu se mučimo z izbrušenimi romani migrant-skih piscev in jočemo ob srce parajočih solzavih rimah o domotožju, se vrtimo ob poskočnih polkah izseljenskih glasbenih veseljakov in se mastimo s klobasami s sladko-grenkim okusom domovine, se predajamo ubranim zvokom pevskih zborov in si zatiskamo ušesa ob ušesobolnem dretju ob kozarcih iz domovine pretihotapljene slivovke. Če se nekoliko prisilimo, pa v tej razigrani družini igramo tudi žogobrc, balinomet in druge dejavnosti, ki dišijo po *fizkulturi*.

V drugem predalu najdemo vse tisto, kar tako ali drugače govori, poje, slika, prikazuje, pripoveduje, dolgovezi ... o migracijah (glej *Kdo je čefur*). In tega je toliko, da bi posamezna omemba utegnila razkuriti zagovornike enake obravnave. A kot avtor si lahko privoščim tudi to. Moja prva izbira ni odlični *Priseljenec* (1917) Charlieja Chaplina ali še odličnejši *Boter* (1971) Francisa Forda Coppole, temveč *Iztrebljevalec* Ridleya Scotta (1982). A kaj ima ta distopični tehno triler opraviti z migracijami? Naloga glavnega junaka filma – iztrebljevalca – je, da poišče in »upokoji« oziroma iztrebi štiri umetno ustvarjene človeške klone, replikante, ki so se brez dovoljenja vrnili na Zemljo z namenom, da si podaljšajo življenje.

Če ne zaradi drugega, zaradi teh ilegalnih humanoidnih in umetnih migrantov povratnikov, ki jih bržkone ne boste našli nikjer drugje v svetu fikcije, velja pogledati ta film, ki nam govori, da je kredibilnost v kulturi predvsem ali izključno stvar fikcije. Kulturni stvarnosti je namreč za kredibilnost figo mar.

Tako kot smo migracije našli v *Iztrebljevalcu*, bi jih našli tudi v moji drugi izbiri, *Osmem potniku* taistega Ridleya Scotta (1979), in še marsikje drugje, kjer jih sploh ne bi pričakovali. Recimo v stvari, ki se zdi zaradi svoje nepremičnosti povsem z drugega planeta kot migracije – v arhitekturi. S tem ne mislim le na samske domove, kjer živijo migrantski delavci, ali ljubljansko džamijo, ki ljudi opozarja, da nad Slovenijo ne bedi samo en Bog. Najosupljivejše in najbolj bahave stavbe so pogosto gradili in gradijo migranti – in to ne le dobro plačani in zvezdniški arhitekti, temveč predvsem anonimne množice pogosto slabo plačanih in izkoriščanih migrantskih delavcev. Ko vam bo turistični vodič ob 828 metrov visoki Burdž Kalifi izpljunil ime slavnega arhitekta, ga lahko *kulturno* opomnite, da bi bilo *kulturno* omeniti tudi množice izkoriščanih gradbenih delavcev iz Južne Azije. No, pa smo obdelali še en pomen besede kultura. Predlagam pa vam, da besedo *kulturno* raje izpustite iz vašega žuganja turističnemu vodiču. Mogoče boste izpadli nekulturni.

Zakaj so gasterbajterji najgora rasa

»Mirsad je tipičen gasterbajter, da ga ne moreš sfalit. Iz aviona ga uočiš. Vse štima. Pride lepo na Fužine in uspori lepo svojo mečku, spusti šipe, nabije muziko do daske in potem se zapelje direkt pred blok, in to vedno za prostor za invalide. Ampak večjega invalida od njega pa itak ni. Potem pa stopi ven iz avta, pa prvo naredi en krog okoli njega, pa si nekaj hlače popravlja, pa dvakrat pljune na tla, pa neki poje, pa cel šov. Pa samo gleda, kje je kaka znana faca, da se on pol zadere, da ga cele Fužine slišijo. 'Pa če si, jebote!'

Pa potem spušča neke boksačke finte pa neke bolne fore.

'Ma loše, pravo. One se Austrijanke tako loše guze, baš pravo loše. Ko ih je učio, da mu jebem, sve da mu jebem. Baš loše.'«

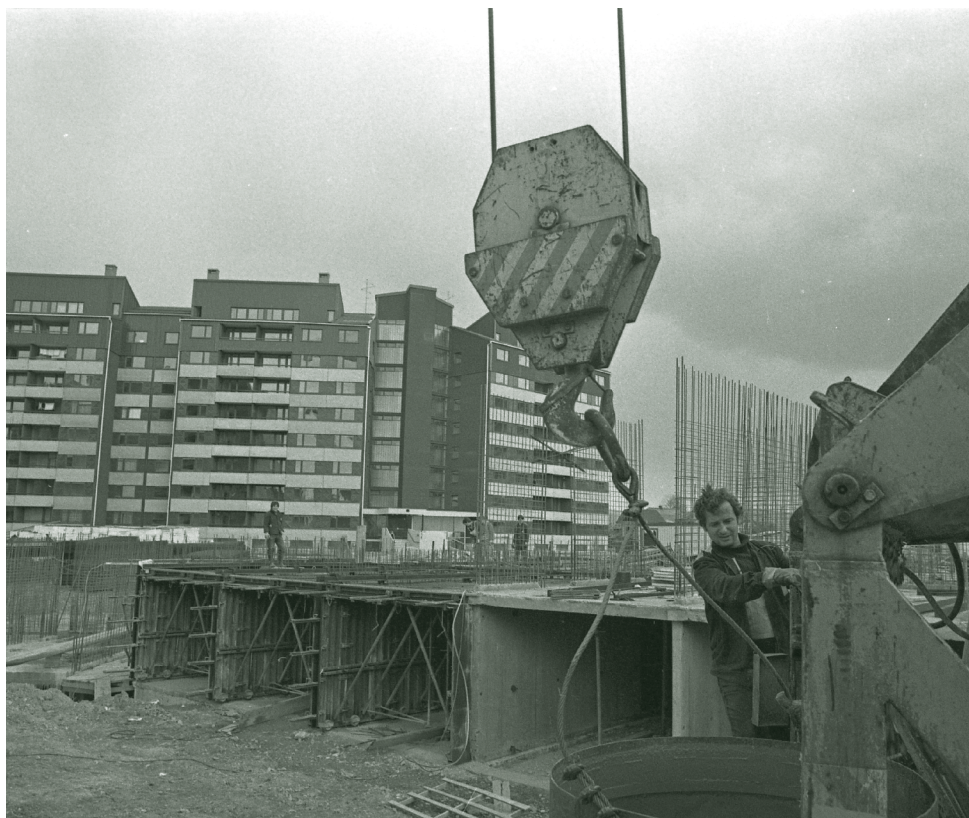
Iz knjige Gorana Vojnovića *Čefurji raus* (Študentska založba, 2008, str. 67).

Kdo je čefur

»Čefur, Čefur, kdo je Čefur
Lej ga Čefur, t'm je Čefur
Čefur, Čefur, kdo je Čefur
Ej, kva me boli kurac, jest sem Čefur

Jest sem Čefur
Ti si Čefur
On je Čefur
Mi smo Čefur
Vsi smo Čefur«

Iz Magnificovega komada Kdo je čefur (*Kdo je Čefur*, Menart, 1995).

Ko se srečata statična in dinamična kultura – arhitektura in migracije. Gradnja Fužin (ali tudi »olimpijske vasi«) v letih 1980 in 1981 – naselja, ki so ga v veliki meri gradili migranti in v katerem je zrasla specifična migrantska kultura. Olimpijska vas? Izraz namiguje na izročilo, da v Fužinah vsi nosijo trenirke in bele nogavice ter ne razumejo slovensko (avtorja Dragan Arrigler in Svetozar Busić (fotografija desno zgoraj), hrani © Muzej novejšje zgodovine Slovenije).

Ko izseljenska kultura stopi na domača tla. Veselje izseljencev ob obisku domovine v letih 1961 in 1964 (avtorja Lamprecht (ime ni znano) in Svetozar Busić (fotografija desno), hrani © Muzej novejšje zgodovine Slovenije).

Povej mi, kaj vidiš na sliki (Delegatka, akril na platnu, 120 x 220 cm, 2016 © Eجت Štih),
in povem ti, kdo si.

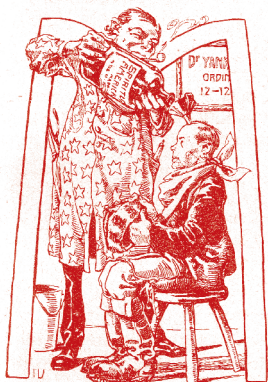
a) težave b) kr neki c) barve življenja č) barve pogube é) oglas za Benetton

Moderne migracije

judje se selijo že od Adama in Eve ali, če želite, odkar obstaja človeška vrsta. Človeška vrsta je že (od) nekdanja tudi selitvena vrsta, *homo sapiens* je tudi (od) nekdanja *homo migrans* (glej *Od nekdanje migracije*). A oblika, lastnosti, poteze migracij, struktura migrantov in vse, kar sodi zraven, ni ostalo enako od Adama in Eve, od izгона iz raja, od trenutka, ko je človeška vrsta stopila z varnih krošenj na nevarna savanska tla. Migracije so bile, so in bodo odvisne od družbenih odnosov, razvitosti prometnih sredstev, informacijskih tehnologij in še česa. V fevdalizmu, ko

so bili kmetje priklenjeni na zemljo, so se *lahko* prosto selili predvsem plemstvo, svobodno mestno prebivalstvo, obrtniki, trgovci ... Pa tudi vsemogoča »sodrga«, ki je poskrbela, da potovanja in selitve niso bili prikrajšani za pridih nevarnosti. Skratka, »svobodno« prebivalstvo, brez križa na hrbtu. A selili so se tudi tlačani, podložniki s križem na hrbtu. S to razliko, da so jih sem ter tja, kot vreče krompirja, po svojih posestvih premetavali fevdalci. Takšne vreče krompirja so z nemško govorečim prebivalstvom med fevdalnim redom v različnih obdobjih padale tudi na slovensko ozemlje. Danes so odtisi teh premetavanj vidni in slišni v imenih vasi, priimkih, v vse številčnejših nemških družtvih in med maloštevilnimi posamezniki, ki niso odšli oziroma niso bili pregnani s svojih *gruntov* ob koncu druge svetovne vojne (glej *Od nekdanje migracije*).

egazemeljski dogodki so imeli tudi megamigracijske posledice. Stvar bi lahko postavili tudi drugače: megamigracijski dogodki so imeli megazemeljske posledice. Tak megamigracijski dogodek je zakuhala Kolumbova (leva?) noga, ko je leta 1492 stopila na otok Hispaniolo. Zemeljska žoga je od takrat brez dvomov okrogla in z vso silo jo je začel brcati kolonializem, ki jo še danes brca in zadržuje med svojimi nasilnimi nogami. Brcanje kolonializma je pretreslo in raztreslo zemeljsko žogo kot verjetno noben dogodek prej in pozneje. Evropa je začela brcati v neevropski svet in zemeljska žoga se je od takrat stoletja vrtela med nogami Evropejcev (danes je žoga brčkone pogosteje med nogami Američanov in Kitajcev). In to nikakor ni bila pravična, poštena in prijazna igra. Grobe, težke noge kolonizatorjev so do smrti zbrcale številna ljudstva (pogosteje boste za to našli besedo genocid) in/ali njihove kulture (etnocid). In to ne vedno samo z bolj ali manj načrtnim brcanjem, ampak tudi z nalezljivimi boleznimi, ki so jih v novi svet zanesle evropske noge in pred katerimi zbrancani novega sveta niso bili imuni (recimo koze). Iz Zahodne in pozneje iz osrednje Afrike so zelo hitro po odkritju novega sveta, od začetka 16. pa do 19. stoletja, na ameriške sladkorne, kavne, kakavove in bombažne plantaže, riževa polja, v rudnike srebra in zlata in še kam, kot nogometne žoge, ki se jih lahko brca kakorkoli, kadarkoli, kamorkoli, zbrcali sužnje. Čezatlantsko brcanje nogometnih žog bi lahko opisali tudi kot prvi megamigracijski val novejših dobe. Ta pa je bil del širše trgovine: v Evropo so iz novega sveta potovali produkti zbrcanega sveta (na primer bombaž, sladkor, rum, melasa, tobak), s celine, ki je brcala, pa k afriškimi trgovcem s sužnji orožje, municija in drugi izdelki. Seznan teh brc je dolg in, ker sploh še nismo prispeli do modernih migracij, ga bomo na tem mestu končali. Kolonializem je torej dal brco razvoju predvsem nekaterih evropskih gospodarstev (predvsem kolonialnim velikanom: Angliji, Španiji, Portugalski, Franciji in Nizozemski) in zbrcal v odvisnost neevropski svet.

a vendar je imel kolonializem nedvomno veliko usodnejše, bolj krvave in boleče posledice za neevropsko kot pa za evropsko prebivalstvo. Vsaj kar se tiče brcanih, ne brcajočih. Kolonializem večini (z)brcanih Evropejcev ni, vsaj za časa njihovih življenj, bistveno spremenil življenj. In večini zbrcanih tudi ni odprl novih migracijskih možnosti, vsaj do obdobja, ko so se ti lahko svobodno selili (za slovenske dežele do patenta o odpravi osebne odvisnosti podložnikov leta 1782, s tem da je fevdalni družbeni red umrl šele z zemljiško odvezo leta 1848). Seveda moramo biti pri takih posplošitvah previdni. Evropa je iz novega sveta dobila številne nove poljedelske kulture (npr. krompir), ki so vnesle precejšnje spremembe v agrarno gospodarstvo, življenja ljudi in še kam. Kolonializem je tako s pomočjo krompirja, točneje lakote, ki jo je na Irskem v letih 1845–1849 zakuhal krompir z rahitičnimi letinami, z otoka pomagal zbrcati milijone prebivalcev (milijon naj bi jih v teh najbolj lačnih letih pomrlo v mukah krulečih želodcev). Od srede 19. stoletja, ko je prebivalstvo Evrope naglo rastlo, se je prebivalstvo Irske tudi zaradi krompirjeve lakote in za njo skritega kolonializma še bolj naglo krčilo (glej tudi *Jezik in migracije*).

ovo migracijsko dobo (sprva v večji meri le za evropsko prebivalstvo) je nedvomno uvedel novi družbeni red. Kapitalizem, ki je vzhajal vsaj že od začetka kolonializma, je svojo celotno podobo pokazal v industrijski revoluciji 19. stoletja. To je tudi čas, ko se je večini Evropejcev uspelo izviti iz večstoletne prikovanosti na zemljo, ko se je rešila zadušljivega smradu fevdalskih riti, ko je lahko končno prosto potovala, kar so omogočala vse bolj dostopna in razvita prevozna ter komunikacijska sredstva (glej *Nobene daljave ni več*). S kapitalizmom, točneje, z industrijskim kapitalizmom, se je začelo množično gibanje trebuhov k urbaniziranim industrijskim centrom, torej h kapitalu (po katerem kapitalizem ni brez razloga dobil svojega imena). Ki pa je pogosto, namesto da bi nahranil trebuhe, te še bolj izlakotnil. Moderni, v kapital ujeti migranti iščejo delo – v nasprotju s svojimi predhodniki, agrarnimi migranti, ki so opravljali podobno delo tudi v novem, priselitvenem okolju – zvečine v drugih, predvsem industrijskih poklicih. Moderne migracije bomo torej poskušali razumeti predvsem skupaj z oblikovanjem kapitalistične družbe in družbenih odnosov.

tudi v kapitalizmu migracije niso nespremenljiv, dokončen, statičen pojav. Prej nasprotno. V tako imenovanem liberalnem kapitalizmu 19. stoletja so se delavci zvečine selili stihijsko, neorganizirano, kot jih je pač sem in tja podil kapital. V 80. letih 19. stoletja, nato pa zelo izrazito med svetovnimi vojnami (takrat je tudi večina dotedanjih mednarodnih migracijskih tokov oslabela), so nastopili omejevanje, usmerjanje, reguliranje migrantov s strani držav (v veliki meri tudi na podlagi rase, narodnosti in ne zgolj v okvirih nacionalnih delovnih trgov). Gledano skozi migracijska očala: nastopil je čas monopolnega kapitalizma. In danes, v dobi pospešene globalizacije, se je močno spremenila tudi struktura migrantov. Če so se še v desetletjih po drugi svetovni vojni selili predvsem delavci k proizvodnji, se danes proizvodnja seli k delavcem. Vsaj tista, ki se hrani s poceni delovnimi rokami (in ki pogosto preveč svinja okolje, da bi jo lahko gledali zahodnjaki v belih srajcah). Če so še pred nekaj desetletji v migracijskih tokovih plavali predvsem nekvalificirani delavci, je danes množica plavalcev veliko bolj pisana. Vse bolj mahajo z rokami, nogami in glavami tudi kvalificirani delavci in strokovnjaki (glej *Seleče se glave*).

n tudi kapitalizem, kot ga poznamo danes, verjetno ni zadnja stopnja v človeški zgodovini, ni konec zgodovine, kot nas prepričujejo nekatere pomembne glave. Zemljo lahko kolonizira nasilna vrsta Ritoglavcev s planeta Ritoglava in pošlje Zemljane na težaško, suženjsko delo v galaksijo XZ7S3TT. Ali pa nas lahko dobro božje srce pelje na neskončne počitnice v raj, kraj, v katerega človeštvo vse od prvih nagcev, Adama in Eve, žal ne more več stopiti. Mogoče pa smo se že preveč preselili v prihodnost (glej *Prihodnost migracij*). In v pobožne, nemogoče želje. Zato končajmo z modernimi migracijami ... Začnimo z novimi.

Nobene daljave ni več

»Dandanes že skoro nobene daljave ni več. V Ameriko odhajajoči naši rojaki, vprašajte na pr. le Dolenjce, se poslavljajo od svojih ljudi tako z lahka, kakor so njih očetje odhajali v kako sosednjo župnijo na cerkveno blagoslovljenje, kakor da bi Amerika ležala tam-le za onim-le ovinkom kje. Še najbolj sitna je pot z Dolenjskega do Ljubljane. Da ima izselnik le Ljubljano za hrbtom, potem se že izhaja, potem ni več daleč do Amerike. Nekaj časa se vozi po železnici, nekaj časa po parobrodu in zatem zopet po železnici – pa je tam: tri dni do Hamburga ali Bremena, devet ali deset dnij do Novega jorka, potem pa, kolikor je še do tistega kraja, kjer ga pričakujejo sorodniki, znanci, ki so ga spravili tjakaj. Ali je to kaka dalja?«

Iz knjige Marjana Drnovška *Usodna privlačnost Amerike: Pričevanja izseljencev o prvih stikih z novim svetom* (Nova revija, 1998, str. 168).

Seleče se glave

»Moj vtis je, da ljudje v Sloveniji ne razumejo tujcev, kot sem jaz in moji kolegi. Mi smo sem prišli, da več dajemo, kot jemljemo od Slovenije. Ko poskušam razložiti, da tukaj nisem iz gospodarskih razlogov, potem Slovencu ni jasno, zakaj sem sploh tukaj. Mislim, da je velika sreča za Slovenijo, da privablja ljudi tovrstnega profila, ki prinašajo svoje osebnosti in jih še dograjujejo. Mislim, da sem tukaj postal še bolj to, kar sem, kot bi, če bi ostal v Bosni ali Srbiji.«

Iz knjige Ota Lutharja idr. *Nemirna srca: Priročnik za pouk državljske vzgoje* (Založba ZRC, 2004, b. s.).

Inicialke slikarja in ilustratorja Ivana Vavpotiča iz knjige *Amerika in Amerikanci* (Jurij Trunk, samozaložba, 1912) – dežele, celine, brez katerih modernih migracij ne moremo misliti.

Novo okolje

Če za hip skočimo v kožo migranta, lahko kaj hitro ugotovimo, da je prav novo okolje tisto, ki naredi migracijo za tako enkratno in samosvoj pojav. Pa pojdimo lepo od začetka. Ste v čudni koži drugega človeka in ste pravkar zapustili dom, domovino, okolje, ki ga obvladate »v nulo«. Vstopili ste v deželo, kjer govorijo vam nerazumljiv jezik, kjer kraljujejo drugačne navade, kjer se je celo mati narava poigrala v nekem svojem slogu. Skoraj ne morete verjeti, ko vidite, da domačini kleno pospravljajo dunajske zrezke v družbi z marmelado (Nemčija), da pamži v vrtcih spijo na svežem zraku pri minus desetih stopinjah (Norveška), da avti drvijo po »napačni« strani ceste (Avstralija, Velika Britanija idr.), da vam ob obisku na noge nataknejo copate (Slovenija, za Slovenijo glej tudi *Poljubljanje na cesti*). Tej poplavi novih vtisov bomo rekli kulturni šok, tega pa lahko doživite tudi na poletnem dopustu v deželi, ki ni nujno oddaljena tisoče kilometrov. Po tem kulturnem šoku se začne vse tisto, kar se po ležernem dopustu konča. Čaka vas iskanje stanovanja in službe (če si ju niste poiskali že vnaprej), iskanje šole za otroke (če jih imate in so šoloobvezni), urejanje dokumentov in papirjev ... A vse to vas, sicer le občasno, čaka tudi doma, ko se denimo vrnete z dopusta. Kaj je torej v migracijah tako enkratnega, samosvojega, drugačnega, kar jih razlikuje od desetdnevnega ali trimesečnega dopusta? Kaj je tisto, kar jih naredi za (novookoljski) pojav nedopustniške sorte?

Življenje – z vso grenkobo in tesnobo, pa seveda tudi z vso sladkobo ter mehko, in ne zgolj nekajdnevno, nekajtedensko ali nekajmesečno ležanje v palmi senci ter pisanje razglednic z motivi sončnih zahodov – *v novem okolju!* To grenko-sladko, tesnobno-mehkobno življenje migrantov v novem okolju pa je odvisno, če stvar kar se da posplošimo, tako od migrantov samih kot od novega okolja.

Ostanimo še za hip v koži migranta, torej pri grenko-sladkem, tesnobno-mehkobnem življenju, novo okolje pa še za trenutek pustimo pri miru. *Vživljanje*

v novo okolje poteka od posameznika do posameznika in od skupnosti do skupnosti različno. Nekateri so bolj ali celo povsem pripravljeni za vključitev v novo okolje, drugi manj ali sploh nič. Uživanje novega okolja tako poteka od najnujnejšega, neizbežnega grizljanja elementov novega okolja ali minimalnega prilagajanja migrantov novemu okolju (tudi ljudje, ki se odselijo v novo okolje, da bi v njem lahko živeli povsem izolirano in po svoje, kot recimo amiši v ZDA, niso ostali v novem okolju nikoli povsem brez pack) do naširanja le še z elementi novega okolja ali tako imenovane popolne asimilacije, ko migrant »izgubi« svojo izvorno kulturo in povsem »prevzame« kulturo novega okolja. To se seveda lahko zgodi šele pri otrocih, potomcih migrantov, ali migrantih, ki so prišli v novo okolje še povsem kulturno in družbeno neobdelani, torej prisiesani na materine prsi.

A prisesajmo se na naslov gesla, na novo okolje, da ne ostanemo predolgo prisiesani na tople prsi. Hiter vpogled v širni svet bi nam glede odnosa do migrantov in migracij bržkone naslikal dve vrsti novih okolij oziroma držav in družb. Na drugi strani velikih luž so države in družbe, v katerih je imelo moderno priseljevanje ključno vlogo pri njihovih nastankih (ZDA, Avstralija, Argentina, Kanada). In to migracijsko genezo te države tudi tako in drugače poudarjajo. Na stari celini, ki si je v svoji neverjetni aroganci drznila svet čez velike luže poimenovati novi svet, pa moderne migracije niso (bile) stvar, s katerimi bi države in družbe lahko mahale in kazale na svojo enkratnost. Prav nasprotno, svojo bit utemeljujejo s pomeni, skreganimi z migracijami: s trajnostjo, če ne že stalnostjo bivanja na nekem prostoru, in z etnično čistostjo – čeprav so neznanemarljiv del prebivalcev številnih evropskih držav prav migranti. Seveda pa nam to še ne pove vsega o odnosu držav do migrantov in drugih »tujcev«. Odnosi držav tako novega kot starega sveta do prišlekov se zelo razlikujejo. Večkulturnih ali multikulturnih, danes tudi medkulturnih ali interkulturnih politik – priznanje in izvajanje političnih in kulturnih pravic migrantov in drugih manjšin – ne srečamo samo v novem, temveč tudi v starem svetu. Najboljši primer večkulturne politike iz starega sveta, vreden posebne pohvale, je Švedska. Ta z različnimi prijemi spodbuja ohranjanje jezika, religije, kulture, institucij idr. migrantov in drugih manjšin (glej *Prijazni do migrantov*). A takšna do drugačnosti prijazna politika ni od nekdaj. Tako Kanada kot Avstralija, ki danes v novem svetu izvajata do prišlekov najprijaznejšo in najtolerantnejšo politiko, sta tja do začetka 70. let prejšnjega stoletja poskušali migrante kar čim prej in kar čim bolj globoko potopiti v novo okolje. Seveda to novo okolje ni bilo kakršnokoli, temveč angleško govoreče, v anglosaški in pro-

testantski kulturi, olikah in omikah vzgojeno okolje (znano pod kratico WASP – *white Anglo-Saxon Protestant*), ki je z različnimi prijemi tudi omejevalo priseljevanje modelov, ki tej podobi niso ustrezali.

A vrnimo se v stari svet. Tudi tu obstajajo zelo različni odnosi (politike) do migrantov. Zelo grobo pospravljanje bi jih bržkone pometlo na dva kupa. Na tiste, ki nočejo videti in priznati, da v njihovi državi živijo tudi številni(!) migranti (do naftne krize v prvi polovici 70. let Nemčija, delno Švica, Japonska, z nafto bogate države Arabskega polotoka) oziroma te vidijo ali želijo videti kot zgolj začasne migrante, ki se jih, ko postanejo odveč, kadarkoli in kakorkoli zbrca iz države. In na tiste, ki priseljence vključujejo ali poskušajo vključiti v novo okolje (Švedska, Francija). Seveda bi z nadaljnjim pospravljanjem nastali novi kupčki. V kupu, kjer se migrante priznava in vključuje, bi se tako znašle države, ki spodbujajo izražanje »drugračnih« (migrantskih, manjšinskih) kultur (najširši kulturni pluralizem nedvomno izvaja že omenjena Švedska, glej *Prijazni do migrantov*), pa tudi države, ki od migrantov zahtevajo, da prevzamejo številne elemente novega okolja (t. i. kulturno asimilacijo med evropskimi državami verjetno najdosledneje izvaja Francija, med drugim z razvpitim zakonom o prepovedi nošenja naglavnih rut ali kakršnihkoli drugih vidnih verskih simbolov v državnih šolah).

Ob vsem tem pa ne smemo pozabiti, da prihod ljudi – migrantov v novo okolje ne spreminja samo migrantov, prišlekov, ampak tudi novo okolje. In tudi migranti – prišleki v novem okolju niso nujno in vedno podrejeni in v zapostavljenem položaju. Spomnimo se le kolonialistov, »osvajalcev« »novega sveta«, ali ne dolgo nazaj apartheida (1948–1994), »bele« politike rase segregacije, zatiranja in izkoriščanja večinskega črnškega prebivalstva v Južnoafriški republiki. A to je že druga zgodba (glej *Moderne migracije*). Zgodba, ki je naredila novo okolje povsem novo tudi ali predvsem za domačine. Ki se jih je obleklo v kože, hm, živine.

Poljubljanje na cesti

»Pri nas se sploh nismo na cesti poljubljali in sem šla v mestu, peš. In je svakinja prišla mene počakati in dva sta se poljubljala in jaz sem samo stala in gledala njih, sploh se nisem premaknila (smeh). Je rekla svakinja, pejdi, sem rekla, ja počaki, to je treba policijo poklicati (glasen smeh).«

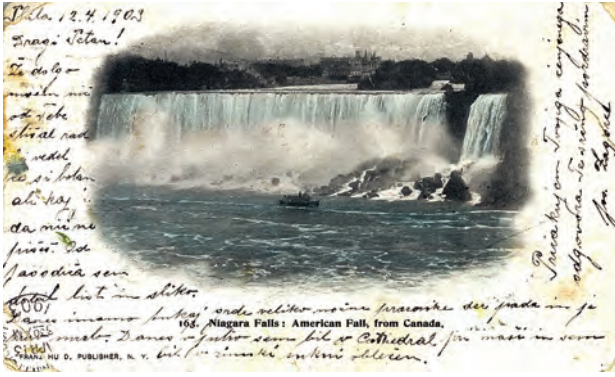
Iz knjige Alenke Kobolt *Zdej smo od tu – a smo še čefurji* (I2, 2002, str. 72).

Prijazni do migrantov

»Ne bi rekla, da smo asimilirani, saj nas niso silili. Uradna politika do priseljencev je bila takšna, da naj bi ljudje, ki so prišli sem, tukaj tudi ostali. To je bilo drugače, kot pa v Nemčiji ali drugje – ko te rabim, pridi, ko te ne rabim, pa ti tudi plačam, samo da greš. Švedska tega še vedno nima. Računajo, da bodo ljudje, ki so prišli in so jih oni sprejeli, ostali tukaj. S Švedi je prijetnejše. Učenjaki vedo, da če je človek v družbi zadovoljen, je hvaležen in soliden v družbi. Če pa si zunaj skupnosti, se boš vedno skušal povleči skozi luknje in izkoristiti, kolikor se izkoristiti da.«

Iz knjige Marine Lukšič Hacin *Zgodbe in pričevanja: Slovenci na Švedskem* (Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001, str. 207).

ahaj! No je Amerika
 in Anglija! dnoštita
 in spha. To mare Broad
 Street (iroka cesta) ako
 se glada proti jugu.
 Plosim na avtor
 in ja da mi ne je
 solus pisati naslov in zgodit.
 pa vsakomaj kaj se te stohite vsem rae
 samo vedeti mi daj. Te erino poran
 Tvoj prijatelj
 in Zagorec

Razglednice iz novega okolja, ZDA in Egipta. Na hrbtni strani fotografije z izseljencema v kavbojski opreми, odposlani leta 1914 z »bivoljskega lova«, je tudi pripis: »Življenje imamo dobro, le hrana je slaba, ker prekleti bivoli so stari in žilavi. Srčne pozdrave na vse znance od ameriških Prelekov« (last Marjana Drnovška).

Od nekdanje migracije

Verjetno ste že slišali zgodbo o naših bradatih in za današnje standarde hudo neurejenih prednikih, ki so ob koncu 6. in na začetku 7. stoletja pricapljali iz ruskih step oziroma Zakarpatja v podalpski raj. Na nek način so bili migranti, najverjetneje v iskanju boljšega življenja, tako kot danes, včeraj in jutri množice ljudi različnih ras in jezikov, ki bežijo z vzhoda na zahod, z juga na sever ali pač od kjerkoliže kamorkoliže. In da ne boste mislili, da se lahko le Slovenci in drugi Slovani pohvalijo z avantur željnimi predniki. Poglejmo k sosedom. Ogrji so se iz prvotne domovine ob južnem Uralu najprej preselili na območje južne Rusije in Ukrajine ter se nato ob koncu prvega tisočletja ustalili na rodovitni puhlici Panonske kotline, kjer še danes živijo njihovi potomci Madžari. Avstrijci so se scmarili v kuhinjah številnih ljudstev s srbečimi petami. Glavno sestavino v tej mineštri so prispevali že omenjeni Slovani in njihovi večstoletni zavojevalci Germani. Ti zadnji, ki so se v ta del Alp s severa priseljevali vse od 1. stoletja pred našim štetjem pa tja do 6. stoletja, so našim severnim sosedom podtaknili tudi svoj jezik.

Konec koncev smo današnji Evropejci (Slovani, Germani in še številni, številni drugi) prišli na staro celino pred približno 40.000 leti po zelo dolgi poti iz Afrike, zibelke človeštva. Pa tudi evropski »staroselci« naendertalci, ki naj bi jih novi prišleki asimilirali ali povsem iztrebili, niso v Evropi že od vekomaj. V neki davni preteklosti, pred okroglimi milijoni let, so počasi pricapljali z danes (pre) pogostokrat pozabljene črne celine.

In ko pokukamo čez lužo, tam diši prav tako ali še bolj migrantsko. Po letu 1492, ko je Kolumb s svojo neimenovano posadko uzrl obalo novega sveta, so se začela preseljevati takšna in drugačna ljudstva, ljudje, modeli, jeziki, navade, religije, vse slabo in dobro, v Ameriko. Na celino, ki ni dobila imena po staroselcih,

temveč po prišleku, pomorščaku Amerigu Vespucciju. Selitve čez lužo so dosegle višek v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja. In to v takem obsegu, da so danes prvotni prebivalci te celine, ki jim je zmota dala ime po deželi na povsem drugi strani zemeljske žoge, v večini držav v žalostni manjšini. Pa naj bi tudi Indijanci ne naseljevali že od nekdanje te celine, ampak so ob koncu zadnje ledene dobe (pred okoli 20.000 leti, glede točnih tisočletij se burno razpravlja) prisopihali čez takrat kopni Beringov preliv iz Azije. Tako danes v najbolj občudovani in hkrati najbolj prekleti državi na zemeljski žogi – ZDA avtohtono prebivalstvo šteje manj kot piškav procentek. V deželah najbolj seksi nogometa (Argentini, Braziliji in Urugvaju) je stanje podobno, na Karibskih otokih tavajo le še duhovi staroselcev, v le še nekaj manjših južno- in srednjeameriških državah je indijansko prebivalstvo v večini.

V vseh zgoraj naštetih državah so nov dom našli tudi številni Slovenci. In čeprav so v primerjavi z narodi velikani v ta talilni lonec, kot so to mešanico v enem loncu skuhanih ljudstev poimenovali v ZDA, prispevali zanemarljiv delež, je na drugi strani marsikatera slovenska vas izgubila toliko mladih fantov, da so se dekleta zlasala tudi za največje grdobe, ki so ostale doma. Težave slovenskih deklet dopolnimo še z domoznanskimi preglavicami oziroma rumeno pretiravanje začnimo še z učiteljskim stokanjem: ravnatelj ene od dolenjskih šol je na prehodu v 20. stoletje zapisal, da so mnogi belokranjski otroci bolje poznali ameriški reki Mississippi in Ohio kot Savo in Dravo. (O množičnosti izseljevanja iz Beneške Slovenije in vsidranosti tega pojava v deželo, ki jo je izseljevanje izpraznilo kot le malokatero v bližini, glej *Kjer dajejo ton življenju emigranti.*)

Toda iz dežele na sončni strani Alp se niso samo izseljevali, vanjo so se tudi priseljevali. V celotnem srednjem veku je fevdalna gospoda iz nemških dežel kot svinjske pršute transportirala svoje podložnike, tlačane v različne dele deželice, kjer je še lenuharila kakšna ped neizkoriščene zemlje. Ta tako imenovana kolonializacija je zasadila skupnosti nemško govorečega prebivalstva na različne konce Slovenije: na Kočevsko, Sorško polje, v zgornjo Selško dolino in zgornjo Bačo ter še marsikam. Ob koncu srednjega veka se priseljevanje Nemcev na slovensko ozemlje nikakor ni zaustavilo; vse do prve svetovne vojne so iz nemško govorečih dežel prihajali uradniki, tovarnarji, trgovci, bankirji itd. Večina Nemcev je nato Slovenijo oziroma Jugoslavijo zapustila po prvem, trmasti preostali del skoraj v celoti pa po drugem (vele)svetovnem pretepu. Pustili pa so številne besede, priimke, dunajske zrezke in še marsikaj, kar danes nekateri (ne)

upravičeno(?) želijo dobiti nazaj. Z Nemci se priseljevanje v Slovenijo nikakor ni končalo. Po drugi svetovni vojni, ko so odšli, zbežali, bili pregnani takšni in drugačni »nepridipravi«, je bila dežela etnično čista in dolgočasna, kot verjetno še nikoli prej in pozneje. Le prekmurski Madžari in zdesetkani Italijani iz Slovenske Istre, ki so se drznili ostati, so kalili dolgčas. A srajca, ki si jo je nadela dežela po vojni, ni dolgo ostala čista. V tovarnah so zaropotali stroji, ki so potrebovali delovne roke, te pa so na pomoč priskočile iz bratskih republik (glej *So šli ljudje masovno*), ki so, kot bi dejali migrantomrzneži, to snažno srajco grdo zapackali (glej *Preklete migracije*).

V neki dolgi zgodovinski perspektivi smo torej vsi – brez izjeme – migranti. Prav migracije, selitve so bile tiste, ki so nas naredile ljudi, takšne, kot smo danes. Zaradi nekdanj zelo dolgih potovanj, migracij v različna okolja smo postali različni. V poznejših, po navadi veliko hitrejših selitvah, smo to različnost vedno na novo ustvarjali in jo dopolnjevali. Čeprav se danes selimo (*tudi*) s povsem drugačnimi motivi in iz drugačnih vzrokov ter na povsem drugačen način, kot so se naši daljni pa tudi bližnji predniki, je končni rezultat selitev enak: človeška različnost (pa seveda tudi *podobnost*). Tako v barvi kože in las, potezah telesa in obraza, jeziku, navadah in običajih, kulturi, glasbi, tehnološkem razvoju, načinu oblačenja kot v načinu igranja nogometa. Ta različnost bi morala biti vredna spoštovanja in ne prezira, negovanja in ne uničevanja. Le kako dolgočasno bi zgledalo svetovno prvenstvo v žogobrcu, če bi vse reprezentance, vsi zemljani brcali žogo v istem stilu?

Kjer dajejo ton življenju emigranti

»Živimo pač življenje krajev, kjer kmetijstvo propada in kjer dajejo ton življenju emigranti: dobra plača – dobra letina, slaba plača – slaba letina. Ni več prave jeseni, ker nismo odvisni več od zemlje in zato ne moremo več uživati tistih dobrih stvari, ki jih je poprej prinašala jesen. [...] Zdi se nam, da smo kot lastovke, ki komaj čakajo, da bi šli kam drugam, kjer je bolj in bolj veselo. Doma so nam podrli gnezda in se ne moremo ustaviti.«

Iz nepodpisanega članka »Ali je to jesen« (Matajur, 1959, št. 19 (206), str. 1).

So šli ljudje masovno

»Ja ... jaz vem, da sem takrat, ko sem šel sem, takrat so šli ljudje masovno gor v Slovenijo. Vem, da so takrat prihajali z avtobusi dol v (ime kraja), na ta zavod za zaposlovanje, to so res masovno prihajali. Ne samo, da so šli delat, recimo takrat, so tudi po končani osnovni šoli šli gor poklic delat. To ga je firma financirala, kaj se tiče poklica pa to ... Ja, to si šel po osnovni šoli gor, pol si se odločil za nek poklic, to pa je potem firma financirala.«

Iz knjige Alenke Kobolt Zdej smo od tu – a smo še čefurji (I2, 2002, str. 82).

Sovraštvo do tujcev se žal od nekdanj drži migracij kot Skopušnik cekinov. Prizori iz računalniške igre *Antičefur 2. Totalno razčefurjenje*, v kateri igralec kot komandos Osvobodilne slovenske armade »briše čefurje« z obličja dežele Kranjske (anticefur2.blog.com).

Poti migrantov

Ljudje so se selili in se še selijo v vseh smereh, na jug in sever, čez velike oceane in v bližnja mesta, za denarjem in za ljubeznijo ... A se v različnih smereh selijo različni ljudje (kajpak v zelo različnih številkah), te selitve pa imajo za selivce (pa seveda tudi za vse druge, torej neselivce) različne pomene.

Na sever, iz Latinske Amerike v ZDA in iz Afrike v Evropo, danes bežijo številni ljudje, ki si želijo boljše, dostojnejše, varnejše življenje. Na jug, na topel evropski Mediteran in na toplo floridsko sonce se selijo upokojeanci (številni predvsem sezonsko), da bi jesen svojega življenja preživelih obsijani s toplimi sončnimi žarki. Prvi to počno zvečine naskrivaj, nevidno prečkajo meje, z največkrat praznimi žepi bežijo naproti nejasni, prepogosto kruti usodi (glej *Ilegalne migracije*). Drugi si na jugu kupijo hišo, z denarjem verjetno nimajo (večjih) težav in tudi skrivati jim ponavadi ni treba ničesar. (Če že kaj skrivajo, skrivajo svoja leta.) Za prve je selitev prepogosto križev pot v neprijetno-neznano, drugim selitev pomeni tople sončne žarke.

Čez velike oceane, največkrat čez Atlantik, so na ladjah potovale množice, ki so od srede 19. stoletja do prve svetovne vojne napolnile severnoameriška prostranstva (glej *Nemirno morje*). Do konca 80. let 19. stoletja so bili v večini Evropejci z zahoda in s severa celine. V 90. letih pa so začeli prevladovati kolegi z juga in vzhoda stare celine, med njimi tudi Slovenci iz avstro-ogrske monarhije, ki so si največkrat delo našli v rudarstvu in težki industriji. Največ se jih je natrpalo v železarski Cleveland, »ameriško Ljubljano«. Po prvi svetovni vojni, ko so ZDA priprle svoje duri, se je val migrantov z juga Evrope usmeril predvsem proti Argentini in Braziliji. Tudi med njimi so bili Slovenci, predvsem iz Kraljevine Italije. Največ moških je našlo zaposlitev v gradbeništvu, številne ženske, ki so v Argentino priplavale s tem valom, pa so si na kopnem na drugi strani oceana nadele

predpasnike guvernant, gospodinj, sobaric. Po drugi svetovni vojni so se ljudje z juga Evrope, ki so iskali delo, boljše delo, priložnosti in možnosti, selili (kot tudi že pred vojno) proti severu celine. Predvsem po letu 1963, ko je SFRJ odprla vrata izseljevanju, so bili med njimi spet Slovenci, ki so zaposlitev največkrat našli v nemških, švedskih, švicarskih, avstrijskih idr. tovarnah. V istem času so v slovenske tovarne prihajali delavci iz drugih republik nekdanje skupne države (glej *Ekonomske migracije*). Te pogosto selitve »le« v bližnja mesta (npr. iz bližnje Bosanske krajine, pa tudi iz slovenske Bele krajine v slovenske tovarne) so bile in so še vedno veliko bolj skrite pred očmi medijev, politikov, javnosti. In to navkljub dejstvu, da je bilo in je število teh znotrajdržavnih ali notranjih migrantov veliko večje od števila ljudi, ki so pri iskanju zaposlitve prestopali državne meje in si tako oblekli obleko mednarodnih migrantov.

Za denarjem – tem sveta vladarjem in najučinkovitejšim ter najbolj razširjenim instrumentom zaupanja in sodelovanja v človeški zgodovini – se je selil večji del tistih množic, ki so poselila ameriška prostranstva, severnoevropske pa tudi slovenske tovarne, gradbišča idr. delovne krajine. A v nepreglednih množicah selivcev so bili tudi takšni, katerih smer selitve je določalo še kaj drugega kot cekinčki. Omenili smo že toplo floridsko in mediteransko sonce. Ali pa, hm, ljubezen. Moja *nona* je šla za mojim *nonotom*, v katerega se je zagledala na fotografiji, v Francijo (glej *Zgodbe in migracije* ter *Nemirno srce*). Včasih pa je ta »ljubezen« tudi manj zaljubljena, bolj preračunljiva. Tako so nekatere Slovenke odšle čez lužo k nikoli-prej-videnim slovenskim ženinom, le da so lahko vstopile v obljubljene ZDA. To ni nič nenavadnega tudi v današnjem svetu. Ljubezen in denar – tako navidez nezdržljivi stvari – se na migrantskih poteh pogosto držita za roke. In zakaj za ta parček ne bi mogli reči, da ga skupaj drži ljubezen?

WHITE STAR LMS
The Big Ship Route The Best Way
 ★ BY SEA ★ BY LAND

Gruss aus der
Lloydhalle
 Bremerhaven.

*Leider hat leider den post die langzeitigen
 Weihnachtsferien! Ihre verbindliche
 Nachricht vom 11. die post. Gern
 werden in Pass. Luffen 11. 11. 1911*

**Zadnji pozdrav pred odhodom
 v Ameriko!**

Prisporočam to parobrodno
 družbo, ki zastopnik je gosp.
KAROL REBER v Ljubljani,
 Kolodvorske ulice 11, vsakemu
 prijatelju.

Red Star Line Antwerpen-New York
PROGARUDEČE ZVEZDE
 Poštni brzoparnik "FINLAND"

Pozdrav s otine

M. S. S. 1911

AMERICAN LINE

SOUTHAMPTON,
 CHERBOURG
 & NEW YORK
 SERVICE.

**U.S. MAIL TWIN SCREW STEAMERS
 "ST. LOUIS" & "ST. PAUL"**

Nemirno morje

»Ako hočeš, dragi čitatelj, svojo domovino zapustiti, ter se iz dobrega namena v daljni tuji svet podati, si tam novega doma iskat in boljšega kruha pridelovat, vzemi pa saboj obleke veliko in dobre, ker te so tu posebno drage; drugih ropotij pa manj ko moreš, skusi le vse v denar spraviti, akoravno dober kup, od tacega orodja je treba grozovito veliko plačevati, posebno po evropejskih železnicah. Rabi pa vsaka oseba okoli 300 goldinarjev avstrijskih v papirji, ali nekoliko čez 200 goldinarjev v zlatu; iz Amerike v Evropo pa je veliko manj treba plačati, posebno čez morje. Kdor se z družino na to daljno pot poda, ali sploh taki, ki mislijo polje obdelovati, morajo, se ve, denarja veliko več imeti, kakor ga je ravno za pot treba, da si morejo potrebnih reči za gospodarstvo omisliti.

[...]

Pelješ se pa lahko v parabrodu ali pa v jadrovcu, kakor je priložniši; v parabrodu plačaš veliko več, pa ti ni treba skrbeti za kuho in v 14 dneh ali še popred si na amerikkanskem bregu; na jadrovcu plačaš precej manj, moraš za kuho sam skrbeti in si na morji 30–60 dni, včasih še delj, kakor je veter; mi smo bili 40 dni na vodi in smo imeli razun viharjev večidel dober veter. Na parabrodu je več nevarnost ko na jadrovcu, ker zraven nevihte se zna tudi kotel razplušiti, kar se pa le redko zgodi in se tedaj ni treba preveč bati. Jest bi ti na jadrovca svetoval, ako ti gre pičlo z denarji in ti ni na par tednih ležeče, – se ve, sitnost mora človek pri dolgi vožnji veliko prestati, ki se pa koj pozabijo, da se le na suho pride.

Ako se na jadrovcu pelješ, se moraš s potrebnim orodjem za kuharijo preskrbeti, ker v barki dobiš le sirove reči, kakor mesa, krompirja, graha, masla itd.; pripraviti si moraš vse sam in potem na splošno veliko ognjišče postaviti, kjer so pa že drugi kuharji. Da se tukaj ravno tako na versto ne pride, kakor bi človek želel, se lahko ume; ako več sto ljudi na enem ognjišču kuha, se mora včasih zadovoljiti, še le ob 4 popoldne kositi, kdor ni zjutraj prav priden. Vender prijatelj, ako nič družega nimaš saboj kakor to, kar v barki dobiš, ti bo terdo šlo, misliti je treba na prihodnost. Ako ni vetra, ali vihar barko barko zanese, je treba dolgo čez navadni čas na morji biti. Pride tudi morska bolezen, ki skoraj vsacega zadene, in takrat ti nobena reč, kar imaš v barki, ne diši; kar bi pa rad, pa dobiti ni. Vzemi tedaj saboj

suhega kruha, suhega sadja, dobro okajenega mesa in slanine (meso, ki ga v barki dobiš, je skoraj čisto pokvarjeno); tudi čebula je posebno dobra za želodec, ravno tako tudi vino, ako ga nekoliko saboj vzameš, te bo kmalu pozdravilo. To so najboljši zdravila in morsko bolezen kmali po vodi poženo.

Bolj imenitno pa, kakor ta skerb, je pripravljanje na duši za dolgo nevarno pot; že v gostivnicah bereš na primernem kraju svarjenje; da zraven telesnih skerbi, ne pozabiš tudi za dušo primernega živeža preskrbeti, pripravi se tedaj z dobro spovedjo in vrednim obhajilom na težavno pot. Tako pripravljen na duši in na telesu se pa nestrahljivo podaj v barko, ne boj se, Bog svojih ne zapusti, priporoči se Marii prečisti Devici in svojemu angelju varuhu, ki so močnejši ko vse morske nevarnosti.

V barko stopivši preberi pazno postave, kako se je treba obnašati, dobro si jih zapomni, zakaj tu se kaznuje naj manjša reč prav terdo; posebno se varuj v srednjem oddelku kako svečo ali kaj družega prižgati, akoravno je tema, to je najbolj prepovedano, še celo kresati ali kaditi ne smeš; kdor ga le prerad puha, mu je dovoljeno na verhu, samo varno mora z ognjem delati, ker, ako bi se barka vnela, bi bilo težko pogasiti, ker je vse s smolo zamazano. Pred posteljo moraš sam snažiti in prostor vedno čeden imeti; vstajaj zgodaj, opravi, kar imaš spodej, in potem urno na verh na bistri zrak! Ako moreš še pred sončnim vzhodom, boš vidil kako veličastno se pripelje iz vode; derži se celi dan bolj na verhu in le redko pojdi v srednji oddelek, kjer je neizrečeno nezdrav zrak in mora človek že od tega zboleti. Jaz sem bil skoraj noč in dan na verhu, vselej sem že prav pozno v noč šel v posteljo, znotraj me tudi ni mogla tista navadna huda bolezen vjeti, ki nektere grozno potolče, vendar nevarna ni in človek v enem tednu ali v 14 dneh zopet okreva.

Kratek čas si lahko delaš s primernimi pogovori, s prijatli ali z branjem; tedaj je svetovati, da si kako dobro knjigo seboj vzameš, tudi moleka in molitvenih bukvic ne smeš pozabiti, ter beri saj vsako nedeljo pazno mašne molitvice in premišljuj velike skrivnosti. Zgledov boš dost najdel, celo protestantje so ob nedeljah prav pobožni in resni, vse je nekako bolj tiho.

Prav prijetno se je voziti v lepem vremenu pri dobrem vetru, ali prijatel! Pripravljen moreš biti tudi na kaj hujšega; ko jame strašna nevihta bučati, valove kakor gore vzdigovati, barko premetavati, da škrinje in druge orodja od ene stene do druge romplajo, ko valovi s strašno močjo kakor bi s topovi streljal ob stene

butajo ter ti malo oknice zakrivajo itd., takrat je za novinca terda, tu se mu serce trese. Vender nikar se ne boj, naj boljša luka za barko je pri viharji sreda morja, tu se ji ne more nič zgoditi, le na bregovih je o nevihti nevarnost, ker zna barka na kako skalo trešiti; na sredi morja pa ji ni nič, akoravno valovi igrajo ž njo, kakor z orehovo lupino. Strahu je tedaj več, kakor ga je treba biti. Vendar popustiva zdaj morje, ker ni moj namen tu življenja v barki popisovati, temveč le nektere opombe naznani-ti, ki bi ti znale v prid biti.

Z velikim veseljem vgladaš lepe amerikske homce še daleč pred novim Jorkom; tu spravi svoje reči v red, se lepo osnaži in o pripravnem času iz barke stopi; vender ti ni treba nikakor hiteti, ostaneš lahko z vso svojo robo še 48 ur na barki; med tem časom preskerbi v mestu pripravno stanovanje, saj je dosti nemških gostivnic, koj pri barki jih več stoji, ki si gostov nabirajo. Ako ti pa z denarji terdo gre, imaš stanovanje zastonj v veliki sobani, ki se ji pravi 'Castle-garden' (beri Kestl-garden), se ve da postelj ni vnji, ampak samo klopi.«

Iz knjige Marjana Drnovška *Usodna privlačnost Amerike: Pričevanja izseljencev o prvih stikih z novim svetom* (Nova revija, 1998, str. 73–76).

Nemirno srce

»Pravzaprav je bilo tako. Nisem prišla gor, ampak je prišel pome moj mož, kot fant. Midva sva se spoznala pri vojaki, dol v Bosni, in čez par mesecev je prišel pome. Poznala sva se pol leta. Sva šla na randi, vem, da me je vabil v hotel, pa nisem šla z njim, tudi v gostilno ne. Prvič sva se spoznala na plesu, prvič sem šla na ples s kolegico in to je bila res usoda, to je bil čudež ... Rekel je, da sem mu bila všeč in da bi me takoj s sabo pripeljal, ko je šel od vojakov. Pa sem mu rekla, kako, počakaj ... kaj bodo pa starši rekli. Pa pravi, saj ne briga nič staršev, saj bova midva skupaj živela. Ampak jaz nisem mogla kar tako oditi. Rekel je, da je resno mislil takrat, ampak je bil vseeno vojak, jaz sem si rekla, kje pa, vojaku pa ni za zaupat. Ampak (ime) mi je bil res všeč, tudi obnašanje je imel lepo, mislim kot vojak, lahko bi samo izkoristil punco in odšel, a sem že takrat ocenila, da je imel lepo obnašanje. Pač to punce danes vse gledamo pri fantih, a ne? Nosil mi je lešnike, potem sem se kasneje hecala in pela tisto: 'Bod moja, bod moja, t' bom lešnikov dal ...' Potem, ko je odšel domov, je pisal ..., rekla sem mu, tako je, če boš pisal, pa da boš resen fant, te bom čakala, če ne, bova pa ostala prijatelja ... če boš prišel pome, boš, če ne, pa ne. In potem je res prišel, čez dva ali tri mesece po tem, ko je odslužil. Tako da sem bila res presenečena. Telefoniral mi je, da pride v soboto pome. Jaz pa sem v petek popoldne še delala in v službi nisem nič povedala, da pride pome. Jaz sem samo premišljevala, če bo prišel ali ne, in sploh nisem vedela, kako sem hodila, kako sem nosila neke škafe in tako sem padla v tisti kanal in sem bila vsa podrgnjena in so me odpeljali v bolnico in rekli, naj pridem v ponedeljek na previjanje, jaz pa sem bila na tisti ponedeljek že v Sloveniji. Tako hitro je bilo to ... kaj jaz vem ... tista trema, pa zaljubljenost, pa si misliš, ali bo ali ne bo, kaj sploh bo ... mene potem sploh ni nič več bolelo, mislim, bolelo me je, ampak jaz sem tako močno držala in stiskala zobe, sem si rekla, zdaj me pa ne bo več maral, ko sem šantala, točno tako misliš na vse to ... Pa je bilo vse v redu.«

Iz knjige Alenke Kobolt *Zdej smo od tu – a smo še čefurji* (I2, 2002, str. 77–78).

Zadnji pozdrav pred odhodom v Ameriko!

H. J. BASSINGBAW, MALDEN, ENGLAND.

**Holland - Amerika
Rotterdam - New - York.**

**Priporočam vsakomur paro-
brode te družbe. Zastopnik:
Eduard Kristan v Ljubljani,
Kolodvorske ulice št. 41., na
dvorišču.**

Reklamne fotografije in slike ladij, ki so čez Atlantik pripeljale množice bodočih Američanov (last Marjana Drnovška).

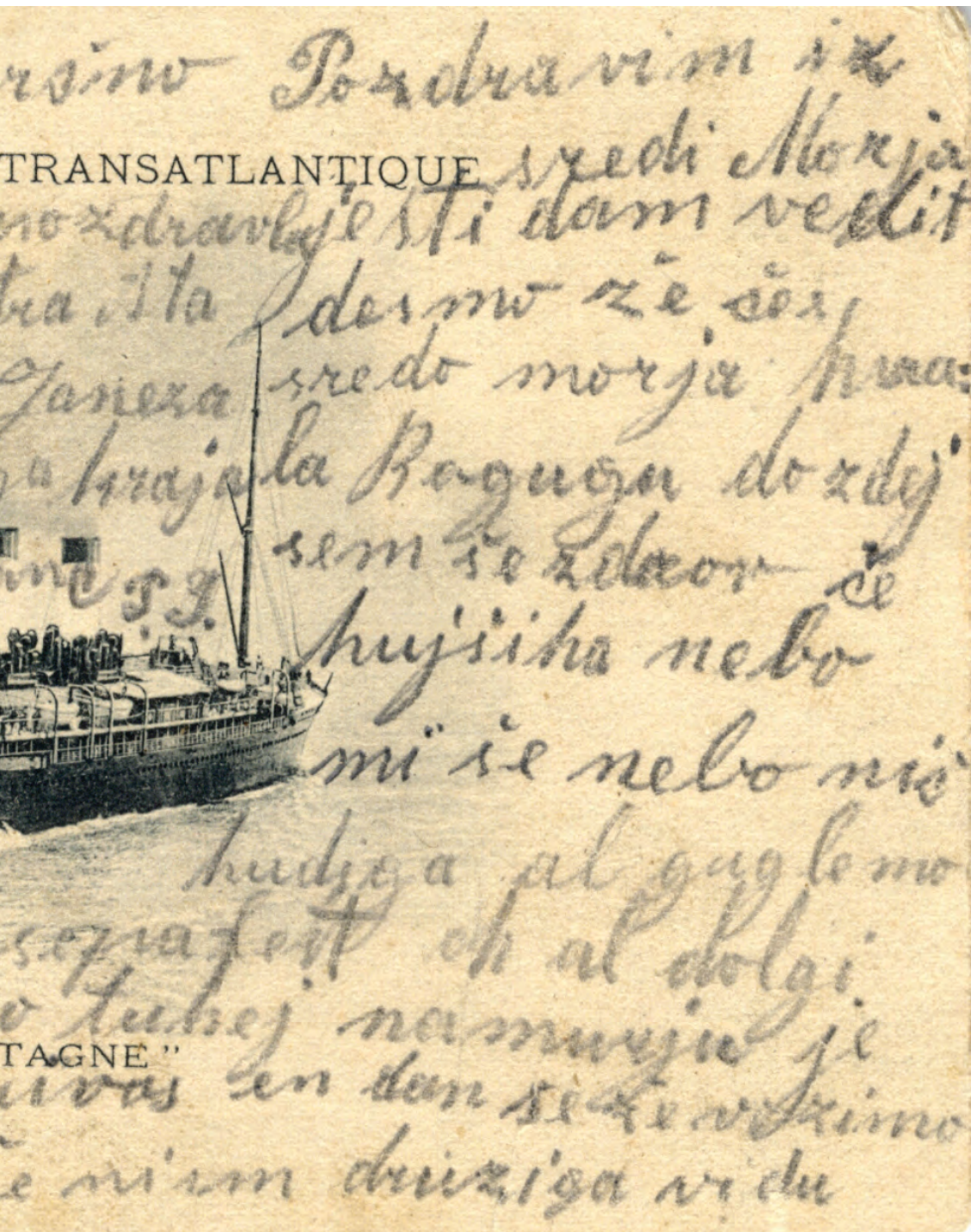
27/2 1902. Te prov Tres
 COMPAGNIE GÉNÉRALE

habov 5 Lijon
 in tahej rito
 glich delho as
 snini ker nazje
 hrnov in ces
 predent
 H. J. J. J.

Ateliers D.A. LONGUET - Impressions artistiques - PARIS

PAQUEBOT "LA BRE

dalji ena ura habov pr
 pret dni in pret noci

Besede, ki potiskajo barčice čez morja (razglednica last Marjana Drnovška).

Povratniki

Povratniki? V prvo nogometno ligo ali med alkoholike? Nič od tega, čeprav so občutki *migrantov* povratnikov lahko podobni občutkom prvoligašev in neuspešno zdravljenih alkoholikov. Torej, »spet sem tu, kamor spadam« (v prvi ligi / na rodni grudi, v senci jablane, ki so jo zasadili predniki) in (alkohol / rodna gruda) »brez tebe mi živeti ni«.

A zakaj v knjigi o migracijah sploh zapravljati čas z ljudmi, ki so svojo migrantško kariero končali, se vrnili v senco jablane, ki so jo zasadili predniki? Vrnitev, povratništvo, povratne migracije so pogosto povezani s številnimi težavami, včasih nič manjšimi od tistih, ki so selivcem nagajale ob priselitvi v tujino. Dežela, v katero so se vrnili, ni več (t)ista, ki so jo zapustili. V tujini, če sploh še tujini, kvečjemu »tujini«, so si našli prijatelje, zasadili potomstvo, se našli in zaživeli v društvih, dejavnostih, novem okolju. V »domovini« pa so pogosto vse to, vsaj nekoliko, če ne povsem, izgubili, pozabili, odtujili ... »Tujina« je torej postala domovina. In »domovina«, v katero so se, bogsigavedi zakaj, vrnili, tujina (glej *Tujina-domovina*). Povratniki torej s »povratkom« ne končajo svoje migrantske kariere. Ampak začnejo novo.

Velikost in zamotanost te zmede z imenom tujina-domovina sta odvisni od mnogih stvari: od časa bivanja in stopnje vključitve v »tujino« (glej *Novo okolje*), od intenzivnosti in pogostosti stikov z »domovino« ... Tisti, ki se »vrnejo« po nekaj mesecih bivanja iz bližnjega kraja, v katerem se sploh ne morejo dobro rešiti vonja domače kuhinje, bodo verjetno imeli veliko manj težav pri ponovnem vključevanju v novo-staro okolje kot tisti, ki se po več desetletjih »vrnejo« z oddaljenega kontinenta, kjer so vonj domače kuhinje vsa dolga leta, daleč stran, lahko hranili le v svojem srcu.

Ali pa kot tisti – in to ni niti znanstvenofantastična blodnja niti psihiatra vreden umotvor – ki se »vrnejo« (tu verjetno ene navednice niso dovolj) po stoletjih ali celo tisočletjih. Stoletjih ali tisočletjih? Med rimsko nadvlado (začetek našega štetja) so vse do križarskih vojn (okoli leta 1100) Judje bežali iz Kanaana in se naseljevali najprej vzdolž afriške sredozemske obale, v Španijo in Portugalsko, in pozneje, predvsem zaradi pogostih pregonov, sem ter tja po Evropi. Nekateri so prišli in zaživel tudi v »slovenskih« mestih, iz katerih so bili pogosto pregnani. In odšli so v nova mesta, kjer so živeli do naslednjega pregona, pogroma (tam so pogosto pustili le imena ulic; glej *Preklete migracije*). V 19. stoletju se je zaradi neskončnih preganjanj razvil sionizem, gibanje za združitev vseh Judov v skupni državi. Takrat so se prve večje skupine začele naseljevati na ozemlju današnjega Izraela – nekdanje »domovine« Kanaan. Gibanje je doseglo svoj glavni cilj po drugi svetovni vojni, leta 1948, z ustanovitvijo države Izrael, v katero so začeli množično prihajati po celem svetu raztreseni Judje (in prihajajo še danes). Se torej »vračati«!? Iz groba so izkopali že stoletja mrtev jezik, hebrejščino, danes uradni jezik v Izraelu, saj so, stoletja in tisočletja raztreseni po svetu, govorili zelo različne jezike (glej *Jezik in migracije*). In postali so trn v peti sosednjim muslimanskim državam, ki so se že večkrat združile v vojnah proti Izraelu, kar povzroča nove pogrome, pregone, izseljevanja. A tokrat predvsem Palestincev, ki čakajo, da se vrnejo v svojo domovino. Da torej postanejo povratniki.

Povratnike na dolgi rok, a veliko krajše od tisoč- in večletnih povratnikov Judov, bi našli tudi med Slovenci. Slovenci, izseljeni v Argentino po drugi svetovni vojni, se bodisi niso mogli bodisi niso hoteli vrniti v domovino z njim sovražnim režimom. Večina domovine, v kateri so vladali njihovi vojni, politični in ideološki nasprotniki, tudi ni hotela obiskati (glej *Preklete migracije*). Šele leta 1991 so se z osamosvojitvijo Slovenije in s spremembo političnega režima začeli prvi obiski in bolj redke vrnitve in »vrnitve«. Še zlasti po ekonomski krizi v Argentini leta 2002 je prišlo do nekoliko večjega števila predvsem »vrnitev« – otrok in vnukov tistih, ki so Slovenijo fizično zapustili. O povratništvu ali povratnih migracijah tako lahko z zadržkom govorimo tudi, ko se v »domovino« »vrnejo« njihovi otroci, vnuki, potomci migrantov (glej *Spet doma?*). Najbrž ni treba posebej poudariti, da je ta »domovina« povsem drugačna od tiste, ki so jo zapustili in v spominu negovali njihovi starši in stari starši.

In tudi danes, ko ljudje pogosto živijo malo tu in malo tam, povratne migracije kaj hitro postanejo preutesnjen, problematičen ali celo neustrezen pojem. Moja nekdanja soseda, ki je večji del življenja preživela v Sloveniji, se je po upokojitvi »vrnila« v BiH. V Slovenijo se pogosto »vrne«, pride čuvat vnuke, gre k zdravniku, na obisk in klepet k prijateljicam. Možakar, ki je kot mladostnik iz Slovenije zbežal novim priložnostim naproti, se je na stara leta priselil (vrnil?) iz Nemčije v vas, kjer je živela moja pokojna *nona*. Potoval in živel je med *nonino* vasjo in bavarskim mestom, kjer ima sin tovarno kajakov in kjer je preživel večji del življenja. Sta soseda in možakar (še) povratnika? In če nista, kaj sta? Napolpovratnika, pogojna povratnika ali zgolj človeka, ki sta se v življenju selila in se še selita? Torej človeka, ki nam govorita, da selitve nikoli niso dokončna dejanja, končana s priselitvijo v novo okolje. So tako povratništvo, povratne migracije, vrnitev sploh mogoči?

Tujina-domovina

»Ko pa sem jaz šla v Rusijo, težko se že navadim, ne gre za jezik, ampak že kar pozabiš te običaje, ta odnos, manj je sproščen, ker zdaj že nekako postavljaš ovire. Drugačno življenje je. Težko se privadim spet. [...] Vseeno pogrešam Slovenijo, če sem v Rusiji. Ne vem, sem že navajena tukaj, bi verjetno težko živela tam.«

Iz besedila Sanje Cukut »Hotela sem samo videti svet okoli sebe: Ženske iz Rusije in Ukrajine v Sloveniji« (v *Krila migracij: Po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž), Založba ZRC, 2009, str. 207).

Spet doma?

»Povratniki [...] čeprav mi ta izraz ne ustreza, saj nisem nikoli šel iz Slovenije, zato se ne vračam. Nisem povratnik. Sem rojen v Argentini in sem prišel v Slovenijo kot domovino mojih starih staršev.«

Iz besedila Marine Lukšič Hacin »Vračanje in priseljevanje Slovencev iz Argentine« (v *Spet doma? Povratne migracije med politiko, prakso in teorijo* (ur. Marina Lukšič Hacin), Založba ZRC, 2006, str. 77).

Fotografije je posnel slikar Veno Pilon, ko je konec leta 1947 s povratnimi migranti potoval iz Francije v domovino. Po drugi svetovni so se s prisilnega in prostovoljnega dela v tujini vračali številni migranti. Za Pilona je bilo to le eno od mnogih potovanj v domovino, povabljen je bil k sodelovanju pri snemanju prvega slovenskega filma *Na svoji zemlji*.

To potovanje, na katero se je odpravil brez vseh potrebnih tranzitnih vizumov in se je zato moral skrivati pred kontrolorji, je tudi literarno oživil v biografski pripovedi *Na robu* (Slovenska matica, 1965), v poglavju z zgovornim naslovom »S povratniki« (lastnica fotografij © Moderna galerija, Ljubljana).

11108

Mi. Lovaček Dunj
Linda Ograshter. 1520

Post Card

PLACE STAMP HERE

1917 FEB 26 10 39 AM

Amalia Besjak
Regunsko Tabarišes
Mlada Blshava 201,
Starišice pri Ptuj
Stojarsko
Jugosloven

Lina Luffner pri 30
Lina Ograshter
if jofte dolan of Lin
Ravšim luffner of fin d'fin
virkift rois fin d'all p.
fin d'p rois rois d'of
rois mif allon jofte Post
and mif will if Lin in
Dunj d'fin mif luffner.
Mif jofte Lina Ograshter
d'fin luffner
jofte rois mif jofte Post

СРБА ХРВАТ И СЛОВЕНА ПОШТА

1

POSTAL TO: Lina Ograshter

Amalia Besjak
Regunsko Tabarišes
Mlada Blshava 201,
Starišice pri Ptuj
Stojarsko
Jugosloven

POST CARD

1917 THIS SIDE IS FOR THE ADDRESS

HAMBURG-AMERIKA LINIE

POSTKARTE

THIS SPACE FOR WRITING

Ljuba sestra
najbolja telega puzdra
vina in se namiri ker ti
nisem talha kosa rade
ker nisem imel kosa
ker sem slehal. Trazen
te se si se ki mofila
in goble mi ero foley
grajfo od tebe in od
njega da bo imel en
spomin od tebe saj
molebit me vidma ne
grate ima nima mu
fleks in

Janis Pfeiffer
Via delle Poste N. 6
Triest
Austereik Europe

HAMBURG-AMERIKA LINIE

POSTKARTE

THIS SPACE FOR WRITING

1917 THIS SIDE IS FOR THE ADDRESS

Ljuba sestra
najbolja telega puzdra
vina in se namiri ker ti
nisem talha kosa rade
ker nisem imel kosa
ker sem slehal. Trazen
te se si se ki mofila
in goble mi ero foley
grajfo od tebe in od
njega da bo imel en
spomin od tebe saj
molebit me vidma ne
grate ima nima mu
fleks in

Janis Pfeiffer
Via delle Poste N. 6
Triest
Austereik Europe

130709

BUY U.S. SAVIN BONDS ASK YOUR POSTMAN

PLACE STAMP HERE DOMESTIC ONE CENT FOREIGN TWO CENTS

THE STATE HOSPITAL FOR THE INSANE IS LOCATED AT NEWBURG. THE HOSPITAL CONTAINS SEVERAL BUILDINGS AND HERE MEN AND WOMEN ARE TREATED FOR ALL FORMS OF INSANITY.

Volencijev J. Novak
1936

drine hvalam za pismo
primo in poslani inisake
moje sestha je bila zelo vesela
zomank. Moj in bo pa
pozdraviti se se imamo
bar ponavodi. zelo radubi
bila zopet tam a zal mi
mofici sam bom poslala
z mamke v kraken
drine vas pozdravljam
voj in Alice Plavits

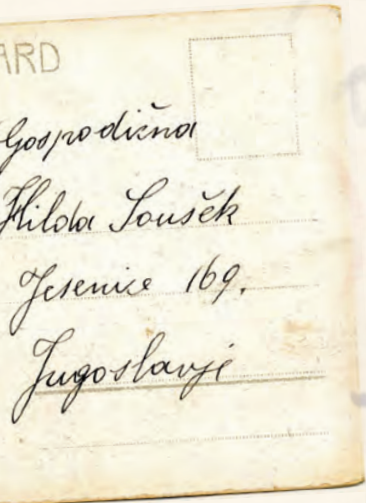
gospod
Lange Novak
Clavška cesta 34
Ljubljina
Jugosloven

POST CARD

Ljuba Hildi
Srijeda sem pozdravček
od tebe in me veseli da se spro
minas noame kakos sem slivla
da tesko pričakujes pisma od
mene. Torej ti sporočiam ako bo
da roduje se kmalu vidimo in
bodeš šta znamo na sprehod.
nemoj mi je pisati da si bolna
upam da sedaj si re ozdravila
se en pozdravček in jofitček
moji
trajni stouci mama Hildici

Povratnice –
besede, zgodbe, čustva,
ki se vračajo v domovino
(»last« Marjana Drnovška).

Preklete migracije

Migracije so največkrat razumljene kot nekakšen nepotreben in nadležen stranski produkt človeškega razvoja. Tako kot hrup reaktivnih motorjev – ne poganja letala, le cefra nam možgane in osmišlja pomen besedne zveze zvočno onesnaževanje. Ko človeško bitje sliši besedo migracija ali migrant, najbrž najprej pomisli na objokane obraze svojcev, razbite družine, potoke solz, ki tečejo po trdi in neprijazni pokrajini tujine, iz domovine bežeče možgane, amputirane ude naroda, narodne rakave rane in podobne neljube pojave, ki se jih človečnjaki otepajo kot Pepelka mozoljev. Migracije so torej odklon, ali z bolj ošabnimi besedami, anomalija od normalnosti, sreče in drugih reči, h katerim, sicer večinoma neuspešno, teži človeška vrsta.

Za odstavek ali dva si bomo nataknilo resno odvetniško obleko in se postavili v bran anomalijam. Evolucijsko gledano šele anomalije omogočajo razvoj. Če se ne bi pojavile genske mutacije, ne bi nikoli imeli *Sedme simfonije* in pametnih telefonov. Še vedno, če sploh, bi plavali in se grelji v prajuhi, kjer bi nam družbo delale le na smrt dolgočasne anorganske molekule. In če ne bi stopil opičnjak na nevarna savanska tla, bi še zmeraj zobali sladko sadje v prijetni senci varnih krošenj (kar bi bilo za marsikoga bistveno bolje kot udinganje tekočemu traku ali guljenje šolskih klopi). Odkloni torej, no ja, pa pustimo besedam krila, bogatijo.

Čeprav smo stopili v bran anomalijam, bodimo stvarni – odkloni v zgodovinskem toku (ki lahko postanejo pravilo oziroma osrednji zgodovinski tok) imajo za akterje zelo različne posledice. Kmetijska revolucija, ki je bila superodklon v dotedanji človeški zgodovini (v resnici je šlo za zelo postopen prehod, ki je bil v življenju posameznikov neopazen), večini ljudi in številnim živalskim vrstam ni prinesla nič dobrega. V primerjavi s svojimi premičnimi predniki lovci in nabiralci so nepremični kmetovalci več delali, jedli so bolj enolično hrano in bili

bolj lahke žrtve božjih nadlog in nalog (gradnja templjev, katastrofe, slabe letine idr.). Govedo, ki je uživalo svobodo travnatih poljan, je postalo težaška delovna mehanizacija, ki so jo ljudje naredili močnejšo in ubogljivejšo s kastriranjem ter upravljanjem z bičem. Vse, kar je sledilo, je večini ljudi in udomačenim živalskim vrstam le še zagrenilo življenje: gradnje piramid in drugih despotskih ošabnosti, visoki davki, vojskovanja – vse to in še marsikaj drugega le za izbrane elite vladajočih. Anomalije torej niso nekaj, kar bomo vsepovprek in brezglavo častili. Imajo pa svojevrsten spoznavni potencial: pri razumevanju migracij (kot tudi družbe nasploh) nam več kot pravila govorijo anomalije, saj te govorijo tudi o pravilih, medtem ko pravila govorijo le sama zase.

Zdi se, da smo v tem zagovarjanju anomalij izgubili trdna tla pod nogami (pa tudi stik z migracijami in naslovom tega gesla). Anomalija namreč še ni prekletstvo. Hrup reaktivnih motorjev nam gre na živce, a le malokdo, le kakšen nesrečnež, ki ima za sosedo floto reaktivnih letal, jih bo opisal kot prekletstvo. Nesrečneži, ki med prekletstva uvrščajo migracije, pa ponavadi nimajo za sosedo migrantke. No, da besedi prekletstvo vendarle ne bomo dali prevelikih kril, recimo, da se migracije pogosto znajdejo na zatožni klopi in med osrednjimi krivci za vsemogoče težave. Ko gre gospodarstvom slabo, so priseljenci med prvimi žrtvami, saj odžirajo že tako maloštevilna delovna mesta. Ko gre gospodarstvom dobro, so pogosto spet migranti krivi, saj znižujejo plače in socialne standarde. Ko se iz države odseljujejo mladi in sposobni, je to nacionalna katastrofa. Ko se v isto državo priseljujejo mladi in sposobni, je to nacionalni problem. Še bi lahko nadaljevali, a mislim, da ni potrebe – nastavite ušesni detektor na besedo migracija in slišali boste vse mogoče.

To vse mogoče, kar bo zaznal vaš slušni radar, je pogosto ali kar vedno povezano z nacionalizmom, rasizmom, s ksenofobijo, predsodki in podobnimi pojavi, ki, kot se zdi, se držijo človeške vrste, tako kot se Skopušnik drži cekinov (glej *K vragu iz pekla*). A vendarle velja biti pri takšnih frivolnih posplošitvah in primerjavah previdnejši. Svet nacionalnih držav je, zgodovinsko gledano, nekaj relativno novega. Biti Slovenec, Srb, Turek, Američan v času, ko je Kolumbova noga stopila v novi svet (1492) ali ko je rezilo giljotine padlo na vrat Ludvika XVI. ali tudi Ludvika Zadnjega (1793), je pomenilo zelo malo. Če sploh kaj. Ljudje so se klanjali bogovom, kraju in kralju, cesarju in drugim rečem ter ljudem, ki so imeli v svetu osvajalskih čevljev in giljotin glavno besedo. Nacionalizem je bil kot jedrsko orožje v vojni sulic in mečev. Ni ga bilo. A ko se je pojavil, so sulice in meči

postali pustni rekviziti. Dandanes, ko ima človek narodnost, tako kot ima nos in dve ušesi, se zdi, da narodi naš obstoj osmišljajo od vekomaj. Toda nacionalizem je razmeroma nov pojav, star okoli dve stoletji, produkt industrijske družbe, modernih profesionaliziranih držav, šolskih sistemov, tiskarskega kapitalizma in drugih sodobnih pojavov. Rasizem in ksenofobija, ki ju tudi ne smemo metati v isti koš (ksenofob se v nasprotju z rasistom zaveda strahu pred tujci, rasist pa ne sprejema le ljudi določenih kultur, ras, polti), sta v primerjavi z mladostnim nacionalizmom starčka z brado, ki sega vse tja do pojava *homo sapiensa* in najbrž še čez. To, da imamo sebi podobne ljudi rajši od tujcev, počnemo že od nekdaj – kot posameznikom in vrsti nam je omogočalo večjo možnost preživetja. Nacionalizem pa vsaj do neke mere zahteva, da imamo neznanca z drugega konca države enako radi kot sorodnike in znance (kot pravi nacionalisti npr. s ponosom plačujemo davke, s pomočjo katerih se šolajo otroci neznancev, čeprav svojih otrok nimamo). Nacionalizem je torej nekakšna anomalija v sovražnosti oziroma ljubezni do neznancev. To, da do neznanca sonarodnjaka čutite odgovornost, je nedvomno civilizacijski dosežek. Seveda pa ni civilizacijski dosežek, da do neznanca, zgolj zato, ker živi na drugi strani meje, čutite odpor in pomilovanje ter ga zmerjate z imbecilom.

Čeprav se vam bo verjetno zazdelo, da avtor tega besedila zagovarja ena in nasprotuje drugim stališčem, naj vam zaupam, da se mu zdi pomembno predvsem to, da se o migracijah razpravlja – razpravlja z glavo in manj vroče krvi. Razprava o priseljevanju je dandanes največkrat enaka vpitju – ena stran ob glasnem razpravljanju druge strani sploh ne sliši. »Treba je zapreti vrata in dvigniti zidove trdnjave – vsak človek ima namreč pravico do obrambe pred napadom!« »Osnovna pravica človeka je, da se prosto giblje in izbira kraj bivanja!!« »Bebec, potem pa spi*di v svojo migrantsko vukojobino, boš videl, kako te bodo veseli!!!« »Fašist zagaman, taki, kot si ti, so včasih filali plinske celice!!!« Sem res fašist in ksenofob, ker se ne strinjam s priseljevanjem v svojo državo? Ali sem tepec in domišljavi neodgovornež, ker mislim, da je dolžnost moje države, da sprejme ljudi, ki si želijo boljšega življenja in so za to pripravljeni tudi garati? Razprava ostaja zavozlana v nerešljiv klobčič prerekanj, obtoževanj in vroče krvi ter ni zmožna razrešiti niti temeljnih vprašanj: je sprejemanje priseljencev dolžnost ali usluga (v starajočih družbah vedno bolj tudi nuja oziroma samoohranitveno dejanje)? Če oziroma ko se priseljence sprejme, je njihova dolžnost, da sprejmejo pravila in vrednote države »gostiteljice« (na to vprašanje vam bodo bržkone vsi

pritrdilno odgovorili, nekateri bodo seveda postavljali bistveno večje zahteve). Če oziroma ko se priseljenci dovolj vključijo v novo družbo, jih je država dolžna obravnavati kot enakovredne državljane? Dodatna težava je presojanje. Tisoče priseljencev trdo dela, redno plačuje davke in vestno skrbi za dobrobit novega okolja. Je pa tudi nekaj nepridipravov, ki se ukvarjajo s kriminalom in delajo štalo. Je to uspešna ali zavožena integracija? Mogoče zavoženo uspešna ali uspešno zavožena? So priseljenci opravili test? Ga je država »gostiteljica«, ko je nacionalna TV brezpogojno ščitila pravico do informiranosti javnosti – v prispevku je objavila imena kriminalcev in s tem stigmatizirala vse priseljence. Marsikomu, ki ne mara burnega razpravljanja, so migracije prekletstvo bržkone že zaradi jakosti razprave. Po vsem zapisanem se sprašujem, ali je razprava z možgani *homo sapiensa* sploh mogoča? Svet je postal za možgane lovcev in nabiralcev enostavno preveč zapleten in preklete migracije to zapletenost le še dodatno zapletajo. Mogoče je čas, da to razpravo prepustimo pametnejšim bitjem na zemeljski obli – pametnim napravam (glej *Prihodnost migracij*).

Migracije pa so lahko prekletstvo tudi za migrante. Za številne, ki so jim migracijske zgodbe grdo zbežljale od migracijskih načrtov (glej npr. *Spol in migracije*) ali pa so morali zapustiti svoje domove in domovine, so migracije nemalokrat travma, agonija in podobni pojavi, od katerih sicer večinoma neuspešno beži človeška vrsta. To neuspešno bežanje pogosto nadaljujejo tudi njihovi potomci – to prekletstvo lahko preživi več generacij, stoletij, tisočletij. Za Jude, ki so bili žrtve izgonov in so izkušali bivanje v diaspori že od 8. stoletja pr. n. št., ima beseda eksil posebno mesto. Ne pomeni le izгона, temveč tudi kraj trpljenja, bolečine in agonije. Podobno kot Judje so svoje izgnanstvo objokovali tudi številni Slovenci, ki so ob koncu druge svetovne vojne bežali pred novo oblastjo, se večinoma nastanili v begunskih taboriščih na avstrijskem ozemlju in se pozneje v največjem številu naselili v Argentini (glej *Mokrota pod trepalnicami* in *Povratniki*). Ta slovenska politična emigracija, ki so jo poleg občutka izgnanstva povezovali še goreči protikomunizem, predanost katoliški veri in slovenstvu (glej *Sem vedno kot doma živu*), je v svojem prekletstvu ustvarila tudi t. i. »slovenski čudež v Argentini«. Čudež iz tega slovensko-argentinskega klobuka ni poskočen argentinski zajec v pisanih barvah slovenske trobojnice, temveč slovenski jezik, ki ga lahko slišimo med tretjo, četrto in dandanes tudi peto generacijo potomcev, kar je fenomen med slovenskimi izseljenskimi skupnostmi (glej *Jezik in migracije*). Zaključimo biblijsko, kot temu odstavku najbrž pritiče: prekletstva lahko rodijo tudi čudeže.

Začeli smo z anomalijami, zato z njimi še končajmo. Anomalije bi lahko opisali tudi kot pojave, ko se zgodovina pošali (nekateri boste rekli: grdo in nepriemerno) z dogodki, akterji in drugo zgodovinsko šaro. Tudi migracije niso imune na te neslane šale zgodovine. Številni, ki migracije (vsaj nekatere) enačijo s prekletstvom in bi z njimi najraje imeli toliko opravka, kot ga ima riba s kolesom, so bili migranti ali sami ali pa njihovi bližnji. Adolf Hitler, ki je zamotano etnično stvarnost reševal s preprosto enačbo »ena država, en narod, en vodja«, je bil v Nemčiji sprva priseljenec brez prebite pare. Donald Trump, ki je svoj politični program gradil z zidom na meji z Mehiko, si je za ženo izbral priseljenko (in to dvakrat zaporedoma). In avtor pričujočega besedila, ki si drzne na dolgo in široko pametovati o migracijah, ni bil nikoli migrant.

K vragu iz pekla

»Kamor koli pridem, mi vsi govorijo, naj grem k vragu. Ampak jaz od tam, iz pekla, prihajam, je na nikogaršnjem ozemlju med Slovenijo in Avstrijo naslednje jutro tiho dejal otožni sedemindvajsetletni Abida, bankir iz Damaska. Držal se je za kovinsko ograjo. Njegove noge so klecale zaradi utrujenosti. Bil je bled in sključen. Sanjal je o postelji in ne v postelji.«

Iz knjige Boštjana Videmška *Na begu: Moderni eksodus (2005–2016)*:

Z begunci in migranti na poti proti obljubljenim deželam (UMco, 2016, str. 299).

Mokrota pod trepalnicami

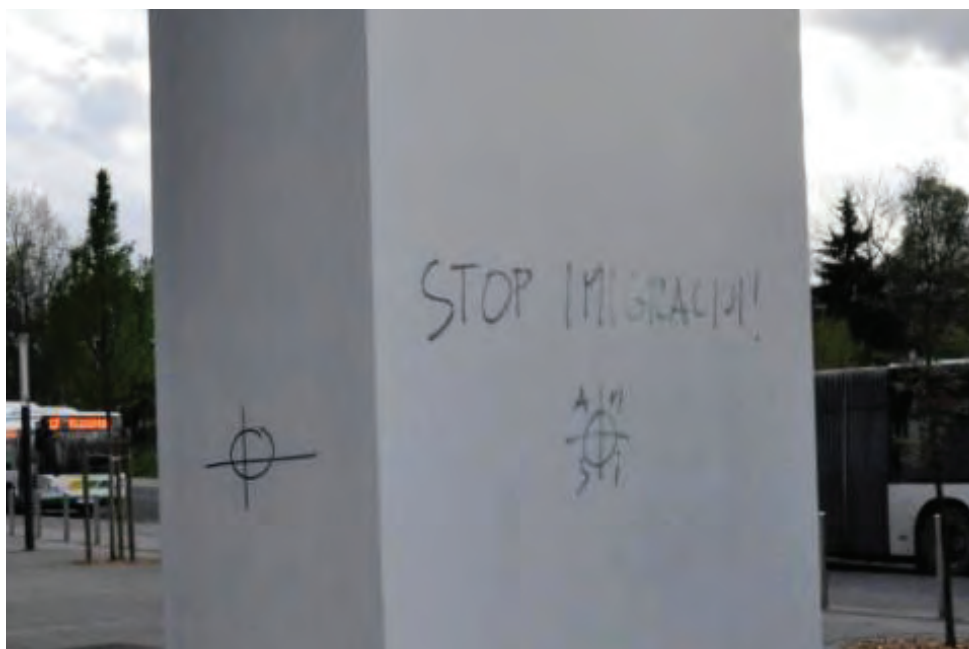
»In medtem ko on zre trganje popkovine in čuti mokroto pod trepalnicami – tako, da, tako je bilo, in šele potem se je umaknil pod palubo – je oni ob njem začel trgati svoje stare dokumente, pljunil proti oddaljujoči se obali in zakričal: 'Hudič te vzemi. Evropa! Prekleta Evropa! Nikdar več na svidenje!'

Solze so mu prišle v oči. Nekdo je pljunil v zibelko. Tudi v zibelko, kamor so nekoč položili njega ...«

Iz knjige Zorka Simčiča *Poslednji deseti bratje (Beletrina, 2012, str. 45).*

Ko hrana postane prekletstvo (avtor Jernej Mlekuž, 2018 in 2008).

Prekletstvo migracij (avtorica Tjaša Zidarič, 2012, lastnik fotografij © Slovenski etnografski muzej).

In krasni novi svet brez migracij (avtorica Tjaša Zidarič, 2012, lastnik fotografij © Slovenski etnografski muzej).

Prihodnost migracij

Napovedovanje prihodnosti prej pritiče čudnim tetam z ruto na glavi in s stekleno kroglo v rokah ali neuravnovešenim gobezdacem (glej *V stari kraj po mostu, zgrajenemu iz samih kranjskih klobas in s koreninami hrena za podstavke*), ki potrebujejo več pozornosti, kot je dobijo, kot pa resnim in dlakocepskim piscem (za kar se ima avtor tega besedila). Pisanje o prihodnosti migracij v tako resni knjigi je ne samo neresno, temveč najbrž tudi samomorilsko početje. A vendarle, nezaužita prihodnost je veliko veliko bolj zanimiva od že potrošene preteklosti, zato poskusimo pogledati v stekleno kroglo in z neuravnovešenim gobezdanjem pritegniti še ščepec prepotrebne pozornosti.

Če se za hip ustavimo le ob ekonomskih migrantih, potem si drznimo reči, da se bodo ljudje še naprej selili iz manj razvitih v bolj razvite kraje (v veliki meri se bodo še naprej najbrž selili tudi med razviti kraji). Ta napoved seveda ne upošteva vsemogočih virusov, protiimigrantskih čustev in politik, ekonomskih, političnih, varnostnih, okoljskih, podnebnih idr. kriz in sprememb, ki utegnejo ne le ustaviti gospodarstva ali celo zapreti meje, ampak tudi svet vreči iz tečajev in ga odpihniti, če že ne v neznane galaksije in dimenzije, pa vsaj v neznane distopije in utopije. A to ni ravno vpogled v stekleno kroglo in ni neuravnovešeno gobezdanje, ki ste ju pričakovali, kajneda? To je napoved, ki temelji na koordinatah sedanjosti, na tem, da se je scenarij konca zgodovine – dokončna prevlada tržne ekonomije in liberalne demokracije – uresničil. Toda zgodovina je ponovno presenetila. Konec zgodovine je preložen.

Smo na začetku 21. stoletja, ko svet okoli njegove osi (še) vrtijo individualizem, demokracija, človekove pravice in prosti trg. Reči, ki si jih je človek domislil, izpilil, izrabil, no, kakorkoli pač že, v preteklih stoletjih, ko je Boga postavil na

stranski tir, na njegovo mesto pa postavil sebe (kot se je ošabno poimenoval za *umnega* človeka, *homo sapiensa*). A kot se zgodovina rada pošali s tistimi, ki si natikajo preošabna imena, so umnega človeka po pameti že danes prehiteli računalniki. Umni človek ni več najpametnejše bitje na planetu, to so inteligentna bitja brez zavesti, ki vse bolj odločajo o zadevah, nekdanj izključno v rokah človeških možganov. Računalniki nam bodo v bližnji prihodnosti izbirali partnerje (ali vam jih že), sestavljali jedilnik, predlagali, kje najbolj polno in hkrati prijetno preživeti prosti čas, izbrali najprimernejše delovno mesto, poiskali najprimernejši kraj in državo za uresničevanje vaših delovnih, pristočasnih in drugih ambicij. Noge migrantov danes še ubogajo glavo, a bržkone je samo še vprašanje časa, kdaj bodo dobile novega gospodarja – računalniške algoritme.

To je prerokba, ki bi jo večina najraje pospravila v predal z napisom »svetla prihodnost«. Računalniki nam bodo lajšali in izboljševali obstoj, v njihovi družbi bomo postali srečnejši, pametnejši, podaljševali si bomo življenje, z njihovo pomočjo bomo lahko postali celo nesmrtni, svojo zavest bomo lahko povezovali in oplajali z vsemogočimi bitji ter entitetami. V tej oplemeniteni družbi bomo lahko potovali po najbolj norih krajih (ki jih bomo oblikovali po svojih željah in potrebah). Fizične selitve krvavih, propadajočih in smrdljivih teles, ki jih po svetu podijo nezanesljivi in primitivni možgani, bodo le še daljna, krvava in smrdljiva zgodovina, na katero najbrž ne bomo prav nič ponosni.

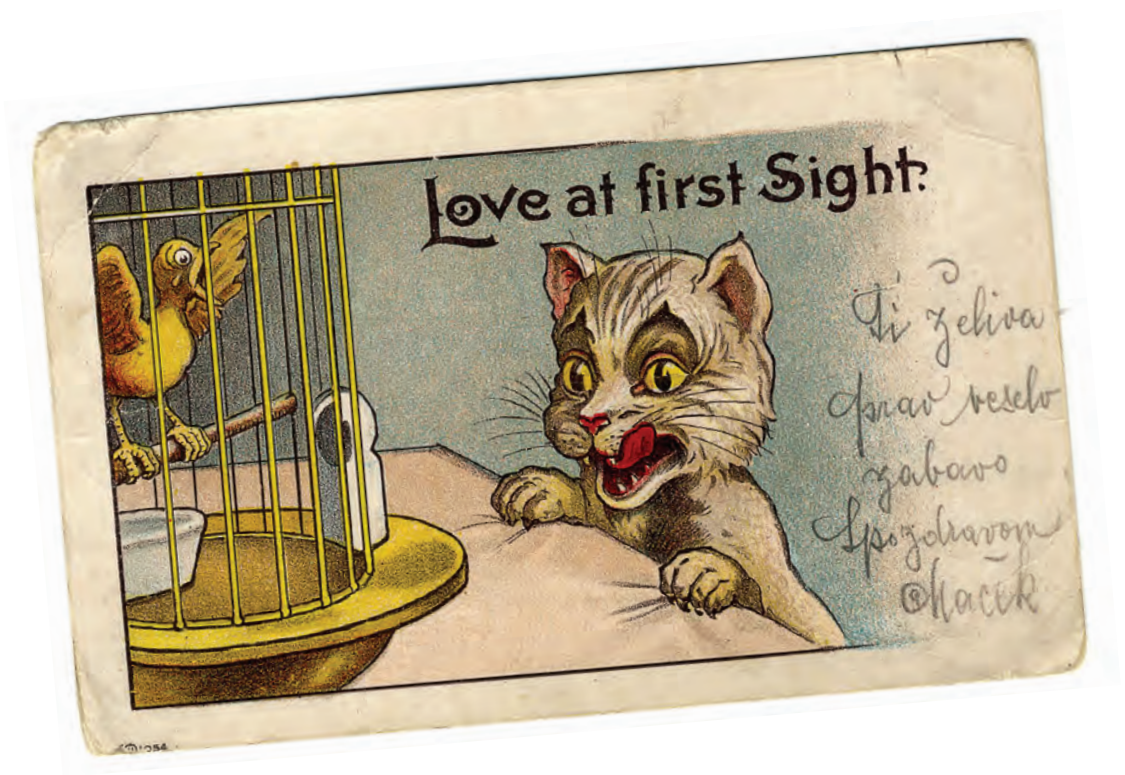
A odprimo tudi pokrov zaboja z napisom »temna prihodnost«. Ojoj, iz Pandorine skrinjice je zbezljal roj *zločesti*. Katero od nadlog velja pomesti na papir? No, ja, pa naj bo nekaj že videnega, da avtorju bralci s tožbami zavoljo psihičnih bolečin ne bodo pobrali vsega težko prigarane bogastva. Človek, ki danes sveto verjame, da je stvarnik vsega smisla in pomena, bo postal suženj pametnih naprav, ki bodo prevzele nadzor nad temi primitivnimi bitji, tako kot je človek s kmetijsko revolucijo prevzel nadzor nad živalmi in rastlinami. Človeka bodo kot vreče krompirja oziroma kot fevdalci svoje podložnike sem ter tja premetavali novi imetniki prepričanja o svojem enkratnem stvarstvu vsega smisla in pomena – računalniški algoritmi. Umni ljudje bodo za najpametnejša bitja na planetu opravljali 3D dela (*dirty, dangerous in demeaning*, po slovensko 3U dela – umazana, ubijalska in usrana; glej *Moderne migracije* ali, še bolje, film *Terminator*).

Mogoče smo znanstveni fantastiki le pustili predolga krila. Prav nobenih znakov (še) ni, da se lahko iz umetne inteligence razvije zavest. Konflikt človeka s pametnimi napravami oziroma algoritmi pa se vendar zdi neizogiben. V preteklosti so marsikaj lahko naredili le ljudje. Računalniki in roboti so nas že zdaj prekosili pri opravljanju večine nalog (glej *Pobegli robot*). Donald Trump je volivce hujskal, da jim bodo delovna mesta speljali Mehičani in Kitajci. Kot rešitev je ponudil zid na meji z Mehiko. Trumpovim volivcem delovna mesta že zdaj bolj kot Mehičani in Kitajci kradejo pametne naprave in računalniški programi. Bolj kot betonski zid bi predsednika z možgani, zataknjenimi ob koncu zgodovine, morali skrbeti požarni zidovi. V 21. stoletju bo zaradi avtomatizacije velik del ljudi postal nepotreben, priče bomo razrastu novega nekoristnega razreda, čaka nas bitka z nepomembnostjo, ki bo najbrž pomembnejša od boja proti izkoriščanju. Konec zgodovine utegne najbrž pomeniti zgolj to, da bo človek končal v ropotarnici zgodovine. Toda človeka lahko tudi izboljšamo, naredimo pametnejšega, močnega, zdravega, mogoče celo nesmrtnega, konec koncev to z biotehnologijo počnemo že danes – boste najbrž trmasto vztrajali tisti, ki še niste pripravljeni predati vajeti zgodovine sposobnejšim napravam. Ja, a to še ne pomeni, da bo človek obdržal vajeti v svojih rokah. In, ali smo prepričani, da bo človek prvi v vrsti, čakajoči na izboljšave in nadgradnje? Ko so konjske vprege predale štafetno palico razvoja avtomobilom, vpreg nismo izboljšali, temveč smo jih vrgli na smetišče zgodovine. Vendar scenarij s človekom v ropotarnici zgodovine ni nujno napačen. Tako kot imajo v primerjavi z dobo konjskih vpreg konji srečnejše življenje v dobi avtomobilov, bi utegnil tudi človek v času, ko bodo človeške možgane nadomestile pametne naprave, postati srečnejši. No, tudi črnogledi scenarij smo končali optimistično. V Pandorini skrinjici je vendarle ostalo upanje.

*V stari kraj po mostu, zgrajenemu iz samih kranjskih klobas
in s koreninami hrena za podstavke*

»Bogvari, da bi mi prinesli ta predlog glavnemu odboru, posebno še ne nadzornemu odboru, kateremu predseduje vražji Nebodiga Treba, ker bi potem ne bilo z mojo turo nič drugega kakor s tistim načrtom ongavega Janeza iz Kravje doline, ki je pravil, da pojde v stari kraj po mostu, ki bo zgrajen iz samih kranjskih klobas in s koreninami hrena za podstavke.«

Iz članka K. T.-ja »Moje osebne ambicije« (*Proletarec*, 9. 10. 1930, str. 7).

Distopična ali utopična prihodnost? Odvisno, ali vam bo na vprašanje odpredel maček ali začivkal kanarček (last Marjana Drnovška).

(Post)koronska prihodnost migracij (ilustracija © Samira Kentrić)?

Pobegli robot

»'Halo, tukaj Ribnica! Hudobni robot Prvi je napadel kmetico Vrban Marjeto.

Iztrgal ji je jerbas z južino in pletenko cvička z Gadove peči.'

'Halo, tukaj Murska Sobota! Tovariš Jože Sanjač je prisegel,

da je videl robota prvega, kako je pisal po steni: Jože je osel.'

Dežurni miličnik pa je zaklel. 'Tristo medvedov! Saj to ni mogoče,

da bi bil zločinec obenem v Kamniku, Ribnici in Murski Soboti!'

Iz knjige Vida Pečjaka *Pobegli robot* (Mladinska knjiga, 1967, str. 3).

Hm, le kaj ima
pobegli robot skupnega
s prihodnostjo migracij?
Ilustracije © Ančka
Gošnik Godec
iz knjige Vida Pečjaka
Pobegli robot
(Mladinska knjiga, 1967,
naslovnica, str. 3 in 5).

Prisilne migracije

Pojem prisilne migracije predvideva, da obstaja tudi nekaj takega, kot so prostovoljne migracije. A je treba že na začetku pribiti, da so tako prisilne kot prostovoljne migracije predvsem pojmi, kategorije, etikete, ki bržkone povedo več o ljudeh, ki jih uporabljajo, kot pa o ljudeh, na katere se nanašajo. Le malo migrantov (če že, kvečjemu kakšno božje bitje ali kakšen psihotik) se namreč seli povsem prostovoljno, zgolj v družbi svojih želja in potreb. Pa tudi med tistimi najbolj neprostovoljnimi oziroma prisilnimi migranti brez vsake izbire bi verjetno našli vsaj kakšno zrno izbire. Torej bomo za prostovoljne migrante rekli, da jih opredeljujejo izbire, možnosti in priložnosti. Prisilni migranti pa vsega tega nimajo oziroma imajo vsega bolj ali hudo malo.

Iz povedanega bo mogoče kdo sklepal, da pojmi, kategorije, besede, kot sta denimo prisilni migrant in prostovoljni migrant, nimajo prav veliko opraviti s stvarnimi življenji migrantov. So pač le etikete, s katerimi se igrajo odsotni raziskovalci, birokrati in drugi etiketodajalci. Življenja migrantov pa gredo svojo pot, z vsemi posebnostmi, banalnostmi, enkratnostmi (glej *Zgodbe in migracije*). Ne glede na to, ali jih takšni ali drugačni etiketodajalci oblečejo v to ali ono obleko, jim prilepijo to ali ono etiketo. A to ne bo povsem držalo! Če domove ljudi namesto javne razsvetljave razsvetljujejo vojni plameni, je lahko – in pogosto je – življenjskega pomena, ali jim država, v katero nameravajo zbežati ali so vanjo že zbežali, podeli status begunca. Ta etiketa ljudem, ki jim gori pod nogami, pogosto ohrani glavo na vratu. Z manj bolečimi besedami to pomeni, da beguncem pripadajo nekatere mednarodno zagotovljene ugodnosti in pravice, te pa zagotavlja Visoki komisariat Združenih narodov za begunce (največkrat je oblečen v angleško kratico UNHRC). To je seveda zgolj ena, recimo ji pravnoformalna plat te besede. A beseda begunec se pogosto uporablja tudi takrat, ko se ne govori ozko le o pravnem statusu ljudi, ki iz svoje domovine (z)bežijo pred nevar-

nostjo ali preganjanjem iz političnih, religiozних, nacionalnih, rasnih in drugih razlogov. Za begunce tako lahko označimo nekatere ljudi iz zgodovinskih obdobj, ko pravnega statusa begunca – počasi so ga po prvi svetovni vojni začeli pravno gnesti, mesiti in raztegovali ljudje in institucije, ki so skrbeli za »vsečloveštvo« – še ni bilo. V to besedo smo oblekli celo prva nagca, biblijska prva človeka Evo in Adama, izgnana iz raja.

Eve in Adami, preganjani in izganjani zaradi morij in norij, so obstajali v vsej človeški zgodovini. Zgodovina človeštva je namreč vedno tudi zgodovina človeškega razlikovanja, zatiranja, omejevanja. In ta je kar najnazorneje in najbolj boleče svoje mišice kazala na odru 20. stoletja. Med drugim so se na njem predstavili dve svetovni vojni, in to v obsegu, kot ga človeštvo še ni poznalo (glej *Begunec Leopold*), pogosto in boleče spreminjanje državnih meja, propad imperijev in političnih režimov, revolucije, nacionalno, rasno, versko in še kakšno zatiranje, ter še kaj bolečega, čemur smo bili priče tudi Slovenci.

Pa tudi druge v Sloveniji živeče narodnosti. Po prvi svetovni vojni, po razpadu avstro-ogrškega imperija in nastanku Države SHS, so novo državo zapustili številni Nemci, ki so živeli predvsem v štajerskih mestih (v Celju je pred prvo svetovno vojno živelo več Nemcev kot Slovencev). Po drugi svetovni vojni so zaradi priključitve Istre in Primorske k novo nastali državi SFRJ to zapustili številni Italijani, ki so bili večinsko prebivalstvo obalnih mest. In ko smo po nekaj desetletjih relativnega miru na zemeljski žogi mislili in upali, da je temna, krvava, apokaliptična zgodovina res samo še zgodovina, so krvosesi, svobodotlačilci, življenjelomilci in druge človeštvu najbolj nevarne pošasti zaplesale svoj uničevalni ples v Ruandi, Darfurju, Čečeniji ... In v opomin, da ne bi slučajno pozabili, na sosedovem dvorišču. Slovenija je sprejela več deset tisoč beguncev iz rdeče krvavo-goreče BiH in Hrvaške (glej *Begunka Mevlija*).

A vrnimo se h geslu – k prisilnim migrantom, za katere bi po vsem povedanem lahko rekli, da jih po svetu podijo svinjarije, ki jih podpirajo nazorske, politične, verske, etnonacionalne, rasistične kozlarije. A to ne bo povsem držalo! Kaj pa ljudje, ki bežijo pred poplavami in norimi kravami, vročo lavo in drugo nepredvidljivo naravo? Ali denimo sužnji, ki so imeli toliko izbire kot ima riba nog – torej prisilni migranti »v nulo«, a so jih iz Afrike na ameriške plantaže vklenjene zvlekli ekonomski razlogi, torej (ekonomski) pohlep njihovih lastnikov – sužnje-lastnikov (glej *Moderne migracije*)? Prav tako niso prisilne vse tako imenovane politične migracije. Številni oporečniki iz nekdanjih vzhodnoevropskih socialističnih režimov (disidenti) so preko železne zavese relativno prostovoljno odšli v

(*njim*) politično prijaznejši svet. Pojmi, kategorije, etikete, kot so denimo prisilni migranti, so torej predvsem pojmi, kategorije, etikete. Dejanska življenja ljudi, migrantov pa so predvsem ali zgolj življenja ljudi, migrantov. Včasih svetove, svetlobna leta narazen. Ko uporabljamo takšne pojme, kategorije, etikete, ni slabo pogledati v zvezde in ob tem ne pozabiti, da tako pojmi, kategorije, etikete kot življenja ljudi vendarle bivajo v istem vesolju.

Begunec Leopold

»Med prvo svetovno vojno smo morali Nabrežinci proč. Kar čez noč so nas naložili na vlak. Pustili smo hišo z vsem imetjem. Mama mi je rekla, naj vzamem kožo, da bomo imeli vsaj mleko. Tako sem vlekel v begunstvo kožo, ko pa smo se vrnili, sem jo zopet privlekel domov. Datuma, ko smo zapustili dom, se ne spominjam. Odpeljali smo se z zgornje postaje proti Ljubljani, v živinskih vagonih.

Naša družina ni šla v taborišče. Mamin brat je bil šef železniške postaje pri Zidanem mostu. Tam je vlak obrnil proti Leipzigu, mi pa smo izstopili. Ostali smo v Zidanem mostu in se vselili v majhno hišo v vasi Račica. Imel sem 12 let. V šolo sem hodil v Lokev. Življenje je bilo težko. Ni bilo hrane. Naša koza je imela tri kozličke.

Z mamo smo jih peljali prodat v Sevnico za nekaj kron, da smo si kupili moke za kruh in polento.

V Lokvi sem hodil v četrti razred osnovne šole. Tam so imeli navado moliti. Očenaša pa jaz nisem znal in nisem molil. En dan so me po pouku ostali šolarji zakopali v sneg, preteпали in mi kričali 'Jud'. Od takrat nisem šel več v šolo. [...]

V begunstvo smo šli leta 1915, 1918 pa smo se vrnili, še preden so prišli Italijani. Našli smo popolnoma razdejano hišo, vse je bilo zažgano, vse uničeno. Bila je brez vrat, oken in pohištva, sami zidovi. To je vplivalo na izbiro mojega poklica. Oče in mama sta rekla, da bom šel za mizarja, da bomo popravili hišo. Torej ne za kamnoseka, kot vsi fantje v vasi.«

Iz knjige Alekseja Kalca *Poti in usode: Selitvene izkušnje Slovencev z zahodne meje* (Zgodovinsko društvo za južno Primorsko idr., 2002, str. 37–38).

Na fotografijah so begunci, ki so v prvih dneh maja bežali pred novo »komunistično« oblastjo proti karavanškemu in drugim prehadom. Tem so se v Avstriji in Italiji pridružili tudi nekateri vojni ujetniki, interniranci, prisilno odvedeni delavci na delo v Avstrijo in Nemčijo, rekrutirani v nemško vojsko, študenti na italijanskih in avstrijskih univerzah in nasploh vsi tisti, ki se večinoma iz ideoloških razlogov niso hoteli vrniti v Slovenijo. Velik del teh je bil nastanjen v različnih avstrijskih in italijanskih taboriščih.

Njihova pot po svetu se je s pomočjo Mednarodne begunske organizacije začela leta 1947. Največ jih je odšlo v Argentino (do leta 1951 okoli 5.282 oseb), pa tudi v Kanado, ZDA, Avstralijo in nekatere evropske države (vir © Zaveza, 1993, št. 9, str. 49 in 50 (prva, druga in četrta fotografija), 2001, št. 41, str. 37 (tretja fotografija)).

Razpad Jugoslavije v začetku 90. let 20. stoletja so spremljali tokovi beguncev, ki so se stekali tudi v Slovenijo. Tako so jeseni 1991 začeli prihajati begunci iz Hrvaške, v prvi polovici leta 1992 pa so se jim po izbruhu nasilja v BiH pridružili še bosanski begunci. Spomladi 1992 je bilo v Sloveniji okoli 45.000 beguncev iz BiH in Hrvaške. Vsi ti ljudje so dobili začasni status begunca in so bili nastanjeni po številnih begunskih centrih. Leta 2003 je v Sloveniji ostalo še približno 2.000 beguncev iz BiH, ki so se odločili ostati v Sloveniji. Fotografije prikazujejo tombolo, ki so jo leta 1999 pripravili italijanski prostovoljci za otroke v Zbirnem centru Postojna (avtorica © Minka Đonlić).

Begunka Mevlija

»Najprej so Srbi napadli Bijeljino, potem Zvornik. Zavzeli so mesto in nas tri do štiri dni psihološko ustrahovali. Ko smo bežali, smo morali pustiti vse stvari in hišo. Srbski vojaki so ponoči ubijali in ropali po hišah. Ljudem so dejali, da na svojih domovih nimajo več ničesar iskati. Naše hiše niso razrušili, le zavzeli. Še po koncu vojne so v njej živeli Srbi. Na srečo sem imela srbskega prijatelja iz Beograda, ki je šel v našo hišo in prinesel moje šolske dokumente.

Največji problem v begunstvu v Sloveniji je, ker ni nič dela. Stari oče je v bolnišnici, ker nima nič za delat. Zdelali so ga živci. On je vedno doma nekaj delal. Tako kot mi vsi. Nedelo je postopoma spremenilo tudi mamó, ni več taka, kot je bila. Nekaj mesecev sem delala honorarno na črno v neki ljubljanski vrtinariji. Z menoj so bili zelo prijazni in so me naučili delati. Vendar pa je bilo to sezonsko delo, zdaj ga ni več. Končala sem srednjo trgovsko šolo, pa se ne smem zaposliti.

Včasih se razjočem, ko se spominjam, kako dobro smo včasih živeli. Tega se nikdar ne da pozabiti. Zdaj pa je vse odvisno od tega, če je tvoja hiša okupirana ali ne. Poleg tega nas imajo mnogi Slovenci za manjvredne, čisto drugače nas vidijo, kot smo v resnici.«

Iz knjige Natalije Vrečer *Integracija kot človekova pravica:*

Prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji (Založba ZRC, 2007, str. 103–104).

Povej mi, kaj je na drugi strani zidu (Lestve, akril na platnu, 120 x 220 cm, 2016 © Eجت Štih),
in povem ti, kdo si.

a) boljši svet b) pojma nimam c) nič dobrega č) WTF!?! é) EU

Spol in migracije

Med hitrim sprehodom skozi knjigo dobimo vtis, da je migracija, kljub temu da je beseda ženskega spola, predvsem stvar moškega spola. Adolfu Hitlerju, Donaldu Trumpu, Ludwigu Wittgensteinu, Johnu Rebolju in številnim drugim imenovanim in neimenovanim moškimi migrantom in nemigrantom dela v knjigi družbo le malo žensk (zato je čas, da to spremenimo). Ena med njimi je večkrat omenjena: moja *nona*, ki je, kot smo že slišali, odšla k svojemu (sicer le preko pisem znanemu) moškemu v Francijo. Kot množica žensk pred njo in za njo je dodala še svoj, hm, ženski glas, k stereotipnemu prepričanju, da se ženske najpogosteje selijo prilepljene na moške: kot žene ali hčerke velikega družinskega šefa. Nič drugače nas namreč ne prepričujejo tudi (pre)številne knjige, ljudska pamet, filmi in še kaj, kar tako ali drugače modruje o migracijah. Vloga ženske v migracijskih tokovih se zdi – tako kot mesto ženske v družbi, zgodovini, vednosti nasploh – bolj obrobnega značaja. Kamor gre on, gre z njim ali za njim tudi ona. Toda, ali je ta beseda ženskega spola res *zgolj* priležnica moškega spola?

Dajmo še za hip besedo ženskemu spolu – moji *noni*. Nikjer v knjigi nisem izdal, da je kot številne njene sodobnice iz vasi v Vipavski dolini šla služiti k italijanski družini v Gorico. Čistila in pospravljala je hišo (v kateri je, mimogrede, tudi živela), skrbela za otroke, enkrat na štirinajst dni dobila možnost, da pretegne noge na mestnih ulicah, vestno je pošiljala denar domačim. In kot je nam vnukom razlagala na stara leta, se sploh ni imela slabo. Moja *nona* se je s tem – najbrž ne da bi se tega zavedala – pridružila največji skupini migrantk, ki je po številu najverjetneje večja od drugih poklicnih skupin migrantov. Najpogostejše migracijsko (kot bržkone tudi nemigracijsko) plačano (kot bržkone tudi neplačano) prevladujoče »žensko delo« je namreč skrbstveno delo – skrb za otroke, stare, bolne, hišo, vrt in še koga in kaj, ki rabi nego, varstvo, pomoč, storitve idr.

– tiste, ki jih kljub vse pogostejšim robotom in pametnim napravam še vedno opravlja vrsta *homo sapiens* (glej *Prihodnost migracij*). To »žensko« delo je bilo in je še vedno, prav tako kot »moško delo« (karkoli že to je), v veliki meri tesno vtkano v željo po izboljšanju socialnega, ekonomskega idr. položajev in v družinske preživetvene strategije. V nasprotju s t. i. moškim delom je to povečini zaprto v zasebno sfero in je skrito očem javnosti. To med stene zidov stisnjeno delo se tudi težko kosa z zgodbami o rudarskih dogodivščinah, delavskem tovarištvu in službenem popivanju mojega *nonota*. Nemalokrat pa je tudi predmet moraliziranja in zgražanja. Aleksandrinke, ženske z Goriškega, iz Vipavske doline in s Tržaškega, ki so od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne odhajale v Egipt, največ v Aleksandrijo, so bile tako trn v peti cerkvenim in drugim javnim moških avtoritetam. Na glavo so namreč postavile na videz nepremakljivo vlogo moškega kot oskrbovalca družine in s tem v moški svet zasejale strah, da to pomeni začetek ženske prevlade (glej *Združevanje migrantov*). Z delom v tujem okolju pa so med domoljubno razpoložene moške zasejale tudi grožnjo narodnega odpadništva.

Zadržimo se še hip pri aleksandrinkah, ki jim je v zadnjih letih z vsemogočimi knjigami, filmi, dramami idr. v veliki meri uspelo prekiniti zgodovinski molk o tej obliki migracij žensk in »ženskega dela«. To jim je najbrž vsaj delno uspelo tudi zaradi nekaterih aleksandrink, ki so opravljale *žensko* delo. In kakšno je (bilo) to žensko delo brez navednic? Dojenje – bržkone edino delo, ki ga lahko opravljajo samo ženske in mu lahko zato brez težav slečemo navednice – ni bilo kot pridobitno delo v stoletjih, tisočletjih, vse tja do začetka 20. stoletja nič nenavadnega (glej *Dojilja Alojzija*). Številne migrantke so seveda opravljale in opravljajo tudi povsem enako delo kot moški migranti – pišejo računalniške programe, žanjejo koruzo, vozijo letala in igrajo nogomet. Kljub vsaj delnemu zmanjšanju razlik med spoloma pa vendarle nekatera ostajajo v veliki meri domena žensk (predvsem strežba, zdravstvena nega in zabava). Preden se posvetimo na videz »lahki« in »zračni« sodobnosti – ta odstavek končajmo še z enim »ženskim delom«, ki ga je bržkone povsem prekril prah zgodovinskega spomina. V začetku 20. stoletja so se iz Domžal in okolice v ZDA pa tudi v razne evropske države, kjer so domžalski slamnikarski tovarnarji odpirali tovarne, izseljevale slamnikarice. Ženske, ki so šivale slamnike, te pa so, kot je zapisal pričevalec iz tistega časa, nosile »najmimenitnejše gospe in gospice po svetovnih mestih«.

Če so za večino omenjenih žensk migracije kljub pogosto patriarhalnim, izkoriščevalskim in drugim nasilnim odnosom, v katerih so v novem okolju delale in živele, pomenile tudi vsaj delno pot k neodvisnosti in svobodi, pa za številne migrantke tega žal ne moremo reči. Veliko žensk (več kot moških, zelo veliko pa tudi otrok) je namreč danes vključenih v t. i. trgovanje z ljudmi ali trgovino z belim blagom. Trgovino, ki je za prodajo drog druga najdonosnejša ilegalna dejavnost na svetu. Trgovino, v kateri se trguje s človeškimi usodami, kot da bi bile vreče krompirja ali zavitki toaletnega papirja. Trgovino, ki predstavlja in vzpostavlja sodobno obliko suženjstva (glej *Moderne migracije*). Trgovino, ki pa ni isto kot t. i. tihotapljenje ljudi. Pri tihotapljenju ljudje praviloma prostovoljno zaprosijo in/ali najamejo tihotapca, da jih odpelje v državo, kamor zakonito ne bi mogli vstopiti. Po vstopu v državo se pretihotapljena oseba ponavadi osvobodi odvisnosti od tihotapca (glej tudi *Ilegalne migracije*). Pri trgovini z ljudmi pa te prostovoljnosti v odnosu do trgovca ni. Žrtve tovrstne trgovine so odvisne od trgovcev ali drugih izkoriščevalcev, od katerih ne morejo pobegniti, in so prisiljene zanje opravljati slabo (če sploh) plačana, nevarna in ponižujoča dela (tudi 3D dela, glej *Prihodnost migracij* in *Preklete migracije*).

Zlasti ženske so pogosto žrtve tistega trgovanja z ljudmi, ki služi s spolnim izkoriščanjem. Ujamejo se v vabe posrednikov, ki v deželi priselitve obljublajo možnosti ter priložnosti (največkrat delo v gospodinjstvih, hotelih in barih), po prihodu v deželo možnosti in priložnosti pa pristanejo v prisilni prostituciji. Zaplenijo jim potne liste in druge dokumente in jim tako vzamejo tudi vse možnosti in priložnosti. No, včasih jim obljubijo svobodo, torej možnosti in priložnosti, a šele ko bodo s svojim delom odplačale hudo prenapihnjene stroške potovanja, bivanja in varovanja. Velik del te trgovine, ki si pomaga s prevarami o možnostih in priložnostih ter žensko obravnava kot tržno blago, služi s prodajo »blaga« iz Vzhodne in Jugovzhodne Evrope na zahodnoevropskih in bližnjevzhodnih »trgih«.

Strokovnjaki ugotavljajo, da se selitve vse bolj feminizirajo. Kar z manj ošabnimi besedami pomeni, da je v selitve vključenih (tako v razmerju do moških kot na splošno) vedno več žensk z vse bolj raznolikimi selitvenimi motivi in poklici. Menedžerke, gospodinje, hčerke, raziskovalke, begunke, umetnice, študentke, matere, ljubice, športnice, vojakinje, prevajalke, pisateljice, zaročenke (glej *Poleteti po enaki poti kot razglednica*), avanturistke, inovatorke, redovnice, košarkarice, žonglerke, aktivistke in druge moralistke ter nemoralistke so le

peščica na hitro izbranih med množico žensk, ki se danes seli. Med njimi je tudi vedno več takih, ki jih pete srbijo zaradi sodobne bolezni, imenovane »kariera« (ki seveda nikakor ni le ženska bolezen). A pametovanje o ženskih migracijah ne pomeni le, da se poleg moških selijo *tudi* ženske; v tem primeru bi bilo primerneje geslo nasloviti Migracije žensk. Gre tudi ali predvsem za to, da razumemo ali poskušamo razumeti, da migracije niso enospolna ali brezspolna, kastrirana dejanja. Kar pomeni tudi to, da se spol (nikakor ne samo ženski) v migracijskih procesih preobrazi, pregnete, zaplete. Da ženske, ko se preselijo v novo okolje, postanejo, hm, nove ženske. Da si, recimo, namesto težkih, utesnjujočih pokrival iz starega, težkega sveta, glavo okrasijo z novimi, lahкими klobuki, zračnimi slamniki, ki jih nosijo »najiminitnejše gospe in gospice po svetovnih mestih«. Pesimisti boste ob omembi lahkih in zračnih pokrival upravičeno zagodrnjali – »kot da migracije vse rešijo«. Pesimisti, ki radi čarate z besedami, pa boste ob tem najbrž še dodali – »slamniki so konec koncev le klobuki«. A vsi, ki se navdušujemo nad predstavami čarodejev, dobro vemo, da klobuki lahko skrivajo tudi vsemogoča presenečenja.

Dojilja Alojzija

»Moja mama se je leta 1906 poročila z Ivanom Čebrom in še istega leta rodila mojo sestro Marijo. Živela sta v samo napol zgrajeni hiši in da bi hišo lahko do konca popravila, je mama šla v Egipt za dojiljo. Hčerko, ki je bila še dojenček, je pustila pri svoji svakinji v sosednji vasi. Dojilje so bile v Aleksandriji najbolj iskane in najbolj plačane, zato je službo pri grški družini Lydis dobila takoj. Najprej je bila samo dojilja najstarejši hčerki Vito, pozneje pa varuška njej in njeni mlajši sestri Despini.«

Iz besedila Katje Škrli »Komaj sem čakala, da zrastem in postanem aleksandrinka: Demitizacija aleksandrink« (v *Krila migracij: Po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž), Založba ZRC, 2009, str. 172).

Poleteti po enaki poti kot razglednica

»Ko sem nekega večera spomladi 1993 prišla iz službe, sem v svojem nabiralniku na ulici East 24th odkrila dosti več kot zgolj pozdrave iz Ljubljane. Na razglednici iz tujine sem prebrala: '... punca, poročiva se, predolgo sva že sama. Bodiva sama skupaj. Da vidiva, če sva dovolj močna ...' Nisem mogla čisto vedeti, ali je ženitna ponudba mišljena resno. Pomen je bil sicer dovolj nedvoumen, vendar pa je šlo za citat, in sicer ne Aleševih besed, temveč Leonarda Cohena z albuma *The Future*, ki so ga slovenski pisatelji in pesniki tistega leta tako strastno poslušali. Sploh pa, ali je mogoče prošnjo za roko, napisano na razglednici, vzeti resno? Pa vendar sem nepremično obstala v tisti veži, strmela v čudežne besede, ki jih je napisala roka mojega ljubimca. Prav vseeno mi je bilo, ali je neznansko težo poroke mogoče zajeti v drobni okvirček razglednice ali ne. V tistem ekstatičnem trenutku sem si želela le, da bi lahko poletela po enaki poti, po kateri je pripotovala razglednica, da bi lahko preskočila ocean, da ne bi zapravila več niti trenutka v ločenosti.«

Iz knjige Erice Johnson Debeljak *Saj grem samo mimo: Razglednice Aleša Debeljaka* (Mladinska knjiga, 2018, str. 22–23).

Lepota migracij. Misice SNPJ, Slovenske narodne podpornje jednote iz ZDA. Na tej strani se smehlja zmagovalka iz leta 1962 (neznan avtor, hrani Joseph Valencic), na naslednji pa pozirajo kandidatke za naslov leta 1958 (neznan avtor, hrani Cecilia Dolgan).

Stvari in migracije

Ne glede na to, kje odpremo to knjigo, posvečeno selitvam ljudi, se srečamo z množico neljudi, reči, stvari. Škorci (glej *Da bi škorec ne smel v Ameriko?*), ladje, bakterije, pisma, krompir, hiše, rute, vlaki, vesoljske ladje, časopisi, mobilni telefoni, stolpnice, kranjske klobase, bureki, obleke, domovi, letala, jadrovci (glej *Nemirno morje*), slanina, razglednice, denar, vlaki, slivovka, molitveniki, dunajski zrezki, parniki, klobuki, mlini na veter, steklenice, grafiti, Kalifornčan (glej *Predavanje o izvirnem grehu 18. amendmenta g. Prima Kalifornčana in deklamirajoče prave patentirane kranjske klobase in potice*), žičnate mreže, trtne uši, mesni lulčki (glej *Jezik in migracije ter Stvarno kazalo*) in še bi brez večjega navora nadaljevali do končne omejitve dolžine tega gesla. A ker to ni seznam migracijskih strojev in pripomočkov, temveč ambiciozna razprava o stvareh, ki *homo sapiense* preoblikujejo in sooblikujejo v *homo migranse*, se lotimo stvari resno in kot stvarjem pritiče – stvarno.

Kaj pravzaprav pomeni to dolgo naštevanje, ki smo ga iz tehtnih razlogov prehitro končali? Migracij brez skorajda neskončne množice stvari ni oziroma jih ne bi bilo. Ko se je prvi migrant odpravil na pot, je za podvig potreboval vsaj zelo vsakdanjo zadevo z nevsakdanjim imenom – proviant. Brez oblek, orodja, orožja, plovil in množice drugih reči tudi njegovi potomci ne bi nikoli prisopihali na druge kontinente. Množičnih migracij, ki so v preteklih stoletjih s človeškimi bitji napolnila bolj prazne dele teh kontinentov, ne bi bilo brez vlakov, časopisov, parnikov, pisem, kovčkov, cul in drugih vsemogočih mega in mini migracijskih strojev ter pripomočkov.

Ali, če se stvarjem poklonimo še v konkretni migracijski zgodbi oziroma v zgodbi konkretnega migracijskega bitja oziroma *homo migransa* – moje none (glej *Zgodbe in migracije*). Nekega dne se je v njenih rokah znašla fotografija moškega, z

njim si je začela dopisovati, si nato obula najlepše čevlje (mogoče tudi njene edine) in se usedla na vlak francoskemu Montceau-les-Minesu naproti, kjer je živel moški s fotografije. Z njim in otrokoma, ki sta se jima rodila, se je po drugi svetovni vojni z ladjo Radnik vrnila v novo nastalo domovino in s tem končala svojo migrantsko kariero. Kaj ima migracijska zgodba živega človeškega bitja opraviti s stvarmi, predmeti, z neljudmi? Brez fotografije, pisma, vlaka, ladje, lepih čevljev in množice zamolčanih stvari, ki se (ne) znajdejo v tem malem izvlečku velikega življenja, moja nona verjetno ne bi nikoli postala mednarodna migrantka (in s tem tudi pisca tega besedila nikoli ne bi bilo).

Stvari nam torej omogočajo početi določene reči. Čevlji na nogah nas spravijo na pot, novim dogodivščinam naproti. A vendarle to ni vsa njihova moč. S čevlji na nogah *postanemo* drugačni ljudje – manj občutljivi na zunanje okolje, hitrejši, pogumnejši. S čevlji na nogah (in puško v rokah) smo nehali bežati pred levi in se povzpeli na Everest. Človekov pogled na njegovo avtonomnost in enkratnost je izkrivljen. Ne oblikujejo samo ljudje stvari, temveč prav tako stvari oblikujejo ljudi.

Tako kot migracij v času moje none ne bi bilo brez ladij, vlakov, pisem, čevljev in drugih mega in mini migracijskih strojev vsemogočih oblik in pojavnosti, si tudi današnje migracije težko zamislimo brez letal, pametnih naprav in bančnih kartic. Kar današnje migracije loči od včerajšnjih, je predvsem ta nova oblika povezav z novimi neljudmi – ta nov kolektiv ljudi in neljudi. V tej novi družbi so ladje in vlake v veliki meri zamenjala osebna vozila in hitra letala, v tem kolektivu ni več pisem, poslanih po klasični pošti, temveč nadzvočno elektronsko sporočilo, ni več nujno najlepših (in edinih) čevljev iz omare, temveč ponošene *allstarke*. Glavni *junaki* in *junakinje* te knjige – naše none, Johni Rebolji (glej sliko na koncu knjige), Adolfi Hitlerji in množice neimenovanih migrantov – se morajo ne samo za svoje migrantske podvige, temveč tudi za to, kdo so, zahvaliti neobvladljivi množici stvari.

Seveda pa imajo (selitve) stvari tudi veliko bolj neposreden vpliv na (ne)selitve ljudi. Bakterije, ki so jih Evropejci prinesli v novi svet, so zdesetkale in do smrti dotolkle številna ljudstva. Selitev krompirja iz novega v stari ni slednjemu na krožnike prinesla le raznolikosti, temveč tudi obilnost, v času krompirjeve plesni lakoto ter s tem selitve ljudi v nasprotni smeri, v novi svet (glej *Jezik in migracije*). In ravno ko pišem te besede, je najbolj osovraženi ilegalni migrant – koronavirus – ustavil globalni promet in s tem tudi migracije (z naslednjim delovnim dnevom

mi tudi ne bo več dovoljeno dnevno migrirati v službo, delati bom namreč moral od doma). In medtem ko že delam od doma in nadaljujem to besedilo, so v Evropi ustavili letalski potniški promet. Po dveh tednih, ko pilim in zaključujem stavke, je zaprtih večina meja. Migracije so se za velik del ljudi ustavile, čez meje se gibljejo večinoma le še stvari: hrana, zaščitne maske, virusi, respiratorji, zdravila in drugi neljudje. Ko migracije skačejo & počivajo naokoli (povsem počivajo zelo redko, npr. v najbolj temnem korona obdobju, ko so ustavili večino komercialnih poletov, je potekala repatriacija nekaterih migrantov v domovino), se ne velja spraševati le kdo, zakaj, kako, temveč tudi kaj, kako, zakaj. Vprašanje o glavnih junakih in junakih te knjige zato velja zastaviti znova (glej *Stvarno kazalo*).

Da bi škorec ne smel v Ameriko?

»'Kaj pa je to?' ga je vprašala mati.

'Kletko sem kupil.'

'Zakaj pa ti bo?' se je zavzela Marjeta. 'Za škorca.'

'Škorca poneseš s seboj? Ali nimava že dovolj in preveč drugih reči?

In kdo ve, če ti ga pustijo vzeti seboj na ladjo?'

Lukcu je vzelo sapo. Da bi škorec ne smel v Ameriko?«

Iz knjige Franceta Bevka *Lukec in njegov škorec* (Mladinska knjiga, 2010, str. 27).

Predavanje o izvornem grehu 18. amendmenta g. Prima Kalifornlčana in deklamirajoče prave patentirane kranjske klobase in potice

»Vabimo vse Slovenke In Slovence iz Detroita in okolice na našo veselo zabavo.

Igrala bo izvrstna Povhova godba. V gornjih prostorih bo predaval o izvornem grehu

18. amendmenta g. Prima Kalifornlčan; iz kuhinje pa bodo deklamirale

prave patentirane kranjske klobase in potice. Vstopnina 26c za osebo.

Pridite vsi in ne bo vam žal.«

Iz nepodpisanega članka »Glasovi iz naselbin. Detroit, Mich.« (*Prosveta*, 9. 1. 1930, str. 4).

SLOVENSKI LIST

VERMOUTH
BADEL

LA DALMACIA

ŽGANJE
IZBORN A KAKOVOST II. IN III. VRSTE
MOČNOSTI 39° IN 48°

VERMUT
OKUSEN, PRVOVRSTNE KAKOVOSTI
PRIPRAVLJEN
IZ NAJBOLJSEGA SANJUANSKEGA VINA

Vprašajte: ŽGANJE in VERMUT znamke
BADEL

SLIVOVICA

UVOZENA IZ JUGOSLAVIJE

PELINKOVEC

PRIPRAVLJEN V BUENOS AIRESU IZ
PRVOVRSTNEGA MATERJALA

STA DVE ORIGINALNI IN NE POTVORJENI
JUGOSLOVENSKI PIJACI, BREZ KATERIH
NE BI SMEL BITI NOBEN JUGOSLOVENSKI
PRISELJENEC.

Vprašajte izrečno: SLIVOVICO in
PELINKOVEC znamke B A D E L

TOVARNA LIKERJEV IN ALKOHOJNIH
PIJAC

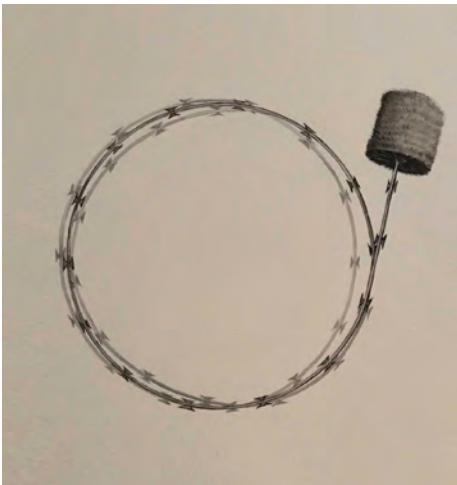
Zlatko Badel
Avenida Maipú 3146-50 Olivos F.C.C.A.
U. T. Olivos (741) - 1304

A ste za *drink*? Priporočam slivovko in pelinkovec, dve originalni in nepotvorjeni jugoslovanski pijači, brez katerih ne bi smel biti noben jugoslovanski priseljenec (Slovenski list, 22. 9. 1939, str. 7).

Žica – stvar, ki bržkone največ Slovencev asociira na migracije (ilustracije © Samira Kentrić).

Združevanje migrantov

V tem, da se migranti združujejo, ni nič izjemnega, nenavadnega, posebnega. Je le ena od njihovih dejavnosti, kot so spanje ali ščetkanje zob. Kot se migrantsko spanje in ščetkanje zob verjetno bistveno ne razlikujeta od nemigrantskega (pa tudi če se, si bržkone ne zaslužita prevelikega napenjanja možganov, vsaj ne v takšni knjigi), se zdi tudi združevanje migrantov precej podobno združevanju nemigrantov. Tako migranti kot nemigranti se združujejo pri delu, v družini, gostilnah in šolah, cerkvah in javnih hišah ... A to ne bo povsem držalo.

Migranti namreč v novem okolju uveljavljajo tudi svoje oblike združevanja in sodelovanja (pomembneži, okiteni z znanstvenimi nazivi in polni bahavega besednjaka, bi jim rekli *institucije*), ki služijo potrebam življenja v novem okolju (družbenosolidarnostna gibanja, hranilnice). Ali/in stare, obstoječe, hm, institucije, prilagodijo novemu okolju (Cerkev, družina). Migranti torej niso le delovne roke in lačni trebuh – organi, ki se jih lahko priklopi na takšna ali drugačna (*družbena*) telesa novega okolja (in se pri tem pričakuje, da bodo brežhibno delovali), ampak so *ljudje*, ki tako v novem kot tudi v starem okolju spreminjajo obstoječe in ustvarjajo nove družbene organizme.

Pa dajmo pod kirurški nož enega od številnih v migraciji spremenjenih organizmov. Aleksandrinke – ženske, ki so z Goriškega v drugi polovici 19. in v prvi polovici 20. stoletja v Egipt odhajale kot gospodinje, služkinje, spremljevalke pa tudi dojitelje – so bile nemalokrat poročene in nemalokrat tudi matere. Otroke so tako puščale v oskrbo svojim možem ali še pogosteje svojim ali moževim staršem, same pa so prevzele »moško« opravilo: služenje denarja – oskrbovanje družine (glej *Ženske migracije*). Če je v času aleksandrink veljalo, da je ženska srce in moški glava družine, je takšno pridobitno žensko delo ustroj in delovanje

tega družbenega organizma močno spremenilo ali celo postavilo na glavo (glej *Miklavž živi v Egiptu*).

Pravkar secirani primer se bo marsikomu zdel precej skrajšen, nenormalen, degeneriran in bi ga najraje stlačil v stekleno posodo s formaldehidom in ga kot čudo narave, Boga ali česar koli že razkazoval začudenim gledalcem. A takšni migracijsko izmaličeni organizmi nikoli niso bili – in so danes verjetno še manj – nekakšna čudesa, šokantni pojavi. Današnje hišne pomočnice s Filipinov na primer čistijo, pospravljajo, likajo v verjetno več kot milijon gospodinjstvih bogatega sveta in finančno oskrbujejo vsaj pol milijona svojih družin na Filipinih. Končajmo s pojavi, neupravičeno zaprtimi v steklene posode, in postavimo diagnozo za celotno populacijo migracijsko spremenjenih organizmov: ob selitvah družine zelo redko ali sploh nikoli ne ostanejo nespremenjene. Selitve oblikujejo nebroj njihovih novih oblik, premešajo družinske odnose in vloge, jim dodajo ali odvzamejo nekatere funkcije, poteze itd.

Rekli smo, da migranti v novem okolju uveljavljajo tudi svoje oblike združevanja in sodelovanja, svoje institucije. Te zadovoljujejo njihove zelo različne potrebe: ekonomske, politične, socialne, kulturne, vzgojne, verske in še kakšne. Denimo tako imenovane *podporne jednote*, ki so jih slovenski migranti v ZDA razvili v začetku 20. stoletja, ko tam niso migrantom nudili nobene socialne zaščite (tudi danes ni nič bolje). Ob nesrečah, brezposelnosti, bolezni in v starosti so njihovi člani dobivali finančno pomoč. To so bile torej predvsem socialno-solidarnostne institucije, ki pa so razvile tudi bogato kulturno, tiskarsko, športno in še kakšno dejavnost. Številna priseljska društva v Sloveniji so danes v največji meri kulturna društva: podpirajo ohranjanje jezika (s tečaji), kulture, običajev (s folklornimi nastopi, proslavami, kulinaricnimi tečaji) in vsega tistega, kar jim novo okolje ne daje ali jim ne daje v zadostni meri in obliki. Torej te institucije omogočajo ohranjanje povezanosti s staro družbo, hkrati pa, čeprav je to pogosto manj opazno, pomagajo migrantom tudi pri vključevanju v novo okolje.

Omenjene institucije največkrat ustanavljajo migranti s skupnim poreklom, ali, rečeno malo drugače, migranti se združujejo predvsem na etnični, nacionalni osnovi, torej v poljskih, italijanskih, irskih, katalonskih, čilenskih, slovenskih, srbskih, bosanskih, arabskih, filipinskih, nemških, turških idr. društvih. To pa ne pomeni, da je nujno in vedno tako (Slovenci so se v številnih državah vključevali tudi v jugoslovanska, torej nadnacionalna društva). V etnično,

nacionalno združevanje pogosto posežejo tudi politične škarje (v ZDA so Slovenci v prvi polovici 20. stoletja ustanavljali tako klerikalna, konservativna kot socialistična, napredna društva, v Argentini so se Slovenci po drugi svetovni vojni združevali v povsem ločenih društvih, ki so bodisi sovražila režim v domovini bodisi so ga občudovala) ali pa škarje, ki režejo na podlagi regionalnih razlik in posebnosti (takšne škarje so razrezale razna migrantska društva Prekmurcev, beneških Slovencev, Medžimurcev, Dalmatincev idr.).

Ko govorimo o združevanju migrantov, ni dovolj govoriti le o institucijah migrantov in njihovem institucionalnem združevanju. Skupno poreklo botruje tudi temu, da migranti živijo v istih ulicah, soseskah, mestih (teritorialno povezovanje), da se migranti s skupnim poreklom med seboj poročajo (endogamija; glej *Ako keksarico poročiš*), skupaj igrajo karte in si izmenjujejo jedi in spomine, se medsebojno socialno nadzirajo (recimo z obrekovanjem), zapravljajo v trgovinah in jedo ter pijejo v gostilnah svojih sonarodnjakov ... Zakaj to počno? Vključevanje v novo okolje ni lahko. Otežujejo ga predsodki (tako domorodcev kot prišlekov), jezikovne težave, nepoznavanje institucij, navad, običajev, zakonov, norm in še česa, pomanjkanje vezi in poznanstev itd. (glej *Novo okolje*). Najlažja in najpogostejša pot je vključitev v lastno migrantsko skupnost. Združevanje migrantov tako po eni strani omogoča ohranjanje lastne etničnosti, kulture in varnosti, po drugi strani pa tudi lažje vključevanje v novo okolje.

A poleg že napisanega še en glasen razlog kriči, zakaj je treba geslo *Združevanje migrantov* vključiti v njihov že tako skromen in oklešččen seznam. Združevanje migrantov namreč šepeta, da imajo ljudje, ki se selijo, tudi socialne in kulturne potrebe, ne pa zgolj delovne roke, donosne možgane, lačne trebuhe in druge bolj ali manj pridobitne organe. Česar pa, žal, države, institucije, delodajalci, ljudje v novem okolju (pre)pogosto nočejo razumeti.

Miklavž živi v Egiptu

»Najprej jaz sploh nisem razumela, kdo je moja mama. Ker se mame nisem spomnila, sem nono klicala mama in sem bila sigurna, da je ona moja mama. Šele ko sem bila dovolj stara, so mi razložili, da je ona moja nona in ne mama, ter da moja mama služi v Egiptu. Ko sem bila majhna, sem bila tudi sigurna, da Miklavž živi v Egiptu. 'Ja kako je pa Miklavž vedel, kaj nam mora prnest,' sem spraševala očeta. 'Ja kako, kako, mama ga je videla, kako v Aleksandriji hodi po ulici in mu je tvoje pisemce vrgla v koš. Pol je pa poslala, kar je prinesel,' mi je odgovarjal oče. Spomnim se, ko sem imela 4 ali 5 let in sva z bratom celo noč čakala, da se napolnijo šolni (čevlji) na oknu. Ko sva zjutraj vstala, je bilo v šolnih pisemce od mame, orehi, sadje in velika šiba za brata. 'Zakaj sem pa samo jaz dobil šibo, ona pa ne?' je vprašal očeta. 'Zato, ker ona je bila celo leto pridna, ti pa ne,' mu je odgovoril. 'Kaj sem pa naredil, da mi mama pošilja šibo iz Egipta?' je zajokal in tako udaril s šibo po stranici postelje, da se je razletela na tisoč koščkov.«

Iz besedila Katje Škrli »Komaj sem čakala, da zrastem in postanem aleksandrinka: Demitizacija aleksandrink« (v *Krila migracij: Po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž), Založba ZRC, 2009, str. 172).

Ako keksarico poročiš

»Našim slovenskim fantom pa to na srce polagam, da naj si izbirajo naša slovenska ali hrvatska dekleta, ne pa keksarice. Ste videli, kako so fejest naša dekleta, ki so bile na zabavi? Ako keksarico poročiš, moraš, ko greš zjutraj na delo, iti k njej, ko je še v postelji in ji povedati 'All right, honey,' zajutrek je že skuhan in kava je pripravljena, čaka na ognjišču. – Ako pa vzameš našo rojakinjo, te pride zjutraj poklicati rekoč: 'John, zdaj pa le vstani, zajutrek je že pripravljen.' Pa ni pripravljen kakšen ameriški pie ali pa 'canned beans' in druga taka ropotija, ki se kupuje zaprto v škatljah, temveč kisló zelje pa kranjska klobasa noter, za priboljšek pa fajn zabelene žgance.«

Iz članka Johna Benkovica ml. »Iz slovenskih naselbin: Steelton, Pa.«
(Amerikanski Slovenec, 26. 2. 1926, str. 2).

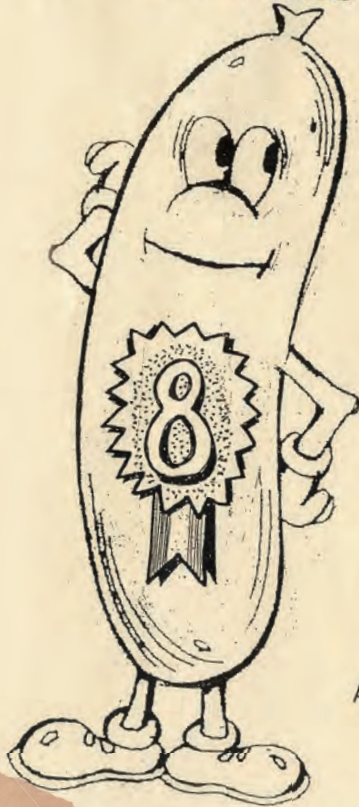

Gremo žurat!

V družbi z veliko gospo slovenskega naroda, ki Slovencev v svetu ne pita le s kalorijami in jih masti s ponosom, temveč jih tudi velepomembno združuje.

NATIONAL CLEVELAND-STYLE POLKA HALL OF FAME
**8th Annual Slovenian
SAUSAGE FESTIVAL**

Wednesday, September 14, 2011
Polka Music 1:00 to 8:00 Non-Stop

SNPJ FARM

10946 Heath Road, Kirtland, Ohio
Off Chardon Road (Route 6), 3 miles east of Route 306

**Canada's Polka King WALTER OSTANEK
and the BOB KRAVOS ALL-STAR BAND
POLKA HALL OF FAME ALL-STARS
PENN-OHIO POLKA ALL-STARS
with JOE FEDORCHAK
CHARDON POLKA BAND
RAY POLANTZ ORCHESTRA
POLKA PIRATES FAIRPORT JAMMERS
ST. CLAIR BOYS BUTTON BOX BAND**

- *Vote for the Best Sausage-Maker*
- *Dance to Your Favorite Polka Bands*
- *Enjoy Down-Home Cooking and Treats*

Advance Ticket: \$7 • \$8 at the Gate

Get your tickets from the
POLKA HALL OF FAME & MUSEUM
605 East 222nd Street, Euclid, Ohio 44123
(216) 261-FAME or toll-free (866) 66-POLKA

Evo nas na pravem izseljenskem žuru! Fotografije so s festivala, na katerega vas vabi vabilo s prejšnje strani. Avtor ABCČČ migracij (na fotografiji pozira v družbi Josepha Valencica, duše izseljencev v ZDA) se tokrat ni znašel le v vlogi amaterskega fotografa, temveč tudi v komisiji za izbor najboljše klobase. Pa seveda v vlogi ambicioznega žurerja!

Zgodbe in migracije

Če svoj dragoceni čas radi zapravljate v svetu besed, gibljivih slik in podobnih balastnih reči, ki nas odlepijo od trdih tal vsakdana in nas predstavijo v majavi svet sanjarij, fantazij in drugih izmišljij, potem bi znali o migracijah naložiti, da so stkane iz vsemogočih zgodb (glej *Ključavnica naj bi zaprla neka vrata, nato pa je postala del ljubezenske zgodbe*). Zna biti, da bi vam resnica celo resnobno pokimala – že če se na hitro sprehodimo skozi knjigo, jih namreč lahko nabereмо zvrhan koš: uspešnih (glej *Prebežnica Stanka*) in zavoženih (glej *Prebežnica Sabar*), razburljivih (glej *O jebemti!!!*) in dolgočasnih (glej *Druge zadeve*), tragičnih (glej *Družina, postavljena na glavo*) in komičnih (glej *Poljubljanje na cesti*), konvencionalnih (glej *Prevajalka Oksana*) in odštekanih (glej *Dojilja Alojzija*), sprašujočih se (glej *Pa mi vi povejte, kaj sem!!!!?*) in trdo pribitih (glej *Sem vedno kod doma živu*), takšnih in drugačnih. Bržkone bi lahko tudi marsikatero posamezno zgodbo opisali z zgornjimi nasprotujočimi si pridevniki. Migracijsko zgodbo moje none (glej *Stvari in migracije* ter *Spol in migracije*) lahko opišemo kot razburljivo (njene noge so ubogale srce – v Francijo se je odpravila k bodočemu možu, ki ga je poznala le preko pisem) ali kot dolgočasno (gospodinjenje industrijski in pozneje svoji družini bi najbrž zelo težko predelali v scenarij za akcijski film), zavoženo (kmalu po vrnitvi v novo nastalo domovino je izgubila moža in nato životarila na borni kmetiji), uspešno (pozneje je bila za svoje udinjanje pri gnilih kapitalistih poplačana z italijansko penzijo, ki je bila v socialističnih časih najbližja pot do stanja prijetne vznemirjenosti, ki so ga bili deležni tudi njeni srečni vnuki), takšno (npr. reakcionarno – udinjanje gnilim kapitalistom) in drugačno (npr. napredno – vrnitev v socialistično domovino z ladjo Radnik).

Iz zgoraj zapisanega bi se dalo zaključiti, da so zgodbe sumljivi, popačeni, izkrivljeni, nemalokrat celo za lase privlečeni verbalni in dandanes vse bolj tudi in predvsem vizualni produkti, ki s stvarnimi pojavi, dogodki in drugimi preteklimi rečmi nimajo prav veliko, če sploh kaj, skupnega. V nasprotju z resnobnimi zgodovinskimi knjigami, učbeniki in drugimi zaupanja vrednimi artikli jim ne gre zaupati. Že slišim, kako boste zdaj zgoraj zbodeni zapravljevci dragocenega časa zakričali – kaj pa je bolj resnično od izkušenj resničnih ljudi!!!!? Grafi, tabele, podatki in suhoparne letnice o takšnih in drugačnih pojavih in dogodkih, ali to, kako stvarni ljudje iz mesa in krvi na svoji koži občutijo težo zgodovinskih »velepomembnosti«, ki same zase nimajo nobenega smisla! Smisel jim z zgodbami dajo šele ljudje!

Naj zato o bistvu ali smislu migracij (če seveda kaj takega sploh obstaja) vprašamo mojo nono? A tudi z besedami moje none bi bile težave. Moja nona je tako kot velika večina anonimnih zgodovinskih akterjev pokojna. Večina zgodb o migracijah in vsem drugem je tako za vedno pokopana. Le malokaterim je uspelo prelisičiti zgodovinsko pozabo. In tudi če bi nam uspelo nono (kot tudi druge zgodovinske akterje) oživetiti, bi govorila o rečeh, ki so se ji dogajale pred več kot sedemdesetimi leti. Po sedmih desetletjih bi številne stvari ukrojila po meri časa, ogromno bi pozabila, veliko zamolčala, nekaj priredila, najbrž tudi kaj dodala in na koncu bi bilo za zgodbo pomembno tudi to, komu bi jo pripovedovala. Svojemu neposlušnemu in brezbriznemu vnuku ali vam, radovednim poslušalcem? Resnemu voditelju dolgočasne mladinske izobraževalne TV-oddaje ali svoji klepetavi sosedki, ki se ji ob poslušanju sočnih in zbadljivih pripovedi v očeh prižge iskrica? Vse te različice zgodb, ki bi jih slišali od moje none, govorijo predvsem eno. Dejansko, stvarno življenje (kot tudi vse stvarstvo) *ni in ne deluje* kot zgodba. Življenje ne sledi pravilom grških tragedij in mu je figo mar za hollywoodske romantične komedije. Čeprav bi si želel, da bi posnemalo akcijske ali znanstvenofantastične filme, je žal še najbližje telenovelam, v katerih se neprestano kaj dogaja, a se v resnici nič zanimivega ne zgodi.

Seveda to še zdaleč ni edina težava, ki jo ima *homo sapiens* z zgodbami. Ves smisel, ki ga daje človek stvarjem, je zavit v celofan zgodb. Še več, ko odstranimo ta celofan, nas ne razveselijo in razsvetlijo resnica, bistvo, pomen in podobni zakladi, ki jih človek tako rad išče, temveč je vse, kar drži ta navidezni zaklad skupaj, le celofan – celofan zgodb. Bogovi, denar, države, ideologije, skupnosti ... Vse to so le zgodbe. Ko ljudje nehamo verjeti vanje, od njih ne ostane popol-

noma nič, oziroma nič takega, za kar ljudje mislijo, da se v njih skriva. Ljudje verjamemo, da ima denar vrednost. Ko v to nehamo verjeti, (p)ostane le z dolgočasnimi motivi potiskan kos papirja, ki se ne izkaže niti kot toaletni papir. In kaj je ostalo od vsemogočih panteonov velepomembnih bogov, ki so osmišljali obstoj naših prednikov in so bili ti zanje pripravljeni žrtvovati svoja življenja? Zgodba je lahko in velikokrat je čista izmišljotina, a vendarle je ključna za to, da ima življenje ljudi smisel. Mimogrede, stvarstvo je bržkone le nesmiselna zbirka atomov. Nič ni pravilno, navdihujoče ali ogabno. Le človeški občutki poskrbijo za to. Točno vem, kaj boste rekli – in prav boste imeli: to je le tvoja zgodba, jaz pa verjamem v drugo!

Zgodbe torej o(ne)mogočajo sodelovanje. Z neznanci sodelujemo le zato, ker verjamemo istim zgodbam. In z njimi nočemo sodelovati, ker ne verjamejo v iste zgodbe. Z neznanci trgujemo, ker verjamemo v skupno zgodbo denarja, in se vojskujemo, ker verjamemo v različne in konkurenčne zgodbe o bogovih, ideologijah in narodih. Moč ljudi je odvisna od oblikovanja zgodb in vere vanje. Na zgodbah so sezidani identiteta, ustanove, zaupanje in vse, kar drži skupnosti in posameznike skupaj ter pokonci. Zgodbe so najpomembnejše žezlo v kovačnici človeštva. Toda ljudje so pripravljeni verjeti tudi v več zgodb in pogosto niso, kot najbrž bralke in bralci te zgodbe, povsem prepričani v njihovo resničnost. Sodobnost je k temu dodala še veliko večjo možnost izbire. Pred policami v veleblagovnici vam bržkone najglasnejša zgodba današnjega časa – liberalizem – ponavlja: izberi, kar ti paše.

A ker mi niste naredili nič takega, da bi vas moral še naprej mučiti s svojo zgodbo (o zgodbah), se končno vprašajmo, kaj ima vse to zgodbovezenje opraviti z migracijami. Bi sprejeli množice priseljencev v svojo državo ali temu srborito nasprotujete? Odgovor je odvisen predvsem od zgodb, ki jim verjamate. So vas že od ranega otroštva pitali z zgodbami, da je ljubezen do naroda najpomembnejši obrok na mizi, ali so bile obilnejše zgodbe o univerzalnih človekovih pravicah? Boste svojega otroka v Avstraliji učili slovenski jezik? Tudi to je vsaj do neke mere odvisno od zgodb, ki pritiskajo na vaše možgane. Velja poslušati srce in stopiti v neznano – na vlak, ki vas bo popeljal do bitja, ki ga poznate le preko dolgih pisem? Ker se zgodbe s srci v glavnih vlogah rade precej nepredvidljivo končajo, bo najbrž to pravi trenutek, da postavimo tej zgodbi zadnje ločilo.

Ključavnica naj bi zaprla neka vrata, nato pa je postala del ljubezenske zgodbe

»Hja, v arabskem svetu je v vsaki stvari zgodba.

V imenu tvoje babice Bagdad na primer. Pri nas jih ni.'

'Ni res. So, ampak o zgodbah ne govorite pogosto. Niso vam pomembne.

Toda ni ga človeka brez zgodbe. Imate zgodbe, a ne doživljate drame.'

'Zakaj?'

'Ker živite hitro in pozabite. Drami se izogibate.'

'To mi ni všeč.'

'Ljubljana je majhno mesto. Toda v njej sem videl neskončno zgodb.

Lahko se pogovarjam z drevesom, ki ima svojo zgodbo. Mesarski most,

kjer so priklenjene ključavnice – to je cela zgodba. Vsaka od teh ključavnic

ima zgodbo. Kako je nastala, kje so jo naredili, od kod je prišla sem, po kateri poti ...

Ključavnica naj bi zaprla neka vrata, nato pa je postala del ljubezenske zgodbe.

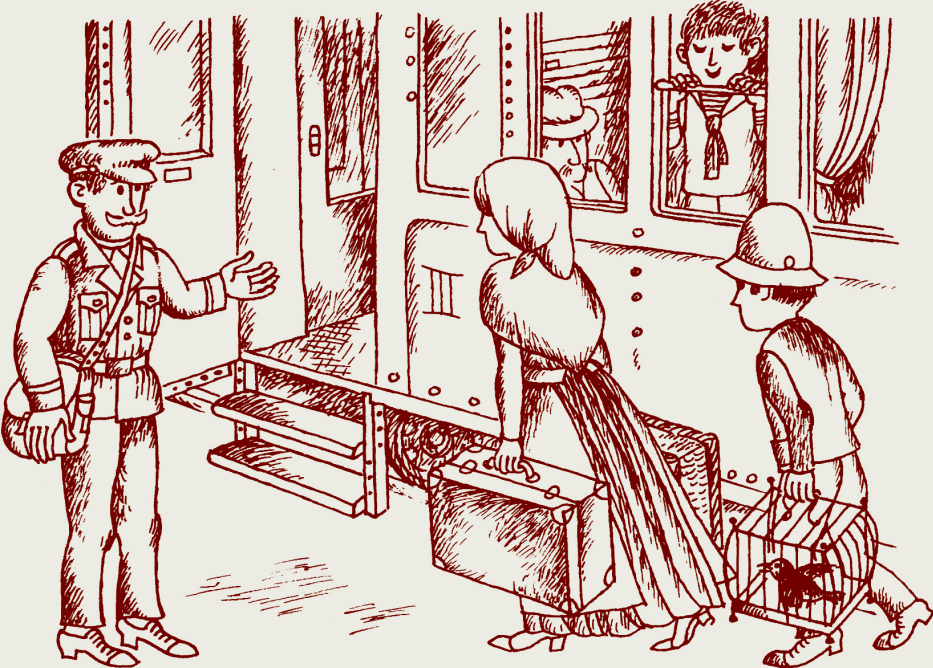
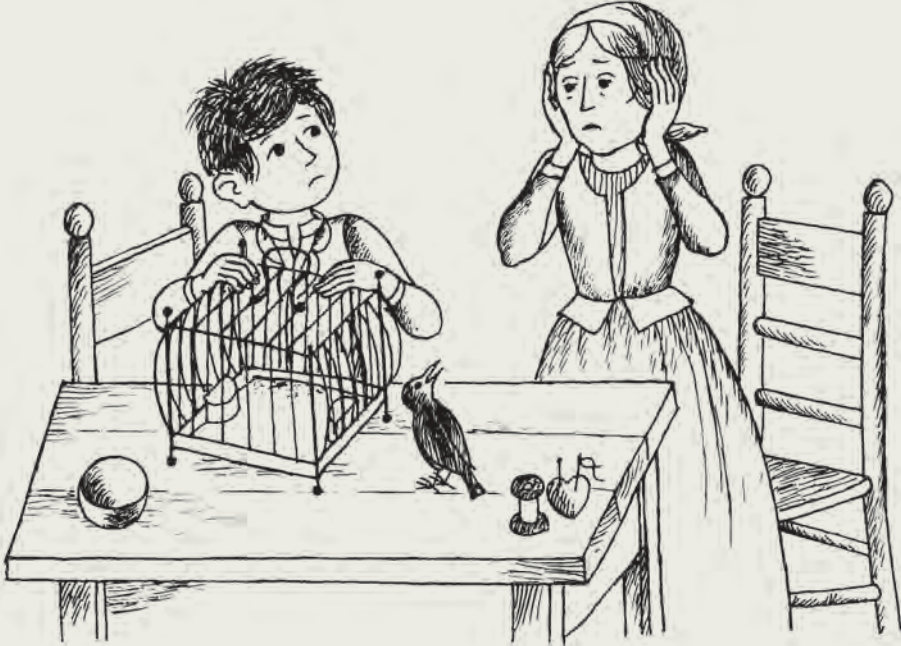
Če ima še ključavnica zgodbo, koliko jih majo potem še ljudje!«

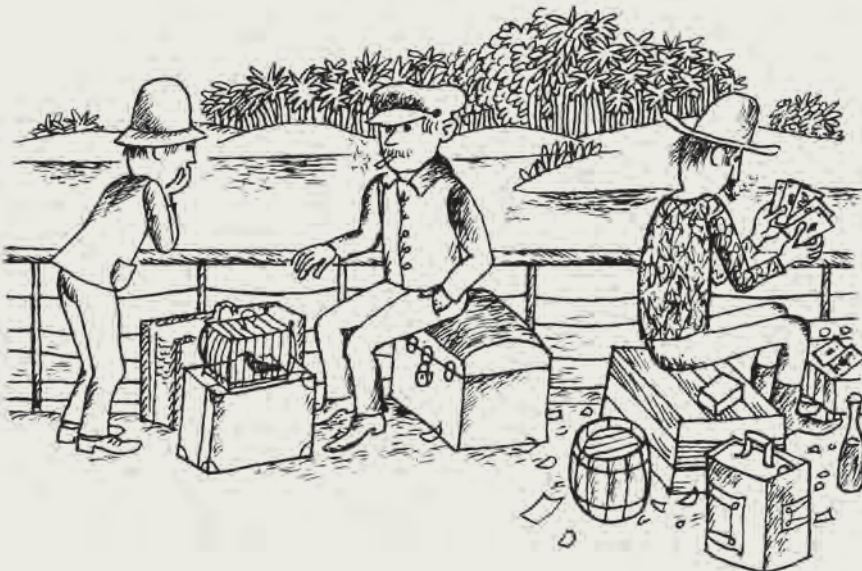
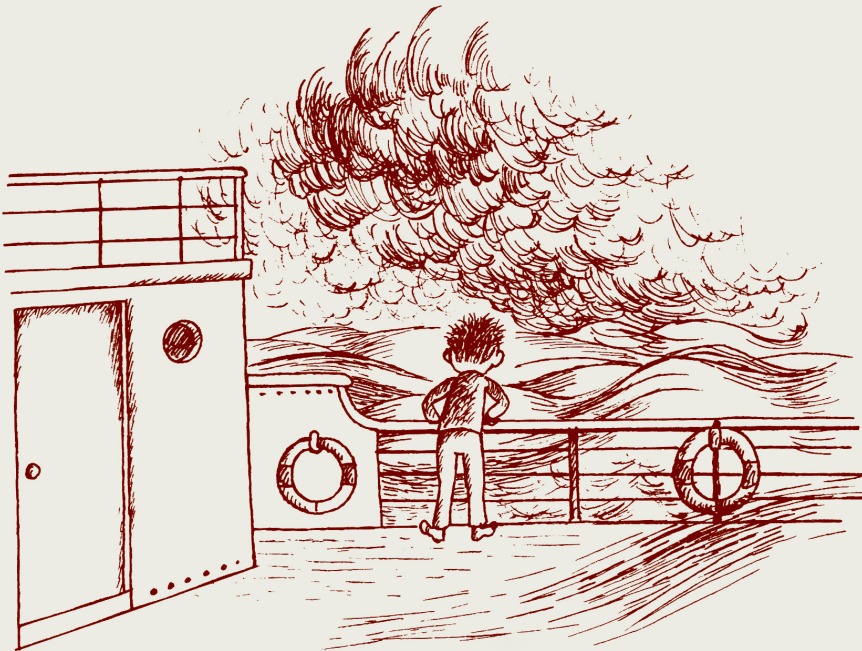
Iz knjige Andraža Rožmana *Trije spomini: Med Hajfo, Alepom in Ljubljano* (Goga, 2019, str. 128).

O jebemti!!!

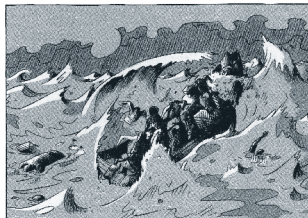
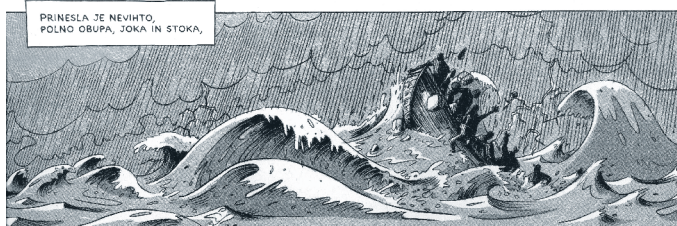
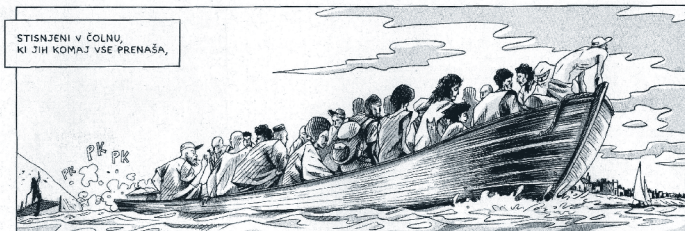
»Prva stvar, ki sem jo videl, ko sem zapustil stavbo letališča, je bil zid, ki je stal na mehiški strani meje. To je bil zid iz rjave valovite pločevine, bil je visok okoli dva metra in z britvicami na vrhu, sam po sebi pa me ni ne vem kako impresioniral. Daleč bolj impresiven je bil zid na ameriški strani, oziroma kar – ograja, saj to je res bila ograja, petindvajset do trideset metrov visoka, iz pletene žice, z dvojnimi koluti bodeče žice na obeh straneh, z reflektorji, senzorji, ni da ni! Najbolj pa so me impresionirali križi. Teh je bilo na mehiškem zidu nešteto. Bral sem imena: Jose Luis Ortega, Manuel Morales, Miguel Gonzales ... O jebemti!!! Kam sem jaz prišel ilegalno prestopat??? Oblila me je zona in dobil sem neprijeten občutek, da bo to še bolj zajebano, kot sem si predstavljal. Na poti do letališča sem videl, da se križi začenjajo že nekaj kilometrov pred letališčem. Tukaj jih je umrlo toliko, da na letališču ni bilo prostora za vse križe.«

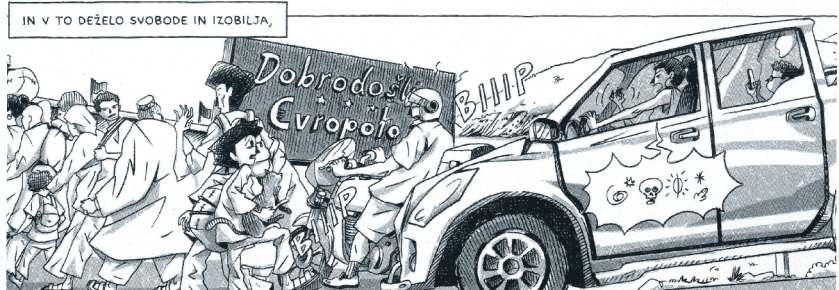
Iz knjige Feliksa Plohla *Vsi moji grehi* (Beletrina, 2019, str. 294).

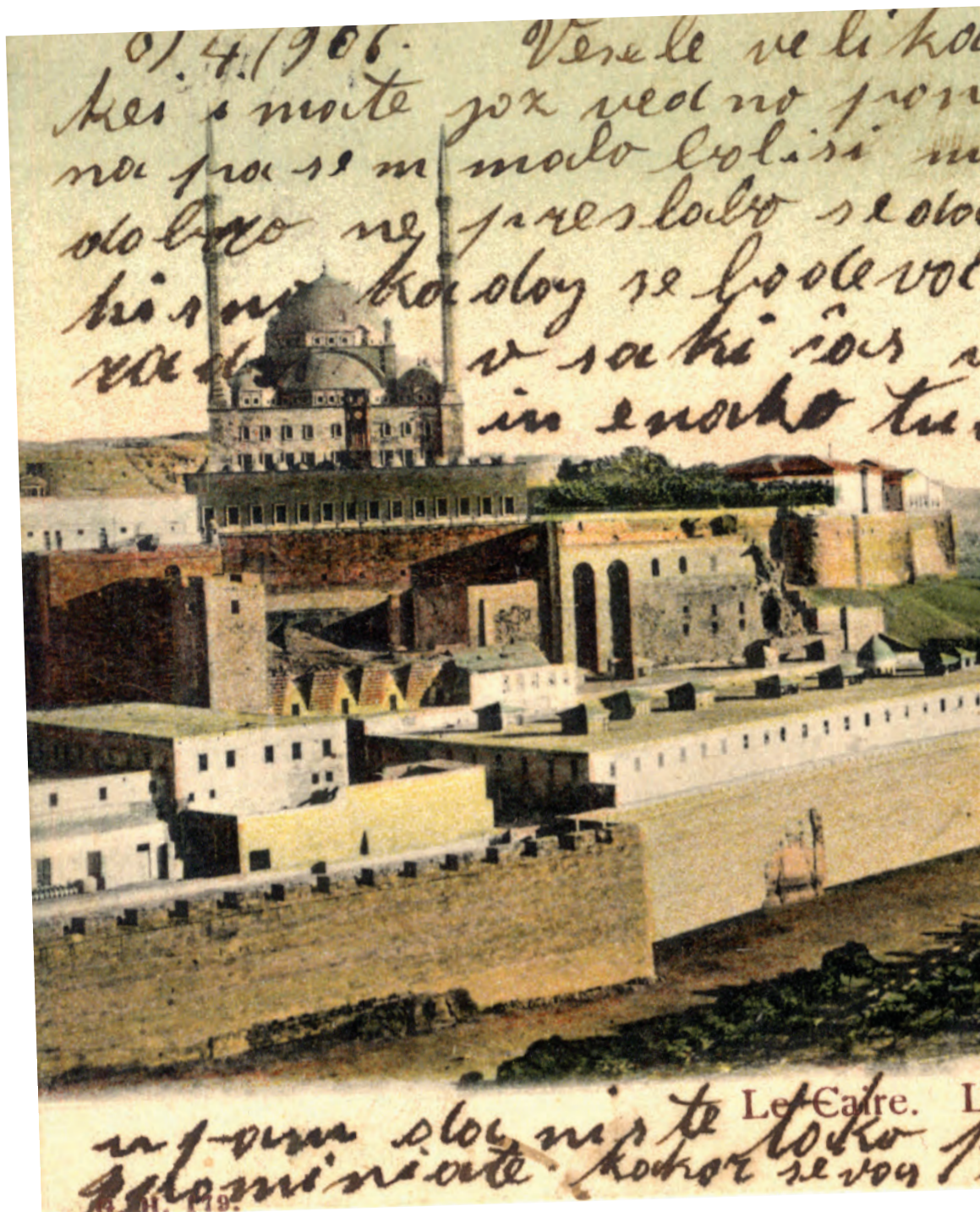

Zgodba o Lukcu in njegovem škorcu; na poti iz vasi v Vipavski dolini k očetu v Južno Ameriko. Na ladji mati umre in Lukec potuje sam s škorcem k očetu v tuje kraje. V dobrem in slabem Lukca ves čas spremlja zvesti prijatelj, škorec Klepec. Ilustracije © Ančka Gošnik Godec iz mladinske povesti Franceta Bevka *Lukec in njegov škorec* (Mladinska knjiga, 2010, str. 27, 38, 64, 84).

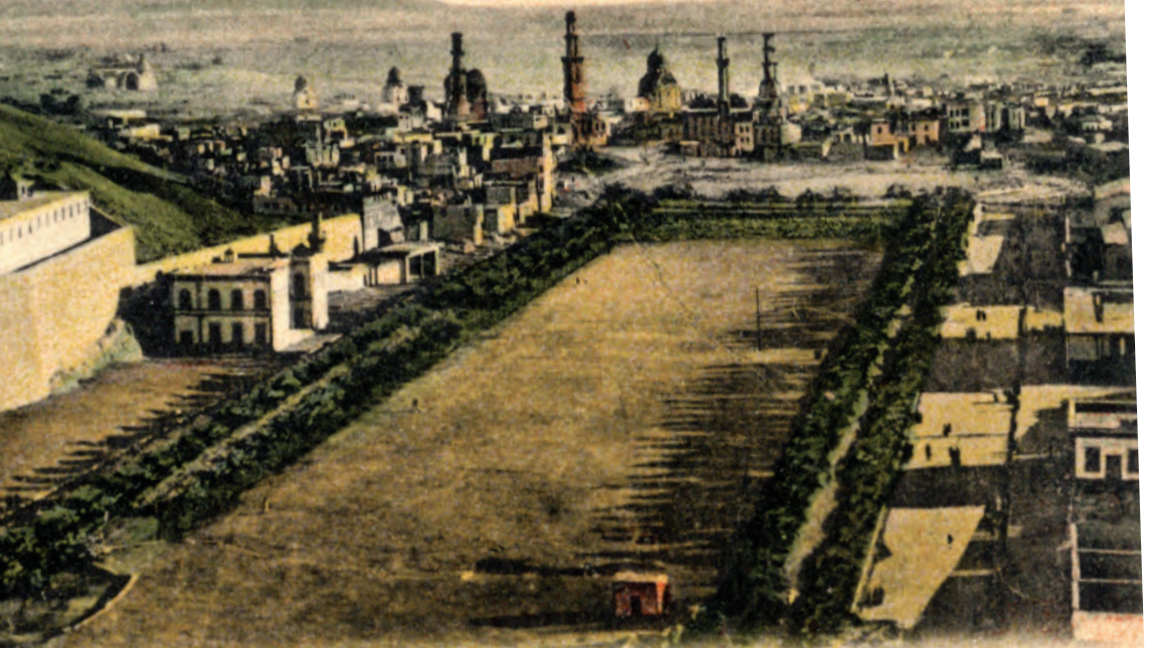
Zgodba o begunskemu paru na poti v varnejše kraje. Zgodbo spoznavamo skozi oči brezdomnega mačka, ki se pridruži paru in kot nekakšen pripovedovalec opazuje človekovo početje, ne da bi ga kakorkoli komentiral. Risba © Matej Kocjan (besedilo Darko Nikolovski) iz stripovske rap pripovedi *Drug drugemu drug* (Forum Ljubljana, 2018, str. 10, 11, 28, 29, 37).

01.4.1906. Venele ve li ko
 kei s moute jox ved no pr
 noi prase m mado loli si m
 olo bo ne pres lolo se olo
 hi s m ko oloy se ho ole vol
 ve d v sa ki ier
 in eno ho tu

in prava olo ni te Le Caire. L
 delo ni nite koder se voj

noine prava nika karko se
 ova d re dori sem li la lola
 oza sestuo tako ne pre
 vli ne dori je dora poi
 no pet vidila jora li vos
 vos seri no prax d rovim
 oli moza Gertra N. K.

a Citadelle
 no kouliti dore se here se kei
 tuoli van pre mno go kroit.

Vam je uspelo razbrati zgodbo, ki čepi nad mošejami mesta iz Tisovci in ene noči (razglednica last Marjana Drnovška).

Pojasnila, obvestila, opravičila

ABCČČ namiguje, da je pred nami nekakšen pozerski abecednik, ki bi rad dobil več pozornosti, kot si jo zasluži. Namig seveda ni daleč od resnice. Res je, *ABCČČ migracij* je nekakšen abecednik, ali kot to črkotvorno in črkobesedno zadevo poučno opiše SSKJ, »priročnik za začetno, osnovno spoznavanje določene-ga področja«. Bržkone bo držalo tudi tisto o njegovem pozerstvu in pozornosti, a s tem se boste morali pozabavati ali ste se že pozabavali bralke in bralci sami.

ABCČČ migracij s svojim dolgim črkastim repom pa govori oziroma bolj molči še o eni stvari. *ABCČČ migracij* je nastal tako, da sem *ABC migracij* (2011, Založba ZRC) podaljšal z repom. In kaj ima *abecčćednik*, česar abecednik nima? Nekoliko je pomlajen in v podaljšanem repu skriva pet novih gesel. Kot resen avtor bi seveda sedaj moral napisati, katera so ta gesla. Kot resen avtor bom to tudi storil: *Kultura in migracije*, *Preklete migracije*, *Prihodnost migracij*, *Stvari in migracije*, *Zgodbe in migracije*. V omenjenih geslih je marsikaj izposojenega iz knjig Yuvala Noaha *Hararija Sapiens: Kratka zgodovina človeštva* (2017), *Homo Deus: Kratka zgodovina prihodnosti* (2017) in *21 nasvetov za 21. stoletje* (2019, vse Mladinska knjiga) ter iz knjige Khalida Koserja *Mednarodne migracije: Zelo kratek uvod* (2017, Založba Krtina). V starejših geslih pa je vire pozobal zob časa. Tako mi ni preostalo drugega, kot da tudi novih gesel nisem opremil z viri. Pa tudi nič takega mi niste storili, dragi bralci in drage bralke, da bi vas moral mučiti z opombami in drugimi pritiklinami znanstvenih besedil (kar to besedilo nedvomno ni).

Sedaj pa še obvestila. Zahvaljujem se v glavnem vsem, ki so masakrirali nova gesla in me spravljali v slabo voljo in obup. Ti, v glavnem vsi, brez katerih bi bila nova kot tudi prenovljena gesla nerodnejša in nasploh zelo vprašljive kvalitete, so: Agata Tomažič (ki je prevzela tudi uredniško delo in ji tako pripadata dva paketa zahvale), Irena Destovnik (lektorica), Lucija Klun, Maja Gostič, Martina Bofulin, Mirjam Milharčič Hladnik, Nataša Rogelja Caf, Marina Lukšič Hacin, Klara Kožar Rosulnik, Špela Kastelic, Mateja Gliha, Deja Gliha, Duška Knežević Hočevar, Mojca Vah Jevšnik, Marijanca Ajša Vižintin, Sanja Cukut Krilić, Mojca Pajnik, Aleksej Kalc, Jure Gombač, Dimitrij Mlekuž Vrhovnik. Za iskanje in/ali uporabo slikovnega gradiva se zahvaljujem Ančki Gošnik Godec, Ejti Štih, Samiri Kentrić, Marjanu Drnovšku, Mateju Kocmanu, Muzeju novejše zgodovine Slovenije (zlasti Kaji Širok in Andreji Zupanec Bajželj), Slovenskemu etnografskemu muzeju (zlasti Mihi Špičku), Moderni galeriji, *Mladini* (zlasti Robertu Botteriju), Samu Rovanu, Dušanu Ježu, Tanji Petrović, Minki Đonlić, Sandiju Abramcu. Za besede s hrbta, ki so knjigo oblekle v bolj dostojna oblačila, se zahvaljujem Ejti Štih, Erici Johnson Debeljak, Goranu Vojnoviću in Josephu Valencicu. Zadnja v tej zahvalni vrsti, a najpomembnejša pri tem oblačenju, pa sta oblikovalka Tanja Radež in urednik Založbe ZRC, Aleš Pogačnik, ki sta (skupaj z omenjeno urednico) morala tudi najbolj trpeti pod težo vsemogočih, največkrat nemogočih idej, vprašanj in drugih nevšečnosti in tegob.

Ne opravičujem pa se samo velecenjenima in vsem pravkar omenjenim (ki so morali trpeti moja verbalna in druga trpinčenja), temveč predvsem bralkam. Prvi odstavek sem namreč končal le z bralci. Kje pa so (bile) bralke? Kar nekaj predragocenega časa mi je požrla ta vedno bolj glasna težava slovenskega jezika. Po dolgem in mučnem premlevanju sem se vendarle odločil za varianto, ki je (lahko) krivična do bralk, a je vendarle bolj prijazna do bralk in bralcev. Ko zapišem »žonglerji«, »svobodoomejevalci« in »burekojedci«, mislim tudi na žonglerke, svobodoomejevalke in burekojedke. To seveda velja tudi za druga samostalniška poimenovanja v vseh sklonih in številih ter za glagolske oblike, razen če ni drugače pojasnjeno. Upam, da mi bodo s tem opravičilom vse žonglerke, svobodoomejevalke, burekojedke in druge bralke oprostile to nesramnost, ki pa v tej knjigi bržkone ni edina.

Stvarno kazalo

A

- Adam 50, 53, 101
 Afrika 18, 50, 62, 66, 101
 Aleksandrija 109, 111, 125
 aleksandrinke 109, 111, 122, 125
 algoritmi 93, 94
 alkohol 76
 alkoholiki 76
allstarke 117
 ambicioznost 7, 11, 17, 40, 116, 129
 amiši 57
 angleščina 31, 32
 Anglija 31, 51
 anomalija 84–86, 88
Antičefur 2. Totalno razčefurjenje 65
 Arabski polotok 58
 Argentina 12, 57, 63, 66, 77, 79, 87, 103, 124
 Argentinci 41
 apartheid 58
 asimilacija 41, 57, 58
 Atlantik 17, 66, 73
 avanturisti 11, 110
 avantura 17, 24, 62
 avion 43
 Avstralija 56, 57, 103, 132
 Avstrijci 62
 Avstro-Ogrska 23, 66, 101
 avtomobili 27, 41, 94
 Azija 18, 43, 63
 azil 23, 26–28

B

- Bača 63
bakterije 116, 117
bankirji 63
begunci 11, 87, 88, 100–105, 110, 137
Bela krajina 67
Belorusija 31
Beneška Slovenija 63
Beringov preliv 63
besedarije 16
Bevk, France 118, 135
Bog 23, 43, 70, 92, 123, 131, 132
bombaž 51
bombe 11
Bosanska krajina 67
Bosna 54, 72, 105
Boter 42
bič 23, 85
BiH 78, 101, 104
biotehnologija 94
bivoli 61
bratstvo, glej tudi *fraternité* 23
Brazilija 10, 63, 66
Bremen 54
burek 13, 116
burekojedke 141
burka 41
burkini 41
Burdž Kalifa 43

C

Cerkev 122
 cesar 16, 85
 Chaplin, Charlie 42
 Cleveland 16
 copati 56
 Coppola, Francis Ford 42

Č

Čečenija 101
 čevapčiči, glej tudi *čevap(čiči)*, turške klobasice,
 mesni svaljki, mesni lulčki, mesni mali penisi 32, 116
 časopis 28, 33, 37, 116
 čas-prostori 16
 čefur 31, 33, 42, 44, 59, 65, 72
 Čefurji raus 31, 33, 43
 čefurščina, glej tudi fužinščina 31, 33
 človekove pravice 24, 92, 105, 132
 čudeži 87

Ć

čevap(čiči), glej tudi čevapčiči, turške klobasice,
 mesni svaljki, mesni lulčki, mesni mali penisi 32, 116

D

Darfur 101
 delavci 11, 17, 43, 53, 67, 103
 demokracija 7, 92
 denar 16, 17, 66, 67, 69, 71, 108, 116, 122, 131, 132
 davki 85–87

dojenje 109
 dojlje 109, 111, 122, 130
 Dolenjska 54, 63
 dom 10–12, 25, 26, 28, 56, 63, 69, 87, 100, 102, 105, 116, 117, 130
 domovina 10–12, 42, 47, 56, 62, 69, 76, 77, 79, 81, 83, 84, 87, 100, 117, 118, 124, 130
 domišljija 11
 Domžale 109
 dopust 56
 družboslovci 24, 25
 Drava 63
 društva 50, 76, 102, 123, 124
 družina 11, 16, 69, 84, 102, 108, 109, 111, 122, 123, 130
 država 10, 16, 18, 21, 22–25, 31, 53, 57, 58, 63, 67, 77, 85–88, 93, 100, 101, 103, 109, 110, 123, 124, 131, 132
 Država SHS 23, 101
 diplomat 11
 distopija 42, 92, 95
 džamija 43
 duhovi 63
 dunajski zrezek 56, 64, 116

E

égalité, glej tudi enakost 23
 Egipt 61, 109, 111, 122, 123, 125
 enakost, glej tudi *égalité* 23
 endogamija 124
 etiketodajalci 100
 etnocid 51
 Eva 50, 53, 101
 Everest 117

F

fašist 86
fevdalizem 50, 52, 63
fevdalci 22, 23, 50, 93
fikcija 43
Filipini 123
film 31, 42, 43, 81, 93, 108, 109, 130, 131
fizkultura 42
formaldehid 123
Francija 51, 58, 67, 81, 108, 130
fraternité, glej tudi bratstvo 23
Freud, Sigmund 41
Fužine 31, 33, 43, 45
fužinščina, glej tudi čefurščina 31, 33

G

galaksija XZ7S3TT 53
Galicija 31
gastarbajterji 41, 43
genocid 51
Germani 62
giljotina 85
glasbeniki 17
glava 18, 22, 24, 30, 53, 54, 86, 92, 93, 100, 109, 111, 122, 123, 130
globalizacija 7, 53
gledališče 31
gobezdanje 92
Goebbels, Joseph 40
Gorica 10, 108
gospodinje 67, 110, 122
Gošnik Godec, Ančka 99, 135, 141
govedo 85
grafiti 116
grob 10, 31, 77
gruda 10, 22–24, 76

H

half pa pu 30, 33

Hamburg 54

hebrejščina 31, 77

hčerke 11, 108, 110, 111

Hispaniola 51

Hitler, Adolf 88, 108, 117

homo sapiens; glej tudi umni človek 24, 50, 86, 87, 93, 109, 116, 131

hrana 41, 61, 84, 89, 102, 118

hrup 84, 85

Hrvaška 27, 101, 104

humor 23

I

ideologija 131, 132

identiteta 31, 132

Ikar 40

Irska 31, 32, 52

irska gelščina, glej tudi irščina 32

irščina, glej tudi irska gelščina 32

imbecil 86

imuniteta 11

individualizem 92

integracija 41, 87, 105

inženirji 17

Istra 64, 101

Italija 23, 66, 103

Italijani 64, 101, 102

Izrael 31, 77

Iztrebljevalec 42, 43

J

jadrovec 69, 116
Japonska 58
javna hiša 122
Jeruzalem 10
Jesenice 21
jidiš 31
Johnson Debeljak, Erica 112, 141
Jožef II. 22
Judje 31, 77, 87, 102
Jugoslavija 18, 23, 62, 104

K

Kanada 25, 27, 31, 57, 103
Kanaan 77
kapitalizem 7, 24, 52, 53, 86
Karibski otoki 63
katastrofe 85
kastiljščina, glej tudi španščina 31
kastriranje 85, 111
kavboj 22, 23, 61
Kennedy, John F. 25
Kentrić, Samira 8, 29, 97, 121, 141
Kitajci 41, 51, 94
Kitajska 22
klobuki 87, 111, 116
kloni 42
kmetje 17, 22, 50
Kočevsko 63
kolonializacija 63
kolonializem 51, 52
Kolumb, Krištof 51, 62, 85
koronavirus 97, 117, 118
koze 51

kozlarije 16, 101
 koža 7, 56, 58, 64, 131
 kranjska klobasa 13, 41, 92, 95, 116, 118, 126
 kralj 85
 Kraljevina Jugoslavija 23
 kriminal 87
 krila 23, 25, 79, 84, 85, 94, 111, 125
 križi 40, 50, 133
 krompir 11, 12, 31, 32, 50, 52, 69, 93, 110, 116, 117
 krompirjeva plesen 117
 krošnjarji 11
 kulturalisti 41, 42
 kulturni šok 56
 ksenofobija 85, 86

L

ladino 31
 ladje 66, 73, 116, 117, 118, 130, 135
 lakota 31, 32, 52, 117
 Latinska Amerika 66
 letala 84, 85, 109, 116, 117
 lev 30, 117
 literatura 31, 32
 Lizbona 18
liberté, glej tudi svoboda 23
 ljubezen 66, 67, 86, 130, 132, 133
 Ljubljana 19, 27, 31, 43, 54, 66, 102, 105, 112, 133
 lovci 40, 84, 87
 Ludvik XVI., glej tudi Ludvik Zadnji 85
 Lukec in njegov škorec 118, 135

M

Madžari 62, 64
marmelada 56
Mehičani 94
Mehika 88, 94
meje 10, 17, 22–24, 25, 28, 30, 66, 67, 86, 88, 92, 94, 101, 102, 118, 133
melasa 51
menihi 11
mesni mali penisi, glej tudi čevapčiči, *čevap* (čiči),
turške klobasice, mesni svaljki, mesni lulčki 32
mesni lulčki, glej tudi čevapčiči, *čevap* (čiči),
turške klobasice, mesni svaljki, mesni mali penisi 32, 116
migrantomrzneži 32, 64
Miki Miška 32
Miklavž 123, 125
mineštra 31, 62
Mississippi 63
mobilni telefoni 116
Moldavija 31
molitvenik 116
Moskva 10
mozolji 84
možgani 84, 87, 93, 94, 122, 124, 132
municija 51
mutacije 84

N

nabiralci 84, 87
nadloge 85, 93
naloge 42, 85, 94
Na robu 81
Na svoji zemlji 81
nacionalizem 33, 85, 86
naftna kriza 16, 58
nebotičnik 10

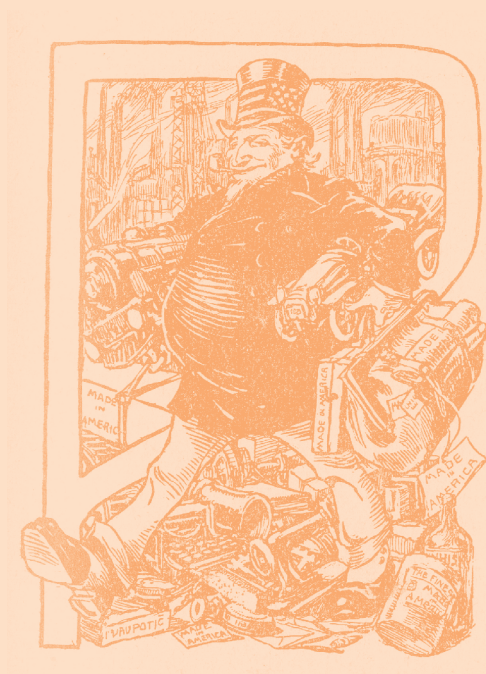
neljudje 116–118
Nemci 41, 63, 64, 101
Nemčija 56, 58, 59, 78, 88, 103
nepridipravi 64, 87
nesrečneži 24, 85
nezakoniteži 24
New York, glej tudi Novi Jork 10
Nikozija 10
Nizozemska 17, 31, 51
nogomet, glej tudi žogobrc 41, 51, 63, 64, 76, 109
nomadi 10, 11
nona 24, 67, 78, 108, 116, 117, 125, 130, 131
nono 67, 109
Norveška 56
Novi Jork, glej tudi New York 54, 71
Novosibirsk 10
Nova Gorica 10

O

obrekovanje 124
odklon 84
ograje 88, 133
Ogri 62
Ohio 63
orožje 51, 85, 116
Osmi potnik 43
oslarije 16
ošabnosti 85

P

- Palestinci 77
pametne naprave 87, 93, 94, 109, 117
pamži 56
Pandorina skrinjica 93, 94
parabrod 69
parniki 116
Pečjak, Vid 98, 99
pekel 85, 88
Pepelka 84
pesmi 41
petje 41
Pilon, Venó 81
piramide 85
pisma 108, 116, 117, 125, 130, 132
pištola 22, 40
plantaže 51, 101
plemstvo 50
Plohl, Feliks 133
Pobegli robot 94, 98, 99
polena 24
polmeseci 40
poroka 23, 112
Portugalska 51, 77
portugalščina 31
posvojitev 23
pragozd 10
prajuha 84
pregon 50, 64, 77, 101
prekletstvo 85, 87–90
Primorska 101, 102
Priseljenec 42
profesorji 11, 17
prostitucija 110
prostitutke 11, 17
proviant 116
psihotik 100

R

- računalniki 93, 94
- raj 50, 53, 62, 101
- rane 84
- rasizem 16, 85, 86, 101
- razglednice 56, 61, 75, 112, 116, 139
- razprava 24, 86, 87, 116
- razvoj 40, 51, 64, 84, 94
- Rebolj, John 108, 117, 160
- replikanti 42
- riganje 41
- rit 23, 52
- Ritoglav 53
- Ritoglavci 53
- robot 94, 98, 99, 109
- roman 31, 42
- romantične komedije 131
- roke 7, 9, 18, 19, 21, 23, 24, 41, 53, 64, 67, 92–34, 112, 116, 117, 122, 124
- ropotarnica 94
- Ruanda 101
- rudniki 17, 51
- rum 51
- rute 40, 58, 92, 116
- Rusija 62, 79

S

- Sava 27, 63
Scott, Ridley 42, 43
Sedma simfonija 84
Severna Koreja 22
SFRJ 24, 67, 101
Sydney 10
Simčić, Zorko 88
Sirija 11
Skopušnik 65, 85
skrbstveno delo 108
sladkor 51
slamnikarice 109
slivovka 9, 42, 116, 119
Slovani 62
služkinje 122
socializacija 30
sodstvo 32
sodrga 50
Sorško polje 63
sonce 41, 56, 63, 66, 67, 70
sončni zahod 56
Sovjetska zveza 22
spremljevalke 7, 122
srajca 53, 64
Srbija 54
Srbi 85, 105
srce 23, 24, 30, 42, 53, 54, 67, 72, 76, 122, 126, 130, 132
statistika 10
stranišča 41
strokovnjaki 18, 53, 110
sužnji 51, 101
svinjarije 16, 101
svoboda, glej tudi *liberté* 22, 23, 25, 50, 52, 85, 110
svobodojemalec 24
svobodoomejevalec 23, 141

Š

šef 22, 23, 102, 108
 škorec 116, 118, 135
 šola 33, 56, 58, 63, 65, 84, 86, 102, 105, 122
 šolstvo 32
 špangleščina 31
 Španija 51, 77
 španščina, glej tudi kastiljščina 31
 športniki 11, 17, 110
 štala 40, 87
 Štih, Ejti 4, 15, 49, 107, 141
 Švedska 17, 31, 57–59
 Švica 58

T

talilni lonec 32, 63
 templji 85
Terminator 93
 telenovele 131
 tihotapljenje 11, 42, 110
 tlačani 50, 63
 tobak 51
 tombola 104
 tovarnarji 17, 63, 109
 trdnjava 18, 23
 trebuhi 17–19, 21, 52, 122, 124
 trebuho-roke 18
 trgovina z belim blagom, glej tudi trgovina z ljudmi 110
 3D dela, glej tudi 3U dela 93, 110
 3U dela, glej tudi 3d dela 93
 Trump, Donald 88, 94, 108
 Trunk, Jurij 6, 55, 160
 trtne uši 116
 tujina 11, 17, 24, 76, 79, 81, 84, 112

tujina-domovina 76, 79
turške klobasice, glej tudi čevapčiči, *čevap(čiči)*,
mesni mali penisi, mesni svaljki, mesni lulčki 32
TV 41, 87, 131

U

umni človek, glej tudi *homo sapiens* 93
UNHRC 100
uradniki 63
Ural 62
Urugvaj 63
Ukrajina 62, 79
uprava 32
usta 24, 31, 32
utopija 92, 95

V

Valencic, Joseph 114, 129, 141
varuhi reda 24
Vavpotič, Ivan 55
Velika Britanija 27, 56
velika lakota 31, 32
vesoljske ladje 40, 116
Vespucci, Amerigo 63
veter 23, 69, 70, 116
Videmšek, Boštjan 88
vlaki 102, 116, 117, 132
Vipavska dolina 108, 109, 135
vojaki 11, 72, 105, 110
volivci 7, 94
Vojnović, Goran 33, 43, 141
vukojebina 86
Vsi moji grehi 133

W

WASP 58

Williams, Sunita 13

Wittgenstein, Ludwig 30, 108

Z

Zahovič, Zlatko 18, 33

ZDA 16, 23, 30–32, 57, 61, 63, 66, 67, 103, 109, 113, 123, 124

zavest 93, 94

zemljiška odveza 22, 52

zgodbe 12, 16, 25, 40, 41, 58, 59, 62, 67, 79, 83, 87, 100, 109,
111, 116, 117, 125, 130–133, 135, 137, 139, 140

zid 18, 23, 86, 88, 94, 102, 107, 109, 133

zločesti 93

zvočno onesnaževanje 84

Ž

železnica 19, 27, 54, 69, 102

želodci 17, 32, 52, 70

žene 11, 88, 108

žica 121, 133

živali 16, 84, 85, 93

žogobrc, glej tudi nogomet 42, 64

Moj zvezek, knjiga 4

Urednik zbirke **Tanja Petrović, Oto Luthar, Jernej Mlekuž**

ABCČČ migracij

Jernej Mlekuž

Urednica knjige **Agata Tomažič**

Jezikovni pregled **Irena Destovnik**

Oblikovanje in prelom **Tanja Radež**

Nabor in izbor slikovnega gradiva **Jernej Mlekuž**

Izdajatelj **ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije**

Založnik **Založba ZRC**

Zanju **Marina Lukšič Hacin, Oto Luthar**

Glavni urednik založbe **Aleš Pogačnik**

Tisk **Present d. o. o.**

Naklada **600**

Prva izdaja, prvi natis.

Ljubljana 2021

Avtorji oziroma nosilci avtorskih pravic za v knjigo vključenega slikovnega gradiva so navedeni ob slikah.

Prva e-izdaja je pod pogoji licence Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0

(razen za tisto gradivo, ob katerem so posebej navedeni drugačni pogoji rabe) od decembra 2021 prosto dostopna:

<https://doi.org/10.3986/9789610505044>

© 2021 avtorji in ZRC SAZU

Besedilo tega dela je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative Commons 4.0 CC BY NC-ND. To pomeni, da je ob priznanju (navedbi) avtorstva dovoljeno reproduciranje in distribuiranje besedila, ne pa tudi predelava, dajanje v najem in priobčevanje besedila javnosti za komercialni namen. Licenca Creative Commons 4.0 CC BY NC-ND ne velja za (slikovno) gradivo, ki je vključeno v besedilo in je posebej označeno z znakom ©. Za kakršnokoli nadaljnjo rabo tako označenega slikovnega gradiva je treba pridobiti dovoljenje od imetnika avtorskih pravic, navedenega ob znaku ©.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

314.15

MLEKUŽ, Jernej

ABCČČ migracij / [[besedilo in] izbor slikovnega gradiva] Jernej Mlekuž. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, 2021. - (Zbirka Moj zvezek ; knj. 4)

ISBN 978-961-05-0503-7

COBISS.SI-ID 41597955

ISBN 978-961-05-0504-4 (pdf)

COBISS.SI-ID= 41534467

KAM
PA ZDAJ?

Mr. John Rebolj
(vir Jurij Trunk,
Amerika in Amerikanci,
1912, str. 42).

TRGOVEC
Z
ZLATNINO
J.R.

»O migracijah zadnja leta veliko govorimo, čeprav tiha večina o migracijah ne ve skoraj nič, glasna manjšina pa ne ve niti tega, da nič ne ve. Pred nadaljevanjem pogovora bi morali prebrati *ABCČČ migracij*. Ta knjiga je nedvomno najbolj simpatičen pripomoček za prepotrebno spoznanje o nezadostnosti našega znanja.«

Goran Vojnović, režiser, scenarist, pisatelj, kolumnist, sin priseljencev

»*ABCČČ migracij* je mnogo več kot le abecednik. Je doživeta, vizualno bogata, informativna in predvsem empatična knjiga, ki s slikovitimi in pestrimi zgodbami o selitvah po svetu skozi zgodovino migrante predstavlja kot ljudi. To ni nujno branje le za slovenske učence, ampak za vse Slovence. Sodobne podobe begunskih premikov po Evropi so le zrcalna slika Slovencev, ki so se pred manj kot stoletjem s trebuhom za kruhom selili po celem svetu.«

Erica Johnson Debeljak, pisateljica, esejistka, prevajalka, priseljenka

»Vsi smo begunci, bežimo pred samim seboj in se, da bi bili srečnejši, borimo proti temu, kar je zapisano v naši usodi; to je pravica vsakega človeka. Ta knjiga, polna osebnih pričevanj, od smešnih do hudo tragičnih, nas uči, da nihče na tem planetu ne bi smel biti izbrisan. Vsi smo, vsi obstajamo in vsi si zaslužimotoplo človeško razumevanje in pomoč. Bolj ko migracije razumemo, k čemur ta knjiga nedvomno veliko pripomore, boljši ljudje postajamo. Ker imamo raje tudi druge.«

Ejti Štih, slikarka, ilustratorka, izseljenka

»*ABCČČ migracij* je zbirka živahnih in berljivih esejev, ki postavljajo pod vprašaj tradicionalne predstave o migraciji. Ali zagovarjate teorijo asimilacije talilnega lonca ali se navdušujete nad multikulturnim mozaikom? Jernej Mlekuž vas potegne v razmišljanje o vsem vmes, in to z nizanjem včasih smešnih, včasih ganljivih, včasih pa kar grozljivih pričevanj ljudi, ki so se selili iz Slovenije ali se priseljevali vanjo, ujeti v večni tok človeških migracij.«

Joseph Valencic, scenarist, pisec, zgodovinar, sin izseljencev

15 EUR

